

T.C.
ERCIYES ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

KURAN-I KERİME GÖRE ÜÇ SEMAVİ DİN
(YAHUDİLİK-HİRİSTİYANLIK-İSLAMİYET)

HAZIRLAYAN
ATILLA BUĞDAYCI

DANIŞMAN
PROF. DR. M. ZEKİ DUMAN

Temel İslam Bilimleri Anabilim Dalı
Tefsir Bilim Dalı
Yüksek Lisans Tezi

KAYSERİ – 2007

T.C.
ERCIYES ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

KURAN-I KERİME GÖRE ÜÇ SEMAVİ DİN
(YAHUDİLİK-HİRİSTİYANLIK-İSLAMİYET)

HAZIRLAYAN
ATILLA BUĞDAYCI

DANIŞMAN
PROF. DR. M. ZEKİ DUMAN

Temel İslam Bilimleri Anabilim Dalı
Tefsir Bilim Dalı
Yüksek Lisans Tezi

KAYSERİ – 2007

Prof. Dr. M. Zeki DUMAN danışmanlığında **Atilla BUĞDAYCI** tarafından “**Kur’an-ı Kerim’e Göre Üç semavi Din Yahudilik, Hristiyanlık, İslamiyet**” adlı bu çalışma jürimiz tarafından Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Temel İslam Bilimleri Anabilim Dalında **Yüksek Lisans** tezi olarak kabul edilmiştir.

.13./04/2007

JÜRİ :

Danışman : Prof. Dr. M.Zeki DUMAN

Üye : Prof. Dr. Ahmet COŞKUN

Üye : Prof. Dr. Mustafa Ünal

ONAY

Bu tezin Enstitü Yönetim Kurulunun 11.05.2007 tarih ve ...14..... sayılı kararı ile onaylanmıştır.

.11./05/2007

Prof. Dr. Kerim TÜRKMEN
Enstitü Müdürü

ÖNSÖZ

Kur'an'ın indirildiği asırdan günümüze kadar Müslümanlar 'Ehli Kitap' olarak isimlendirilen Yahudi ve Hristiyan toplumlarla birlikte hayatlarını birlikte sürdürmüşlerdir. Bu din mensuplarının hem kendi içlerinde hem de birbirleri arasında "Ortak nokta"da uzlaşmadıkları da bir gerçektir. Hepsinin kökeni Allah ve ondan gelen ilahî kitaplar olmasına rağmen, bu üç din mensuplarının ortak bir nokta olan "Tevhit/Allah'ın birliği" konusunda dahi birleşmemeleri, bu dinlerin aynı kaynaktan geldiği konusunda ister istemez kuşku uyandırmaktadır. Küreselleşen dünyada farklı din ve kültürlerdeki insanların birbirleriyle her konuda olduğu gibi din konusunda da ilişkileri yoğunluk kazanmış durumdadır. Özellikle yurdumuzdaki misyonerlik faaliyetlerinin giderek hız kazanmış olması insanımızın bu dinlerin kökenlerini ve asıl kaynaklarını araştırmaya sevk etmiştir. Biz de böyle bir ortamda yapacağımız bu çalışmamızla konuyu Kur'an'dan ve ilgili temel kaynaklardan araştırmayı ve ilmî /akademik açıdan konuya açıklık getirmeyi ilmî bir görev bildik.

Tezimizi Kuranı Kerimin ehli kitapla ilgili ayetlerini temel alarak ortaya koymaya çalıştık. Kuranı kerimde ortaya çıkan ilahi iradenin ne olduğu sorusuna yanıt aradık. Yahudiliğin ve Hristiyanlığın tarihi süreçte geçirmiş olduğu merhaleleri de göz önünde tutarak bu dinlerin ilahi irade ile örtüşüp örtüşmediği sentezine ulaşmaya çalıştık. Yer yer maksadımızı ifade etmekte zorlandık. Bunun sebebi konumuzun bir yönüyle dinler tarihi alanına girmesidir. Tezimizin birinci bölümünde Kur'an'ı Kerimin ayetleri ışığında semavi ilahi dinlerin özellikleri nelerdir? Sorusuna cevap aradık. Hz İbrahim den itibaren ele almaya çalıştığımız Yahudilerin tarihi, Yahudilerin inanç esasları ve ibadetleri tezimizin ikinci bölümünü oluşturmaktadır. Üçüncü bölümde ise Hristiyanlığın tarihi, inanç esasları ve ibadetlerini ele aldık. Tüm bu anlattığımız konulardan sonra bir değerlendirme yaparak tezimizi sonuçlandırmaya çalıştık. Çalışmam da bana değerli zamanını ayıran ve tezimin oluşmasında bana yardım eden danışmanım Prof. Dr. M. Zeki Duman'a ayrıca fikirleriyle tezimin olgunlaşmasına katkısı olan Prof. Dr. Mustafa Ünal'a teşekkürlerimi sunmayı bir borç biliyorum.

Atilla BUĞDAYCI

KURAN-I KERİME GÖRE ÜÇ SEMAVİ DİN
(YAHUDİLİK-HİRİSTİYANLIK-İSLAMİYET)

Atilla BUĞDAYCI

ÖZET

Kur'an daki din nedir?Ve Kur'an daki Allahın iradesi nedir? Allah insanlardan ne istiyor?Tüm bu sorular aynı zamanda Kur'an a göre cevaplanmalı. Kuran derki:Allah birdir.O ebedidir.Tüm her şeyin sebebi onun sebebi değildir.O doğmamıştır, doğrulmamıştır.Hiç bir şey onun dengi değildir. Allah insanlıktan sadece kendisine ibadet edilmesini ve sadece kendisine ibadet edilmesini ister.İbrahim den Hz Muhammede kadar bu ibadetler:Namaz,oruç ve hac olmuştur.Musa dan sonra İsrailoğulları kendi inanç ve ibadetlerini değiştirdiler. Pavlus ise hiristiyanlığı İsa'dan sonra bir şekle sokmuştur. Bununla birlikte Allah ın iradesi sadece İslam dadı.

Anahtar Kelimeler: Din, Yahudilik, Hristiyanlık, İslamiyet,

**ACCORDING TO HOLY KUR'AN THREE HEAVENLY RELİGİON:
JUDAİZM-CHRİSTİANİTY-İSLAM.**

Atilla BUĞDAYCI

ABSTRACT

What is the religion in the Kuran? And what is the God's wills? What is the God wants from human ? All this Question to be answer according to Kur'an too. Kur'an says: Allah is the one. He the eternal. The uncaused cause of all being. And he begets not and neither is he begotten. and there is nothing that could be composed with him. Allah wants from all mankind to believe and worshipping only his. From Abraham to Muhammed this worships is: Prayer, fast and pilgrimage. After Moses son of İsrail changed their believes and worships. And Paulouse formed Christianity after Jesus. Nevertheless, God's will only in the İslam.

Key Words: Religion, Judaizm, Christianity, İslam.

İÇİNDEKİLER

ONAY.....	I
ÖNSÖZ	II
ÖZET	III
ABSTRACT.....	IV
KISALTMALAR	IX
GİRİŞ	1

I. BÖLÜM

A) DİN KAVRAMI	5
1) Lügat Alamı	5
2) Kur'an'a Göre Din	7
B) KURAN AÇISINDAN SEMAVİ/İLAHİ DİNİN İSLAMIN TEMEL İLKELERİ	8
1) Allaha iman	10
1.1. Allahın Sıfatları.....	13
I) Sıfatı Nefsiye	13
a) Vücut.....	13
b) Kıdem	14
c) Beka	14
d) Vahdaniyet.....	14
e) Kıyam-ı bi-nefsihi	15
f) Muhalefetün Lil Havadis.....	15
II) Sıfat Meani	15
a) İlim.....	15
b) İrade	16
c) Kudret	16

d) Semi	17
e) Basar	17
f) Kelam	17
g) Hayat.....	17
h) Tekvin.....	17
2) Peygamberlere İman	18
3) Kitaplara İman.....	18
4) Meleklerle İman	19
5) Ahiret Gününe İman.....	20
6) Kaza ve Kadere İman	20
C) İSLAM'DA İBADETLER.....	21
a) Namaz	21
b) Hac	22
c) Zekat	22
d) Oruç	23
e) Kelime-i Şehadet	23

II. BÖLÜM

I) YAHUDİLİK	24
1) YAHUDİLİĞİN TARİHÇESİ	24
a) Hz. İbrahim'in doğumu	24
b) Hz İbrahim'in Tevhidi Bulması	24
c) Kabe ve İslam'ın inşası.....	27
d) İsrailoğullarının Mısra Girişi	30
e) Mısırdan Çıktıktan Sonra İsrailoğulları	33
f) Birleşik İbrani Krallığı	37
1) Hakimler Devri.....	37

VII

2) Kırallar Devri	37
3) Birleşik İbrani Kralığının Parçalanması.....	41
2) YAHUDİLİKTE İNANÇ ESASLARI.....	42
a) Tanrı İnancı.....	42
b) Melek İnancı	44
c) Kitap İnancı.....	45
1) Tevrat	47
2) Kütübim.....	47
3) Nebim.....	47
d) Peygamberlere İman	48
c) Ahirete İman	48
d) Kaza Ve Kadere İman.....	49
3) YAHUDİLİKTE İBADET ANLAYIŞI	50

III. BÖLÜM

II) HİRİSTİYANLIK	53
1) HİRİSTİYANLIĞIN TARİHÇESİ	53
a) Hz İsa'nın Doğumu.....	53
b) Hristiyanlığın Kuruluşu	55
c) Milan Fermanı Ve Kostantin Çağı (Ms.313–380).....	57
d) Doğu Batı Hristiyanlığının Ayrılması	58
e) Katolik Kilisesi Ve Reform	59
2) HİRİSTİYANLIĞIN İNANÇ ESASLARI	60
a) Teslis	60
1) Baba.....	60
2) Oğul.....	60
3) Kutsal Ruh.....	62

VIII

b) Meleklerle İman.....	62
c) Peygamberlere İman	62
d) Ahirete İman	63
e) Kaza Ve Kadere İman.....	63
f) Keffaret Ve Kurtuluş	64
3) HİRİSTİYANLIKTAKİ İBADET ANLAYIŞI	64
a) Günlük İbadetler	66
b) Haftalık İbadetler	66
c) Yıllık İbadetler	66
d) Sakramentler	67
1) Vaftiz.....	67
2) Evharistiya.....	68
3) Konfirmasyon.....	68
4) Hastaları Yağlama.....	68
5) Tevbe.....	69
6) Evlilik.....	69
7) Rahip Taktisi	69
SONUÇ.....	71
KAYNAKÇA	76
ÖZGEÇMİŞ	81

KISALTMALAR

A.g.e.	: Adı Geçen Eser
b.	: Bin
Bkz.	: Bakınız
C	: Cilt
Doç.	: Doçent
Dr.	: Doktor
D.İ.A.	: Diyanet İslam Ansiklopedisi
MÖ.	: Milattan önce
MS.	: Milattan sonra
Ö.	: Ölüm tarihi
S	: Sayfa
TDV.	: Türk Diyanet Vakfı
Terc.	: Tercüme eden
Thz.	: Tarih yok

GİRİŞ

Bizler düşünen insanlar olarak dünyaya, varlığa ve hayata belli bir perspektiften bakarız. Perspektifimizi tayin eden düşüncelerimiz, kabullerimiz, inançlarımızdır. Bir yönüyle din dediğimiz şey de bunların toplamıdır. Bu tanıma göre din içinde hem ilahi hem de beşeri birtakım olguları içinde barındırır. Öyleyse dini, beşeri din ve ilahi din olarak ikiye ayırabiliriz. Evrensel dinin özelliklerini de göz önünde bulunduracak olursak Semavi veya ilahi dinlerin diğerlerine göre daha çok din vasfına haiz dinler olduğunu göreceğiz.

Din kavramı üzerinde birçok tanım yapılmıştır. Tarihte her toplumun kendine özgü dini inancı veya din diye adlandırdıkları adetleri vardır.

Kur'an açısından baktığımızda ise aşağıdaki ayetler bize gerçek dinin (Semavi din) ne olduğunu ve özelliklerinin nasıl olması gerektiğini bildirmektedir. Bu özellikleri üç büyük din çerçevesinde (Yahudilik, Hristiyanlık, Müslümanlık) ele alıp değerlendirmeye çalışacağız.

Allah-u Teâla Kur'an'da şöyle buyurmuştur: *“Allah katında din, İslam dır. Kitap verilenler ancak kendilerine ilim geldikten sonra haddi aşarak görüş ayrılığına düştüler. Kim Allahın ayetlerini inkâr ederse bilsin ki, Allah hesabı çarçabuk görür (Âl-i İmran, 3/19)”* Bu ayette bahsedilen ‘ed-dinul kayyım’ (Yusuf12/40) ve ‘Dinullah’ (Al-i İmran 3/83) olarak da ifade edilen *İslam Dini*’dir. İslam kelimesi insan ve cinlerin haricinde gökler ve yerdekilerin fitratları gereği ister istemez boyun eğdikleri (Taha 20/50) insanların ve cinlerin ise bilerek ve inanarak Allah'tan başka tanrı tanımamaları kendi arzu ve iradeleriyle Allah'a kayıtsız şartsız boyun eğmeleri onun iradesine ram olmaları emir ve yasaklarına içtenlikle itaat edip ibadeti/dini samimiyetle Allah'a has kılmaları anlamındadır. Burada din kelimesi İslam kelimesiyle anlamdaş olarak kullanılmıştır. Allah katında geçerli din ilk insan ve ilk peygamber Adem'den beri İslam'dır. Tüm peygamberler İslam'ı tebliğ etmiş ve inananlara da *müslimin/müsliman*

adı verilmiştir. Her kim bu çerçevenin dışında kalırsa “*Kim İslamdan başka bir dinin peşine takılırsa ondan o din kabul edilmeyecek ve o kişi âhirette tamamen zarar edenlerden olacaktır. (Âl-i İmran 3/85)*” ayetiyle sabitleşen küfre düşecektir. Bunun için yüce Allah İslam dinini ikmal etmek ve insanlığa nimetini tamamlamak için son peygamber Hz Muhammed’i ve son kitap olarak da Kur’an’ı göndermiştir. Böylece Allah’ın ilk peygamber Hz Âdem’den beri geçerli kabul ettiği tek bir din var oda İslam’dır. Önceki dinlerin söz konusu edildiği Mâide süresinin 77. ayeti konuya başka bir açıdan yaklaşır. “*De ki Ey Ehl-i Kitap! Haksız yere dininizde aşırılığa kaçmayın ve önce yoldan sapmış, birçoklarını da saptırmış, sonuçta dümdüz yoldan tamamen uzaklaşmış kimselerin arzularına da uymayın. (Maide 5/ 77)*” Ayeti kerime aşırılığı ‘ğuluvv’ kelimesiyle ifade eder. Bu da okun hedefini aşması demektir.¹ Bu kelime iki ayrı anlamda kullanılmıştır. Bunlardan biri dinin esaslarını tahkik edip hakikatlerini ve inceliklerini görerek iman ve ibadet etmek. İkincisi ise Haktan uzaklaşıp batıla, delillerden uzaklaşıp şüphe ve hatalara yönelmektir. Bilhassa itikatta ve amelde aşırılığa kaçmak demektir. Bu aşırılık Nisa suresinde şöyle açıklanır. “*Ey Ehl-i Kitap! Dininizde aşırılığa kaçmayın Allah hakkında gerçek dışı şeyleri söylemeyin. Mesih, Meryem oğlu İsa, ancak Allah’ın elçisi, O’nun Meryem’e attığı kelimesi ve O’ndan bir ruhtur. Sizde Allah’a ve elçilerine inanın. “ üçtür” demeyin. Kendi faydanıza artık bu safsataya son verin. Allah yalnız bir tek ilahtır. Çocuk sahibi olmaktan onu tenzih ederim. (Nisa 4 /171)*” Aşırılık burada Hz İsa’nın hem Allah’ın oğlu hem de Allah yanında ikinci bir ilah olarak kabul edilmesidir. Ayrıca Allah’ın elçilerine imanda zafiyet gösterilmesidir. Aynı konu Al-i İmran suresinde de ele alınır: “*Deki: Ey Ehl-i Kitap! Geliniz bizimle sizin aranızda ortak bir kelimeye birleşelim. Allah’tan başkasına tapmayalım. O’na hiçbir şeyi ortak koşmayalım. Allah’ı bırakıp da birbirimizi Rabler edinmeyelim. Eğer yüz çevirirlerse, onlara "şahit olun, biz kesinlikle kendisini Allah'a teslim edenlerdeniz" dersiniz. (Âl-i İmran 3/64)*” Bu ayetlerde söz konusu din sahipleri Hristiyanlar dır. Yahudilerin ele alındığı ayetler ise “*Yahudiler 'Üzeyir Allah'ın oğludur' dediler. (Tevbe 9/30)* “*Onlar Allah'ı bırakıp hahamları rahipleri ve Meryem oğlu Mesih'i tanrılar edindiler Oysa bunlar sadece tek olan Allah'a ibadetle emrolunmuşlardı. O'ndan başka tanrı yoktur O, ortak koştukları şeylerden çok yücedir. Onlar Allahın nurunu ağızlarıyla söndürmek istiyorlar. Kâfirler hoşlanmasalar da Allah nurunu tamamlamakta kararlıdır. O'nu bütün dinlere üstün kılmak için elçisini Kuran ve hak*

¹ Mu’cemul Vasiit, Ğuluvv Mad. İ. Mustafa A.H. Ziyat H. Abdulkadir M. A. Neccar

din ile gönderen O'dur. İsterse müşrikler hoşlamasınlar.(Tevbe9/31-33) Yahudilerin ise aşırı gittikleri konular Allah'ın yanında hahamları Rab edinmeleri, Üzeyir'in (as) Allah'ın oğlu olduğunu söylemeleri, Peygamberleri öldürmeleri (Nisa 4/155;Al-i İmran 3/181) ve Allah'ın nurunu yani Allah'ın hükmünün yerleşmesini engellemeye çalışmalarıdır.En sonunda Allah'ı kendileri için Milli bir tanrıya dönüştürmüşlerdir.

Kur'an'da geçen peygamberler açısından bakıldığı zaman da tarih boyunca hiç bir peygamberin Allah katında geçerli bir din olarak İslam'dan başka bir dinden söz etmediklerini görmekteyiz. Özellikle Yahudi ve Hristiyanlar'ın her birinin Hz İbrahim'in kendilerinden olduğu iddasına Kur'an'da verilen şu cevaplar da aynı kanaati güçlendirmektedirler: *“İbrahim ne Yahudî ne de Nasranî idi; O, hanîf (muvahhid) bir Müslim idi. O müşriklerden de olmamıştır. Kaldı ki, Tevrat da İncil de İbrahim'den çok sonra indirilmişlerdir.”* (Âl-i İmran, 3/67, 65) *“Şüphesiz insanların İbrahim'e en yakın olanı elbette ona uyanlar, bir de bu peygamber ve mü'minlerdir. (Al-i-imran 3/68).”* Bu ayetlerden de anlaşılıyor ki, Kur'an'ın tasvip edip peygamberlerin - özellikle- İbrahim, İsmail, İshak, Yakup, Musa ve İsa'nın tebliğ ettiği din de İslam'dır. (Enbiya 92;Mü'minun 52;Bakara 285 Âl-i; İmran 81;Enam 90) Bu dine ta başlangıçtan beri İslâm mensuplarına da “Müslimin”/Müslümanlar adını Allah vermiştir.² (Bkz. Hac, 22/78)

Dinler tarihî Yazarlarına göre Hz İbrahim'in dini olan Haniflik Müslümanlıkla birlikte anılmış ve genel olarak da monoteist (tek tanrıcı) kimselere ad olarak verilmiştir. Yahudilik Hz Musa'dan beş göbek sonra gelen ve kendilerini Yakub'un oğullarından/İsrailoğullarından Yehuda'ya nispet edenler tarafından; Hristiyanlık ise, Hz. İsa'dan yaklaşık elli yıl sonra kurulan ve İsa'yı “Rab” olarak dinin merkezine yerleştiren kilise mensupları tarafından ihdas edilmiş dinlerdir³.

Çalışmamızı genelde Allahın iradesini yani İslam'ı üç din Yahudilik, Hristiyanlık ve İslamiyet çerçevesinde ele alıp konuyla ilgili ayetleri yorumlayarak Kur'an da din kavramı ve Allah katında geçerli din “İslam'ın” özellikleri nelerdir? Sorusuna cevap arayacağız. Tezimizin daha iyi anlaşılması için yer yer Tevrat ve İncil ayetlerinden de örnekler vereceğiz. Günümüz Yahudilik ve Hristiyanlık uygulamalarını da göz önünde tutarak Allahın Kur'an'da ortaya çıkan ilahi iradesi açısından bir senteze ulaşacağız.

² Hamidullah,Muhammed; İslama Giriş, (cev.Cemal Aydın), Ankara, 1996

³ Gündüz, Şinasi; Din ve İnanç Sözlüğü, Ankara,1998

Seeeğimiz rnekleri ise İman ve İbadet ile sınırlı tutacağız.

Konuyla ilgili ayetleri yorumlarken başvurduğumuz kaynaklar İslam ve Peygamberler Tarihinde İbni Esir'in el-Kamil fi'l Tarih, İbni Kesir'in el-Bidaye vel Nihaye, tefsir dalında; İbni Abbas'ın Tefsir-i ibni Abbas'ını, Mukatil bin Süleyman'ın Tefsiri Kebir'i, Kadı Beydavi'nin Envar-üt-tenzil'ini, Muhammed Ali Sabuni'nin Muhtasar-ı Tefsir'i İbni Kesir'ini yine Sabuni'nin Saffetu't-Tefasir'ini, Elmalılı Muhammed Hamdi Yazır'ın Hak Dini Kuran Dilini, Süleyman Ateş'in Yüce Kuranın Çağdaş Tefsiri'ni, M. Zeki Duman'ın Beyânul Hak (Kuran'ı Kerim'in Nüzül Sırasına Göre Tefsiri) ni, esas aldık. Kelam alanında başvurduğumuz ana kaynaklarımız ise Sabuni'nin Maturidiye Akaidi ni, Ebul Muin Meymun b.Muhammed en-Nesefi nin Tabsıratul Edille fi Usuliddin adlı eserini, Nureddin Ali el-Kari'nin Şerhu-l Emali'sini, Şah Veliyyullah Dihlevi'nin Hücetullahi-l Baliğ'a'sını, Ahmed Hamdi Akseki'nin İslam'ını yorumlarımızda esas aldık. Dinler tarihi sahasında ise günümüz bilim adamlarından Ekrem Sarıkçıoğlu, Şinasi Gündüz, Eliade Mircea, Thomas Micheal, Maurice Bucaille, Muhammed Hamidullah, Yusuf Besalel, Mehmet Aydın, Mehmet S. Aydın, Ali Erbaş, Ali Osman Ateş gibi din bilginlerinin kitaplarına başvurduk.

I. BÖLÜM

A) DİN KAVRAMI

1) Lügat anlamı:

Din; Arapça da “dyn” kökünden mastar veya isimdir. Adet, durum; ceza, mükâfat; itaat; şeklinde anlamlara gelmektedir. Hesap ve İslam’ı da ekleyip *deyn* mastar, *din* de isimdir denilmiştir. Arapça lügatlerde din kelimesinin otuza yakın anlamı vardır: Zül, boyun eğme, zillet, itaatte zorlama, hakim olma, gâlib olma, saltanat ve mülkiyet, hüküm, hükümet, ferman, makbul ibadet, millet, şariat gibi... Ârami, İbrani gibi dillerde din “daina” şeklinde olup hüküm, deyyan, hüküm sahibi anlamlarına gelir. Pehlevi dilinde "daena" kelimesi de din anlamına gelir. Ayrıca, Sanskritçe de dharma, darm veya dim sözcükleri de din, inanç anlamını gelmektedir. İslam terminolojisinde ise din, akıl sahibi insanları kendi tercihleriyle bizzat hayırlı olan şeylere götüren ilahi bir kanun, akıl sahiplerini peygamberlerin bildirdiği gerçekleri benimsemeye çağıran ilahi bir kanun şeklinde de tarif edilmiştir.⁴

Hadislerde din kelimesi genelde şu anlamlarda kullanılmıştır; “*Allah Teâla Muhammed (as) i hak (Din) ile gönderdi ve O'na Kitab'ı indirdi.*” (Buhârî, Hudud 31, 30, Mezâlim 19) Başka bir hadiste peygamberimiz: “*Her çocuk fitrat üzerine doğar*” buyurdu ve sonra da “*Şu ayeti okuyun*” dedi: “*O halde sen, yüzünü ve özüünü, halis muvahhid olarak dine yönelt.* (Yani Allahın insanları yaratmasında esas aldığı o fitrata uygun hareket et.) *Allahın bu hilkatini kimse değiştiremez. İşte dosdoğru din budur. Fakat insanların ekserisi bunu bilmezler, anlamazlar.* (Rum 30/30) Sonra Resûlullah (as) sözünü şöyle tamamladı: “*Çocuğu anne ve babası Yahudileştirir veya Hristiyanlaştırır veya Mecusileştirir.*” (Buhârî, Cenâiz 80, 93; Müslim, Kader 22)” “*Din nasihatten (hayırhahlıktan) ibarettir.* (Tirmizi, Birr 17, 18)” “*Peygamberler baba bir kardeşirler dinleri birdir.* (Buhari

Enbiya 48)" buralarda din kelimesi; Gerçek hüküm, gidilen yol, fitrata uygun davranış, İslam anlamında kullanılmıştır. Bu din Adem'den (as) Hz Muhammed'e kadar gelecek olan peygamberlerin tebliğ etiği dininin adıdır.⁵

Arapça bir kelime olarak "dal, ye, nün" harflerinden meydana gelen din sözcüğü, söyleyiş şekli değişmeksizin Türkçe'ye girmiştir.⁶ Kelime, gerek İslâm öncesi Arapça sınırlarında gerekse Kurman ve Sünnet'te oldukça yaygın bir şekilde kullanılmıştır. Bunun tabii bir sonucu olarak da din sözcüğü İslâm tarihi boyunca, bütün çeşitliliğiyle ve farklı oranlarda yoğun olarak, kaynaklarda, ilmî ve edebî eserlerde, sözlü ve yazılı anlatımda, İslâmî ilimlerin anahtar terimlerinin en başında yer almıştır. Aynı kökten gelen ve yüce Allah'ın sıfatı ya da ismi olarak kullanılan "ed-Deyyân", yapılan işlerin karşılığını veren, kahreden, yani istediğine zorlayan, egemen, hikmetle yöneten, hesaba çeken, hiçbir ameli karşılıksız bırakmayıp hayra da şerre de karşılık veren demektir.⁷ "Mütedeyyin" ise, Allah'ın dinine teslim olan, itaatkâr, öldükten sonra hesap ve cezaya inanan kimse demektir.⁸

İstilah Olarak Dinin Anlamı: "Yüce Allah'ın, kullarının kendisi vasıtası ile hakka ulaşmaları için peygamberleri aracılığı ile akıl sahibi insanlara tebliğ ettiği, onları dünya ve âhiret mutluluğuna kavuşturan sistem, Allah'ın koyduğu hükümler." anlamındadır. Bu anlamıyla din hem inanç konularını hem de amelî konuları kapsamaktadır. Her peygamberin getirdiği "millet" hakkında da kullanılmıştır. Allah'tan geldiği için (Allah'ın dini şeklinde) Allah'a; Peygamber tarafından tebliğ edildiği için (Peygamber'in dini şeklinde) peygambere; ona uyup bağlandıkları için de (meselâ "Müslümanların dini" şeklinde) ümmete izafe edilebilir;⁹ "İslâm, İman, İhsân diye ifade edilen her üç kademe, "din"in kapsamı içerisindedir. Hadisi Şerifte de belirtildiği gibi Hz. Cebrail gelip bu konularda soru sorarak cevaplarını aldıktan sonra Hz. Peygamber (s.a.s.) şöyle buyurmuştur: "O, Cebrail'di. Size dininizi öğretmek üzere gelmiştir. Böylece o, bunların hepsinin "din" kapsamına girdiğini açıklamış oluyor. " Din ile Allah'a itaat ve ibadet

⁴İbni Manzur, Ebul Fadl Cemaluddin Muhammed b. Abdilkerim; Lisanul Arab. DYN. Mad; ez Zebidi Seyyid Muhammed Murtaza Tacul Arus DYN Mad; Tümer, Günay; DİN. Mad. DİA. (Diyanet İslam Ansiklopedisi)

⁵El-Firuzabadi, el-Kamus'l-Muhit, Beyrut 1987, s.1546; Gündüz, Şinasi; Din ve İnanç Sözlüğü, Ankara, 1998.

⁶İbni Manzur, Age. DYN: Mad.

⁷İbnu'l Esir, en-Nihaye fi-Garibi'l-Hadis, DYN. Mad. Beyrut 1979, c.2, s.148

⁸Şehristânî, el Milel ve'n-Nihal, Beyrut 1975 c.1 s.38.

⁹el-İsfehani, Râgıp; el-Müfredat fi Garibi'l-Kur'an Kahire 1961 s.174

ettiği için "Allah'ın dini" denilir. Kula izafe edilmesinin sebebi ise itaat edenin o olmasıdır."¹⁰ Bu açıklamalardan da anlaşılacağı gibi; "din", ıstılah olarak tanıtılmak istenince; genelde "hak din" ve "son din" olan İslâm tanıtılmak istenmiştir. Bunun en önemli sebebi olarak Allah katında geçerli tek din'in İslâm olması (*Ali İmrân*, 3/19, 85)gösterilebilir.

Bu tariflerden anlaşıldığı üzere hak din'in diğer bir ifade ile "İslâm"ın temel birtakım özellikleri vardır: İslâm dini ile İslâm şeriatı aynı şeylerdir. Dolayısıyla İslâm dışı bütün dinler birer şeriat ve her şeriat da bir dindir; Ancak bunlar Allah katında makbul değildirler.

2) Kurana Göre Din:

Kuranda 'din' kelimesi 92 yerde geçmektedir. Bunlardan 43'ü Mekke de, 49 u Medine de inen sürelerde geçer. Mekke döneminde inen ayetlerde din kelimesi şu anlamlarda kullanılmıştır. “*Din günü*”:(*Hicr* 15/35; *Şuara* 26/82; *Saffat* 37/20; *Sad* 38/78; *Zariyat* 51/12; *Vakı'a* 56/56) “*Ceza*” *ahirette kötülüklerin cezası, azap* (*Zariyat* 56/6; *İnfıtar* 82/9; *Tin* 95/7; *Maun* 107/1;) *Takip edilmesi gereken en sağlam ve doğru yol* (*Yusuf*12/40; *Rum* 30/30; *Enam* 6/161); *Üstün gelme, hakimiyet, zelil kılma, zorlama* (*Nahl* 16/52); *Şeksiz şirksiz iman, Allaha ihlas ile boyun eğme* (*Zümer* 39/3); *Allahın yarattığı fitri yapı ve tevhit*.(*Yunus* 10/105; *Rum* 30/30; *Ğafir* 40/26; *Enam* 6/70); *Hak ya da batıl din* (*Kafirun* 109/6); *Dini Allaha has kılarak boyun eğme*.(*A'raf* 7/129; *Yunus* 10/22; *Ankebut* 29/65; *Lokman* 31/32; *Zümer* 39/2); *Yasa kanun hukuk sistemi*.(*Yusuf* 12/76); *Zül, yönetme, itaat, hüküm, tapınma, tevhit, İslam şeriatı, hudut, adet, ceza, hesap, millet* gibi anlamlara gelmektedir. Mekke’de inen ayetlerde din kelimesi 'yevm id din, Muhlisin' tamlamasıyla kullanılmıştır. Bu da din günü, hesap-ceza günü, mükafat günü anlamlarına gelmektedir. İnsanın iman ve ameline göre hesaba çekileceği günü ifade eden din daha sonra inen ayetlerde, Allah tarafından konulan ve insanları ona ulaştıran bir yoldur. Kişinin bütün hayatını yüce Allah a vakfetmesi ona bağlanıp teslim olmasıdır. (*Beyyine* 98/6) Artık sadece sıkıntı ve üzüntü anında değil her zaman ona yönelme ve koyduğu ilkelerden ayrılmamaktır(*Enam* 6/161).¹¹

Allah Kur'an'da “*Haydin öyleyse babanız İbrahimin milletine ve yoluna! Bundan önce*

¹⁰ Hadis Ansk. İbrahim Canan C.1.Hadis no:15

¹¹ el-İsfehani, Ragıb Age.s.175;ed-Dameğani el Hüseyin b.Muhaammed,Kamusu-l Kuran,Beyrut. S.178.

de, bu Kur'an'da da, size müslüman adını veren O'dur.” (Hac 22/ 78)” ifadesiyle dikkatleri tevhit dini olan Hz İbrahim’in dinine çevirmiştir. Medine döneminde inen “Kim İslam'dan başka bir din ararsa, bilsin ki bu din asla ondan kabul edilmeyecek ve o ahirette ziyan edenlerden olacaktır (Ali İmran 3/85)” ifadeleriyle artık İslam’ın dışındaki hiçbir dinin kabul olmayacağını söylemiştir. “Din Allahın oluncaya kadar savaştın”. (Mearic 60/9)” “Dininize uyanlardan başkasına uymayın” (Tevbe 9/11) ifadeleriyle Allah, Allah-insan, insan-toplum ilişkilerine de vurgu yapmıştır. “Eğer onlar tevbe edip namaz kılar ve zekatlarını verirse sizin din kardeşiniz olur o sizi seçmiş babanız İbrahim’ in yolu olan dinde sizin için bir zorluk kılmamıştır.(Yusuf 12/78)” Mekke döneminde din, tarihin akışına yön veren zaman ve âleme hükmeden, dini ortaya koyan, hesap gününü elinde tutan 'Allahın otoritesi' şeklinde özetlenebilir. Medine döneminde bu muhteva daha da genişletilir. Kişinin Allaha bağlı bir hayat sürmesi, Müslüman topluma karşı görevlerini yerine getirmesi, Allahın mutlak tasarruf ve hâkimiyeti de dinin tanımı içine girmiştir. (Bakara 2/193, Enfal 8/39) Medine döneminde bütün dinlere üstün kılmak üzere peygamberini doğruluk rehberi olarak Kur'an ve hak din ile gönderen Allah, bu tarihten itibaren İslam ile dini adeta eş anlamlı iki kelime olarak kullanmaya başlamıştır. En sonunda din bütün peygamberlerin tebliğ ettiği din tanımına dönmüştür. (Ali imran3/85,Nisa 4/125, Maide5/3) Peygamberlerin tebliğ ettiği din ise islamdır. Dolayısıyla semavi din olarak karşımıza tek bir din çıkıyor: İslam.¹²

B) KURAN AÇISINDAN SEMAVİ/İLAHİ DİNİN -İSLAMIN -TEMEL İLKELERİ

Arapçada sema; gök, feza, gök kubbe ve yüksek yer manasına gelir. Bu kelimenin sonuna gelen nisbet ‘y’si ile semavi şeklini alır. Din kelimesi ile birlikte kullanıldığında semavi din terkihi sema ile ilgisi bulunan kökü semada olan din demektir. Bu ise yücelik ve değer ifade eder. Buna göre Semavi Din; Kökü yüce olan ilahi bir kaynaktan gelen değeri çok üstün olan ve tevhit esasına dayanan ilahi din, hak din demektir. Semavi dinin karşısında olan ise ilahi olmayan gayri semavi din demektir.¹³ Her ilmin kendine göre bir mantığı olduğu gibi dinin de kendine göre bir mantığı bir ölçüsü bir

¹²Şehristani, Age c.1 s.38

¹³ Ez- Zebidi, Age SMV.Mad; İbni Manzur; Age. SMV Mad

metodu vardır. Akli meselelere tecrübe İlimlerine göre bir hüküm verileceği zaman nasıl usulüne uymak lazımsa din hakkında fikir yürütmek, dinleri hak ve batıl olanlarından ayırt etmek için dinin mantığını meydana getiren özelliklerin göz önünde tutulmaları şarttır.

Kur'an'daki Semavi/İlahi Dinin –İslam'ın- Özelliklerini Şöyle Sıralayabiliriz:

a-Tüm evrenin mülkiyeti ve egemenliği Allah'a aittir.(Al-i İmran3/26;Nur,24/33)

b-Yaratılmışların en şerefli ve mükemmel kabiliyetlerle donatılanı insandır. Evrende olan her şey insan için yaratılmıştır.(Casiye,45/13)

c-Semavi din Allah'a iman ve kulluk esasına dayanır.(Zariyat 51/56)

d- Semavi din âhiret inancını gerektirir.(Bakara 2/4)

d- Semavi dinde peygamberlere iman dinin temel esasıdır(Bakara 2/285)

e- Semavi dinde emir ve yasaklar ilahi bir kitaba dayanır.(Araf 7/32)

f- Semavi din meleklerle imanı şart koşar.(Bakara 2/285)

g- Semavi dinde Allahtan başkasına kulluk yapılmaz.(İbrahim14/30;Nahl 16/73)

h- Semavi din akıl ve ilimle/bilimle ters düşmez.(İsra 17/36)

I- Semavi din takva dışında hiçbir kimsenin diğerine üstün olmayacağını söyler.(Tevbe 9/39 Hac 22/37)

k- Semavi din dünya ve ahiret mutluluğunu esas alır.(Yunus 10/64)

Semavi / İlahi dinin özelliklerini göz önünde bulundurarak bu özelliklere sahip olan dini tespit etmek gerekecektir. İşte bu özelliklere sahip din Allah katında geçerli din olacaktır. Kur'an'da geçen peygamberler açısından bakıldığında tüm peygamberlerin üzerinde durduğu inanç esasları olarak şunları görmekteyiz: Allaha, peygamberlerine, meleklerine, kitaplarına, ahiret gününe, kaza ve kadere inanma. Bu inanç esaslarının Kur'an'da ki yerlerini tespit ederek bu esaslar açısından üç dine açıklık getirmeye

çalışacağız.¹⁴

1) Allah’a İman

İslam’ın temel inanç esasları hakkında söylenen sözlerin ve yapılan tartışmaların yeri burası olmayacağı için sadece bilgi vermesi açısından ehlisünnet alimlerinden, Ebul Ma’in Meymun b. Muhammed en-Nesefi, İmam Maturidi’nin görüşlerini özetleyeceğiz. Konuyla ilgili tüm ayetlere ve bunların tefsirlerine yer verecek olsak bu da tezimizin hacmini aşacağından ayetlerin seçiminde de sınırlama getireceğiz

“Nitekim senden önce hiç bir peygamber göndermedik ki ona: "Benden başka İlah yok, öyleyse yalnız bana ibadet edin!" diye vahyetmiş olmayalım. (Enbiya 21/25,92; Zuhuruf 43/45; Nahl 16/36);

İslam’a göre Allah âlemlerin rabbidir ve yalnızca ona ibadet edilir. Allah kullar tarafından sıfatları ile bilinir. Allah yaratıkların hiç birine benzemez. Allah gökleri ve yeri ölümü ve hayatı yaratandır. Tüm canlıların rızkını da veren odur. Allah tüm noksan sıfatlardan münezzehtir¹⁵. Tüm peygamberlerin insanlığa getirdiği mesajın başında tevhit inancını yerleştirmek olmuştur. Aşağıda sıraladığımız her bir ayet tek olan Allahın zatını ve sıfatlarını ele alır. Nasıl bir varlığa inanmamız gerektiğini de bize anlatır.

“Hepinizin İlahı tek ilahtır. Ondan başka tanrı yoktur. O, Rahmandır, Rahimdir.” (Bakara 2/163) Burada Allah’a rahman ve rahim sıfatları eklenmiştir.

“Allah tan başka tanrı bulunmadığına şahit bizzat Allah tır. Bütün melekler, hak ve adaletten ayrılmayan ilim adamları da bu gerçeğe, Aziz ve hâkîm Allah tan başka tanrı olmadığına şahittirler.” (Ali İmran 3/18) Al-i İmran suresindeki bu ayet ise Allahın varlığına ve tekliğine hem insanlar arasından hem de melekler arasından şahitler var. Bu şahitler ise aziz ve hâkim olan Allaha şahitlik ederler.

“Allah o İlahtır ki kendisinden başka ilah yoktur. Haydır, Kayyumdur. Kendisini ne bir uyuklama, ne uyku tutamaz. Göklerde ve yerde ne varsa O'nun dur. İzni olmadan

¹⁴ Mevdudi,Ebul A’la, Kurana Göre Dört Terim;Din Bahsi, Tarih Boyunca Tevhit Mücadelesi Çev. Dr N. Ahmed, Asar s.300,Ankara 1983

¹⁵ Maturidiyye Akaidi Nureddin Sabuni çev. Bekir Topaloğlu DİB Yay.Thz.s.112; SistematiK Kelam, Cihat Tunç Erciyes Üniv. yay.1994 Kayseri s.119.

huzurunda şefa'at etmek kimin haddine? Yarattığı mahlukların önünde ardında ne var, hepsini bilir. Mahluklar ise O'nun dilediğinden başka, ilminden hiçbir şey kavrayamazlar. O'nun kürsüsü gökleri ve yeri kaplamıştır. Gökleri ve yeri koruyup gözetmek O'na ağır gelmez, O öyle ulu, öyle büyüktür. (Bakara 2/255; Meryem19/93-95) Bu ayetlerde Allah hayat sahibidir. Kayyumdur her şeyi yerli yerince koruyandır. Ancak insanlara ait bir takım sıfatlar uyuklama gibi onda olmaz. Allah her şeyi bilir onun ilminden hiçbir şey gizli kalmaz. Mahluklara irade gücünü verende Allah tır. O kâinatı gözetendir. İnsanların hükümdarları tahtta oturur. Allahın da keyfiyeti bizce mechul bir kürsüsü vardır¹⁶.

“De ki: O, Allah, Tekdir. Allah Samed dir. Ne doğurdu, ne de doğruldu. Ne de herhangi bir şey O'na denk oldu”. (İhlas 112/-4; Enam 6/101; Meryem19/88-90; Enbiya 21/ 26-27) Burada Allah kendisine hiçbir şeyin denk olmadığı kendisinin insanlara ait olan doğma ve doğurma gibi sıfatlarının olamayacağı bir varlıktır.

“O'dur ki sizi karanlıklardan aydınlığa çıkarmak için feyiz ve rahmet indirir, melekleri de sizler için dua ederler. O, müminlere gerçekten pek merhametlidir.(Ahzab 33/43; Bakara 2/151-152; Muminun 40/7-9) “Hanginizin daha güzel iş ortaya koyacağını denemek için, ölümü ve hayatı yaratan Odur. O Azizdir, Gafurdur: Üstün kudret sahibidir, çok bağışlayandır.(Mülk 67/22) Bu ayetlerde ise Allah Kullarına bakan yönüyle tanıtılıyor. İnsanları karanlıktan aydınlığa çıkaran kullarına merhametli ve kulların hayatında önemi bir yer tutan ölüm ve hayatı yaratan odur. O hataları affedendir, kudret sahibi odur.

“Ey insanlar! Allahın üzerinizdeki nimetlerini hatırlayın: Düşünün: göklerden ve yerden sizi rızıklandıran Allahtan başka bir yaratıcı mı var? Ondan başka tanrı yoktur. Böyle iken nasıl oluyor da (imandan inkâra) çevriliyorsunuz?”(Fatır 35 / 3) Bu surede ise yine kulların hayatta kalmaları için gerekli olan nimet Allah tarafından verilmiştir

Allahın hâkim sıfatı ise şöyle ifade edilmiştir.“De ki: "Ben sadece uyaran bir peygamberim. Şu kesin bir gerçektir ki tek Hâkim olan Allahtan başka ilah yoktur.”(Sad 38 /65)

“Sizin ilahınız yalnız Allah. Ondan başka yoktur ilah. O her şeyi ilmi ile ihata

¹⁶ el-Kari, Nureddin Ali, Şerh-ul Emali, S.15-20 Dersaadet, İstanbul; Sabuni M.Age.S.120

etmiştir”(Taha 20/98). “Karanın ve denizin karanlıkları içinde size yıldızlardan yararlanıp yol bulma imkânı veren O dur. Gerçekten bilmek, öğrenmek isteyen kimseler için ayetlerimizi açıkça bildirdik.(Nahl 16/6; Enam 6/97)

Kur'an'ın indiği zamanda yaşayan bir bedevi için gece çölde yol almak ve menziline ulaşmak Sahralarda yeşil ve sulak araziler edinmek çok önemlidir. Allah bu zamanda yaşayan insan için en değerli olan şeyleri mesela bitki, yağmur, bahçe, mücadele gibi kavramları göz önüne seriyor.“ *O nesneler mi üstün yoksa mahlukları ilkin yaratan, sonra da tekrar hayat veren ve sizi gerek gökten gerek yerden rızıklandıran mı? Hiç Allah ile beraber başka tanrı mı olur? Elbette olmaz! De ki: iddianızda samimi iseniz öyleyse delilinizi gösteriniz. (Neml 27/64; Buruc85/12-13; Rum30/27; Tarık86/11 12; Hadid57/4; Taha20/54; Muminun 23/1 17)”*

“Size hububat, tohumlar, bitkiler ve ağaçları birbirine sarmaş dolaş bahçeler çıkaralım diye, sıkışıp yoğunlaşmış bulutlardan bol bol yağmur indirdik. (Nebe78/14-15-16)

“De ki: gerek göklerde gerek yerde olanlardan hiç kimse gaybı bilemez, gaybı yalnız Allah bilir. Dolayısıyla, onlar ne zaman diriltileceklerini de bilemezler. (Lokman 31/34; Enam 6/59; Araf 7/187; Neml 27/63-64-65)

“De ki: faraza müşriklerin iddia ettikleri gibi Allahtan başka tanrılar bulunsaydı, elbette onlar Arş'ın ve kâinat hakimiyetinin sahibi Yüce Allaha üstün gelmek için çareler arayacaklardı!”(İsra 17/42-43)

Yukarıdaki ayetler sadece Allahın bir ve tek olduğunu bildirmekle kalmıyor. Allah'ı inkâr edenlerin de iddialarını çürütüyor. Bulutların teşkil edilmesi, yağmurun ihtiyaç miktarı gönderilmesi, aynı toprak ve su ile beslenen ve esas yapıları aynı maddelerden oluşan tohum ve çekirdeklerden çok değişik binlerce çeşit bitkinin çıkarılması, onların çiçekleri, renkleri, desenleri, meyveleri, kokuları ile yaradılışlarındaki hikmet, kudret ve sanatın, başlangıcından beri makro ve mikro âlemde ki sistemlerde devam eden aksaksız nizam, akli olanlara bu nizamın sahibi tek Allah'ı tanıtmaktadır.

Aynı zamanda bu ayetler tevhidin aklen zorunlu olduğunu da ortaya koyuyor. Şöyle ki:

a) Birden fazla ilah olsaydı mutlaka ihtilaf çıkar, kâinatın devamı mümkün olmazdı.

b) Faraza biri en üstün ilah, diğeri O'nun yetkili kıldığı ilahlar olsalardı bunlar arasında

rekabet çıkar ve kendilerince en iyi yönetimi gerçekleştirmek için hâkimiyeti ele geçirmek isterlerdi. Âlemde nizam bozulmadığına göre tek ilahın nizamı işlemektedir.¹⁷

Kur'an-ı Kerimin ayetlerinden çıkarılan Allahın sıfatlarını şöyle özetleyebiliriz.

1.1. Allahın sıfatları;

Allah yarattığı hiçbir şeye benzemez. O isim ve sıfatlarıyla ezeli ve ebedidir. İsim ve sıfatlarının hiçbirisi sonradan değildir. Allah fiiliyle daima iş yapar. İlmiyle bilir kelimıyla konuşur. Yaratan Allah tır (hâlık) yaratılan (mahluk) sonradan vücut bulmuştur. Allahın İlah olmasının gereği yaratılmamış olmasıdır. Allah zati ile sıfatları ile ezelidir. Allahın sıfatları yaratılmış diyen veya bu hususta tereddüde düşen kimse kâfirdir. Allah bir varlıktır. Ama diğer varlıklar gibi değildir. Onun varlığı cisim, cevher, araz, had, (sınır) zıt, eş ve ortaktan uzaktır. Onun Kur'an'da zikrettiği gibi eli yüzü nefsi vardır. Ama bu yaratılmışların organlarına benzemez. Onun eli yüzü ve nefsi keyfiyetsizdir.¹⁸

I) Sıfatı nefsiye (zati sıfatlar):

a)Vücud; Allahın kendine has sıfatı sıfat-ı nefsiye dir. Kendisiyle nitelendirilen zatın varlığını gösteren ve onun varlığına herhangi bir şey eklemeyen sıfatlardandır. Sıfat-ı nefsiye tek olan bir sıfattır. Bu sıfat ise Vücud sıfatıdır. Varlık olarak ta tanımlanan bu sıfat Allahın varlığını ifade eder. Varlık iki bölüme ayrılır: Kamil olan varlık, Nakıs olan varlık. Bir başka ifadeyle Varlığı kendisinden olan ve varlığı başkasına bağımlı olan varlık. Allahın varlığı kendisindendir. Başka hiçbir varlığa bağımlı değildir. Varlığı zatından olan varlık yokluğu kabul etmez. Bundan dolayı kamil varlık Allah tır. O'nun dışındakiler ise nakıs varlıklardır. Yani varlığı başkasına bağımlıdır kendi kendilerine var olamazlar. Nakıs varlıkların özelliklerinden biri ise iki yokluk arasında yer almasıdır. Biri geçmiş diğeri gelecek olan yokluk. Allahın dışında bütün varlıklar yok olma özelliğine sahiptir."*O görüleni de görülmeyeni de bilen kendisinden başka tanrı olmayan ancak kendisi var olan Allah tır.*"(Haşr 59/22)¹⁹

¹⁷ Dihlevi, Şah Veliyullah; Hüccetullâhi'l Bâliğa, S.228-229. İz Yay.Çev. Mehmet Erdoğan, İstanbul. 1994

¹⁸ Nureddin Sabuni Age.S,85;el Buti,Said Ramazan; İslam Akaidi, s.85 Madve Yay. İstanbul,1986.

¹⁹ Nureddin Sabuni Age.S,112;el Buti,Said Ramazan,Age,115-145; Bkz.Ebu'l Mu'in Meymun b.M. en-Nesefi; Tabsıratu'l Edile Fi Usul-id-Din (Haz.Hüseyn Atay)s.234-242

Kıdem: Allahın öncesi olmamasıdır. Eğer ondan önce bir yokluk söz konusu olsaydı onu da yaratan bir varlığın olması kaçınılmazdı. Bu durumda ise onun ilahlığı muhal olurdu. Öyleyse hakiki ilah yokluktan da öncedir. Yokluğu icat edende odur. Öyleyse O kadimdir. Bu konuya ışık tutan ayet ise şudur: “*Evvel Odur, Âhir O. Zahir Odur, Batın O. O her şeyi hakkıyla bilir (Hadid 57/3)*”²⁰

Beka; Allahın sonunun bulunmamasıdır. Başka bir ifadeyle ona gelecekte yokluğun tesir edememesidir. Kıdem sıfatı için örnek olan ayet beka içinde geçerli olan bir delildir. Vacibü-l vücud olan bir varlığı başka bir gücün yok etmesi muhaldir. Kamil bir varlık olan Allah her türlü yokluktan da münezzehtir. “*yeryüzünde bulunan her şey fanidir. Ancak yüce ve cömert olan rabbinin varlığı bakidir. (Rahman55/26-27)*”²¹

Vahdaniyet: Allahın zatında ve sıfatlarında kemiyet yani çokluk tasavvurundan uzak kabul edilmesidir. Allah cüzlerden oluşmuş bir varlık değildir. O sıfatları itibariyle de öyledir. “*De ki: O Allah birdir*” (İhlas112/1)²²

“*Halbuki gökte ve yerde, Allahtan başka tanrılar bulunsaydı oraların nizamı bozulurdu. Demek ki o yüce Arş ve Hükümranlığın sahibi Allah, onların zanlarından, onların Allaha reva gördükleri vasıflardan Münezzehtir, Yücedir!*”(Enbiya 21/22)”

“*Allah asla evlat edinmedi. Onun yanı sıra hiçbir tanrı da yoktur. Öyle olsaydı her tanrı kendi yarattıklarını yanına alır ve onlardan biri diğerine üstün gelmeye çalışırdı. Allah o müşriklerin isnat ve nitelendirmelerinden münezzehtir.*”(Mu’minun 23/91)”

Eğer ki kâinatta Allah’tan başka bir tanrı olsaydı:

1- Onlardan yalnız birinin hükmü yürüseydi diğerleri aciz ve noksan olurlardı ki bu ilah olmakla bağdaştırılamaz.

2 - Her biri eşit kudret ve hâkimiyete sahip olsalardı, ayrı ayrı nizamların bulunması gerekirdi. O takdirde de, mevcut olan bu nizam bulunmazdı.

3 - İlahların fazla değil, sadece iki tane olup bunların bir tek nizam kurup birleştikleri varsayılırsa iki etkenin (illetin) bir nesne (malul) üzerinde çekişmesi sonucu ortaya

²⁰ Nureddin Sabuni Age. S.112; el Buti,Said Ramazan, Age.S.115-145

²¹ Nureddin Sabuni Age. S.112; el Buti,Said Ramazan, Age, S.115-145

²² Nureddin Sabuni Age. S.85; el Buti,Said Ramazan, Age.S.115-145

çıkar, nizamın devamı imkânsız olurdu.

4 - Birbirleriyle anlaşmazlık halinde olsalardı zaten baştan beri nizam kurulamazdı.²³

Muhalefetün lil Havadis: Allahın hiçbir şeye benzememesidir. Allah bir gövde, cüzi veya külli bir varlık değildir. Bunun için o insanlara veya diğer varlıklara maruz olan çeşitli sıfatlardan münezzehtir.²⁴

“O gökleri ve yeri yoktan yaratandır. Size kendi nefislerinizden eşler yarattığı gibi davarlara da eşler yarattı. O, bu düzen içinde sizi üretiyor. Onun benzeri hiçbir şey yoktur. O her şeyi hakkıyla işitir ve bilir. (Şura 42/11)”

Ancak Allaha ait sıfatların bir kısmının insanlar içinde kullanıldığı görülüyor. Mesela ilim irade işitme görme vb. Bu ifadelerin geçtiği ayetlere müteşâbih yani ne kastedildiği kesin olarak bilinmeyen ayetler denilmektedir. Yukarıdaki ayet ise muhkem ayettir. Yani söylenildiği manaya açıkça delalet eden tevil ve tahsis kabul etmeyen sağlam ayetler. İşte bu benzetmeyi gidermek için o müteşâbih ayetler bu gibi muhkem ayetlerin ışığında incelenir. Böylece Allahın zat, sıfat ve fiillerinde hiçbir yaratığa benzemediği kesinlikle anlaşılır.²⁵

Kıyamı bi nefsihi (bizatihi); Allahın varlığı kendisindendir. O kendisini yaratacak bir varlığa ihtiyaç duymaz. “Allah samed’tir. (İhlas 112/2) O başkasına muhtaç değil fakat O’na her şey muhtaçtır. Zaten onun varlığı kendinden olmasaydı tek bir tanrı da olmayacaktı. Kâinatta tek tanrının olması da zorunludur.²⁶

a-1-2)Sıfat-ı Meani: Allahın zatı ile kaim ve belli bir hükmü gerektiren sıfatlardır. Bu sıfatların bir hüküm gerektirip gerektirmeyeceği üzerinde tartışmalar olmuştur. Biz o tartışmalara girmeden bu sıfatları kısaca açıklayacağız.²⁷

İlim: Allah eşya ve hadiselerin zahirini ve batınını bu sıfatıyla bilir. Bu sıfat Allahın zatı ile kaimdir. Allahın bu sıfatına Kur’an-ı Kerimde bir çok yerde rastlanır. “Allah her

²³ Yıldırım,Suat; Yıldırım,Suat; Kuranı hakimin açıklamalı meali; Işık Yay. İst. 2005

²⁴ Nureddin Sabuni Age.S 85; el Buti,Said Ramazan,Age.S.115-145

²⁵ Yazır, Elmalılı M. Hamdi, Hak Dini Kuran Dili C.2 S.307

²⁶ Nureddin Sabuni Age.S,85; el Buti,Said Ramazan,Age.S.115-145

²⁷ Nureddin Sabuni Age.S,85;el Buti,Said Ramazan,Age.S.115-145

şeyi bilir (Bakara 2/282)²⁸

“Allah göklerin ve yerin gaybılarını bilir. O insanların kalplerinde olanları da tamamen bilir.(Fatır35/38)

İrade: Allahın zatı ile kaim olan başka bir sıfatıdır. Bir şeyi var etme ve yok etme isteği Allahın varlık âlemi üzerinde tasarrufunu gösteren bir sıfatıdır. İlahi irade Allahın zatı ile kaimdir. Allah bir noktadan itibaren bir şeyi istemez. O isteğini istediği bir zamanda icra eder. İradenin Allaha bakan yönüne Külli irade, varlıklara bakan yönüne ise cüzi irade denir. Allah insanları zorla bir şeye sürüklemeyiz. Bunu aşağıdaki ayeti kerime en güzel bir şekilde açıklar.²⁹

“O insanın önünde ve ardında devamlı suretle nöbetleşerek görevlendirilen melekler vardır. Bunlar, Allah'ın emrinden ötürü, onu koruyup kollarlar. Bir toplum kendinde olan durumu değiştirmedikçe, hiç şüphe yok ki, Allah da o toplumda olan hali değiştirmeyiz. Allah bir toplum için de kötülük irade buyurdu mu, onu geri çevirecek kuvvet yoktur. Artık Allahın dışında onları himaye edecek kimse olamaz. Görevli melekler, insan günah işleyince onun için mühlet isterler, mağfiret dilerler, yahut onu tehlikelerden korurlar veya Allahın emri sebebiyle insanın hallerini denetlerler (Rad 13/11)”

Kudret: Allahın bir şeyi var etmeye ve yok etmeye kadir olmasıdır. Bu sıfatın gereği olarak Allah mümkünâtı var eder, üzerinde tasarruf eder veya yok eder. Bunun içinde hiçbir yerden güç almaz. Onun güç kaynağı yine kendisidir. *“Bütün göklerin ve yerin gaybını bilmek de Allaha mahsus! Kıyametin oluş işi ise, başka değil, ancak göz açıp kapama yahut daha da kısa bir anda olup biter. Şüphe yok ki Allah her şeye kadir(Nahl 16/77)”*³⁰

Semi: Allahın hiçbir organa hava akımına ihtiyaç duymadan işitmesi sıfatıdır. *“Sen: "Ne kadar kaldıklarını asıl Allah bilir. Zira göklerin ve yerin gaybını bilmek Ona mahsustur. O öyle güzel görür, öyle güzel işitir ki! Oysa onların Ondan başka hâimleri yoktur. O, kendi hükmüne kimseyi ortak yapmaz. (Kehf 18/26)”*³¹

²⁸ Nureddin Sabuni Age.S,85;el Buti,Said Ramazan, Age.S.115-145

²⁹ Nureddin Sabuni Age.S,85;el Buti,Said Ramazan, Age.S.115-145

³⁰ Nureddin Sabuni Age.S,85;el Buti,Said Ramazan, Age.S.115-145

³¹ Nureddin Sabuni Age.S,85; el Buti,Said Ramazan, Age.S.115-145

Basar: Allah hiçbir organa veya ışığa ihtiyaç duymadan her şeyi görür. Onun görmesi için eşyanın görünen bir yerde olması gerekmez.onun görmesi için o şeyin olması yeterlidir. “Onun benzeri hiçbir şey yoktur. O her şeyi hakkıyla ıştır ve bilir.(Şura 42/11)”³²

Kelam: Allah bu sıfatı gereği emreder yasaklar haber verir. Allahın peygamberlerine vahyettiği Tevrat, İncil ve Kuran bu sıfatın bir mahsulüdür.³³

“Allah Musa’ya da hitap ederek konuştu (Nisa 4/164)

Hayat: Her zaman var olan, diri olan, ezelî ve ebedî hayat sahibi olandır. Önceki sıfatların varlığı aynı zamanda hayat sıfatının varlığını gösterir bir delildir. Allah hayat veren bir varlıktır. Hayat veren birinin hayat sahibi olmaması düşünülemez.³⁴ *“Allah o İlah dır ki kendisinden başka ilah yoktur. Haydır, Kayyumdur (Kendi zâtı ile var olup, zeval bulmayan) (Bakara 2/255)”*

Tekvin: Cenabı hakkın yaratma sıfatıyla muttasıf olması demektir. O heşeyi yaratan yoktan var edendir.³⁵ *"Allah önce mahlukatı yaratır, sonra onu tekrar diriltir. Sonunda ona tekrar döneceksiniz.(Rum 30/11)*

Bütün bunların dışında bir de sıfatı selbiye vardır ki bunlar Allah şu değildir, bu değildir gibi Allahın zatına yakışmayan zatına mümteni olan sıfatlardır. Başka bir deyişle Allah bu tür sıfatlarla muttasıf değildir. Allah adem (yokluk) hudus (sonradan var olma) fena (varlığının sonu olma) Müşabehet (sonradan olan bir şeye benzeme) taaddüt (birden fazla olma)...vb gibi sıfatlardan uzaktır. İslam âlimlerine göre yüce Allahın sıfatları şayet ayet ve hadislerle sabit olursa bu sıfatları Allah hakkında düşünmek vacibtir demişlerdir. Allah yokluğu yokluğu halinde yok olarak bilir. Var olan bir şeyi varlığı halinde var olarak bilir. Bütün bu durumlar için Allahın ilminde ne bir değişme ne de sonradan bir eklenme söz konusudur. Allah insanları küfürden salim olarak yaratmıştır. Emir ve hitapları daha sonra tüm mükelleflere bildirmiştir. Küfre sapan kendi irade ve fiilleriyle sapmış, iman edip hidayeti seçenlerde yine kendi irade ve fiilleriyle bu yolu seçmiştir. Kulların fiilleri kendi kazançlarıdır. Ama kulların

³² Nureddin Sabuni Age.S,85; el Buti,Said Ramazan,Age.S.115-145

³³ Nureddin Sabuni Age.S,85; el Buti,Said Ramazan,Age.S.115-145

³⁴ Nureddin Sabuni Age.S,85; el Buti,Said Ramazan,Age.S.115-145

³⁵ Nureddin Sabuni Age.S,85; el Buti,Said Ramazan,Age.S.115-145

fiillerini yaratan Allah tır. Allah Yarattığı tüm insanları küfre – imana zorlamamıştır. Her hangi bir kimseyi ne kâfir ne de mümin olarak yaratmamıştır. Allah küfre sapanı kâfir olarak, iman edeni de mümin olarak bilir. Allah tüm heyetiyle inanılması gerekli olan bir varlıktır. Dinin en temel esası da bu inancın gereği gibi kişide var olmasıdır. Herhangi bir şüphenin bu inancı yok edeceği kelam alimleri tarafından bildirilmiştir.³⁶

b) Peygamberlere İman

İnanç esaslarından ikincisi de peygamberlere inançtır. Allah, emir ve yasaklarını insanlara kendi aralarından seçtiği elçileri vasıtasıyla gönderir. Bu kişilere nebi/peygamber denir. Peygamberlerin hepside büyük ve küçük tüm günahlardan korunmuştur. Hz Muhammed de onun kulu ve elçisidir. O hayatı boyunca hiçbir puta tapmamış ve Allaha eş koşmamıştır. O büyük küçük hiç bir günah işlememiştir. Peygamberlerde de potansiyel olarak günah işleme duygusu vardır. Ama Allah onları bu günahlara düşmekten korumuştur. Buna da kelam ilminde ismet sıfatı denilmiştir.³⁷ (Hz Muhammed önceki nebileri tasdik ettiği gibi onlara iman etmenin de inanc esaslarından olduğunu bildirir. (Kehf 19/42-52) *Bizler Allahın gönderdiği tüm peygamberlere ayırım yapmaksızın inanırız. Ancak Allahın bazı peygamberleri bazısından üstün kıldığına da inanırız.* (Zuhruf 43/32) Allahın peygamber olarak gönderdiğine peygamber değil; peygamber olarak göndermediğine de peygamber deme küfür sayılmıştır. Hakkında kesin bilgi bulunmayan bazı filozofların peygamberliğine dair söz söylemek sadece faraziye dir. Peygamberler de Allahın birer kullarıdır. Onlardan hiçbirisi onun oğlu olamaz.³⁸ *"Rableri tarafından verilen vahiylerle de iman ettik. (Peygamberlikleri noktasında) Onlar arasında hiçbir ayırım yapmayız ve biz yalnız Allaha teslim oluruz.* (Ali İmran 3 /84)" Yukarıdaki ayet bu konuyla ilgili ayetlerden sadece bir tanesidir.

c) Kitaplara İman

İnanç esaslarından üçüncüsü kitaplara inanmadır. Allah kullarıyla vahiy aracılığıyla konuşur. Peygamberler bu vahiyleri insanlara bildirirler. Allah bazı peygamberlere kitap göndermiştir. Kur'an-ı Kerimde Allahın bir vahyidir. Kur'an-ı Kerimde Hz

³⁶Bkz: Ali el-Kari, Nureddin, Age. S.51 Cihat Tunç, Age S.120

³⁷Kuran Yolu Türkçe Meal ve Tefsiri DİB.Yay.C.5; Nureddin Sabuni Age.S.85-112; el Buti, Said Ramazan, Age.S.115-145

Muhammed e gönderilen bir kitaptır. Kur'an ın Kerim in her bir cümlesine ayet denir. Kitabın tamamını veya herhangi bir ayetini inkar etmek insanı kafir eder.(Bakara 2/285) Çünkü Kuran Allahın kelimidir. Kelam ise Allahın ezeli sıfatıdır. Kur'an ı inkar Allahın ezeli sıfatını inkardır. Allahın sıfatlarını inkar da insanı küfre götürür.³⁹ “Ey iman edenler! Allaha, Resûlüne, gerek Resûlüne indirdiği gerek daha önce indirdiği kitaplara imanınızda sebat edin. Kim Allahu, meleklerini, kitaplarını, resûllerini ve ahiret gününü inkâr ederse hakikattan iyice uzaklaşmış, sapıklığın en koyusuna dalmış olur.(Nisa 4/ 136)” “De ki: Biz Allaha iman ettik. Bize indirilen vahye, İbrahim’e, İsmail’e İshak’a, Yakub’a ve torunlarına indirilen keza Musa’ya, İsa’ya, hasılı bütün peygamberlere rableri tarafından verilen vahiylerle de iman ettik. (Ali İmran 3 /84)” Bu iki ayet bizlere hem önceki peygamberlere hem de onlara indirilenlere imanın zorunlu olduğunu bildirir.

d) Meleklerle İman

"Emir, Gayb, Melekut, gibi isimlerle anılan âlemlere ait varlıklardır. Melekler hakkında verilen bilgiler daha ziyade vahiy kaynaklıdır. Beşeri yorumlar da ise görüş farklılıkları vardır. Müslüman âlimlerin çoğuna göre melekler latif (madde yoğunluğu olmayan)çeşitli şekillere girebilen ve asıl yerleri madde ötesi olan üreme yoluyla değil de yaratılma yoluyla çoğalan varlıklardır. Allah yanında yüce değerleri ve yakınlıkları ve Allahın bahşettiği güçleri vardır. Melekler ilahi emirlere programlanmış ve bu emirlerin dışına çıkma iradeleri olmayan varlıklardır.⁴⁰ Melekler Allah'ın nurdan yaratmış olduğu varlıklardır. Melekler Allaha isyan etmezler onlar daima Allaha ibadet üzerinedir. Onların yemesi ve içmesi yoktur. Erkeklik ve dişilikleri de yoktur. Onlar da Allahın birer yaratıklarıdır. Müşriklerin söyledikleri gibi Onların Allahın kızları olması söz konusu değildir. Allahın bu vasıflarda yarattığı melek cin şeytan gibi varlıklara inanma inanç esaslarındandır. Kur'an-ı Kerim deki açıklamalara göre melekleri şu sınıflara ayırabiliriz. Arşı taşıyan melekler (Hakka 69/17); Arşı kuşatıp Allah'ı tespih edenler.(Zümer 39/75) Büyük melekler; Cebrail,(Tekvir 81/20); Mikail (Bakara 2/98); Azrail, (Secde 32/11); İsrail (Neml 27/87); Cennet melekleri (Rad 13/23); Cehennem melekleri (Müddesir74/31); Gözeten koruyan melekler(Kaf 50/17); Yazıcı melekler (İnfitar 82/10-11);

³⁸ Nureddin Sabuni Age.S,85-112; el Buti,Said Ramazan, Age.S.115-145

³⁹ Nureddin Sabuni Age.S,85-112; el Buti,Said Ramazan, Age.S.115-145

⁴⁰ Kuran Yolu Türkçe Meal ve Tefsiri DİBYay.C1 S.44

Madde âleminde görevli melekler. Bunlar madde aleminde olup biten herşeyin içinde bulunmakta ve Allahın kanunlarının yerine gelmesini sağlamaktadır. (Saffat 37/1-5; Zariyat 51/1-4; Haşr 59/1).

Meleklerle iman zorunludur? sorusuna ise Bakara süresindeki "*Kitabın bir kısmına inanıp bir kısmına inanmıyor musunuz* (Bakara 2/85) sorusuyla cevap verebiliriz. Ayetle varlığı sabit olan varlıklara inanmak farzdır. Bakara süresinin diğer bir ayeti de bu görüşü desteklemektedir."*Her kim Allaha meleklerine peygamberlerine Cebrail ile Mikail'e düşman olursa iyi bilsin ki Allah da o kâfirlerin düşmanıdır.*(Bakara 2/98)

e) Ahiret Gününe İman

İslam'ın temel inanç esaslarından biride âhiret gününe imandır. Âhiret günü dünya hayatının bitmesi ile başlayan ve ebedi olarak sürecek olan gündür. Kuran-ı Kerim de ahiret kelimesi Yevmiddin, yevmi-l ahire, Yevme yekumul hisab, liyevmil hisab, liyevmil la raybe fih...vb gibi tamlamalarla geçer. İnsanın dünyada yapmış olduğu amelleri yani iyi veya kötü tüm işleri ahiret gününde tartılıp ceza veya mükafat görecektir.⁴¹ Kuranda bunu ifade eden birçok ayet var.(Bakara 2/202; Ali İmran 3/19-199; Rad13/18-21-40-41; İbrahim14/41 Sad38/16...vb.) Cennet ve cehennem yaratılmıştır ve haklıdır. Ebediyen yok olmayacaklardır. İyilerin cennete kötülerin cehenneme gitmesi Allahın adaletindendir Tüm peygamberler bu gerçeği dile getirmişlerdir. Bu günü de inkar etmek insanı küfre götürür.⁴²

f) Kaza ve Kadere İman

Kader: sözlükte, planlamak programlamak, ölçmek, değerlendirmek anlamlarına gelen kader terim olarak Allah'ın ilmi sayesinde ezelden insanların cüz i iradesini kullanarak ne yapacaklarını bilmesi ve ona göre takdir buyurmasıdır.⁴³

Kaza: Sözlükte olmak meydana gelmek demektir. Terim olarak ise kaza: Allahın takdir ettiği şeylerin zamanı gelince ezeldaki ilmine uygun olarak meydana gelmesidir.⁴⁴

İslam inancına göre hayır ve şer Allah tandır. Ancak Allah şer'i yapmamıza razı olmaz.

⁴¹Kuran Yolu Türkçe Meal ve Tefsiri DİBYay.C1 S.44

⁴²Nureddin Sabuni Age.S,85-112; el Buti,Said Ramazan, Age.S.115-145

⁴³Mu'cemul Vasit.KDE Mad. Nureddin Sabuni Age.S,85-112; el Buti,Said Ramazan, Age.S.115-145

Halkı şer şer değil; kesbi şer şerdir. Şer'in yaratılması insan için şer görünebilir, ama onun şu kâinattaki dengeyi koruma adına icra ettiği görev faydalı olabilir. Biz Allah yazdığı için değil kendi irademizi kullanarak yaptığımız davranışlarımızdan dolayı mükâfat veya mücazat göreceğiz. Allahın insanların ne yapacaklarını önceden bilmesi, insanların onları mutlaka yapmalarını gerektirmez.⁴⁵

C) İSLAMDA İBADETLER

a)NAMAZ

Namaz, bir takım şartları yerine getirmek suretiyle belli vakitlerde eda edilen bir ibadettir.⁴⁶ Namaz kılmak, tabiri dilimize Farsça'dan geçmiştir. Mecusilerin "ateş önünde eğilmesi, eğilmek suretiyle saygı sunması" anlamına gelen "namaz" kelimesi dilimizde salat kelimesi yerine kullanılmıştır. İslam'ın beş şartından biridir. "Salat" kendi başına genel anlamda "dua"dır,

Namaz Allah inancını tevhit çerçevesinde kabul etmiş her Müslümanın öncelikle yerine getirmesi gereken bir ibadettir ve bu bakımdan dinde yeri çok önemlidir. Kur'an-ı Kerim'de ;

"Sana vahyolunan kitabı oku, namazı dosdoğru kıl. Gerçekten namaz, hayasızlıktan ve fenalıktan alıkoyar.(Ankebut 29/45) Peygamberimiz de “Namaz dinin direğidir” diyerek bu ibadetin önemini göstermektedir. Ergenlik çağına girmiş her aklı başında Müslümanın, farz olan namazları kılması İslam inancının gereği sayılmıştır.

Namaz ibadeti üç çeşittir. Farz, vacib ve nafil namazlar.

Farz Namazlar: fıkıhçılara göre günlük kılınan beş vakit namaz her Müslümana farzdır. Bunların dışında erkelere farz olan cuma namazı ve farz-ı kifaye olan cenaze namazı vardır.

Vacib Namazlar: Günlük olarak yatsı namazından sonra kılınan vitir namazı ile bayram namazları vacib namazlardır

⁴⁴Mu'cemul Vasit KDR Mad.;el Buti,Said Ramazan,Age.S.115-145

⁴⁵Nureddin Sabuni Age.S,85-112; el Buti,Said Ramazan,Age.S.115-145 Fıglalı, Ethem Ruhi; Çağımızda İtikadi İslam Mezhepleri. S.76 Selçuk Yay. Ankara 1986

⁴⁶ Vehbi,Mehmet;Ahkam-ı Kur'aniye, S.88.Kurtulmuş Basım Evi İstanbul,1947

Nafile Namazlar: Her hangi bir yükümlülüğü olmadan, içten gelerek kılınan namazlardır. Beş vakit namaza bağlı olan sünnetler, ramazan geceleri kılınan teravih namazları, kuşluk namazları, gece namazları başlıca nafile namazlardır⁴⁷

b)HAC

İslam'ın beş şartından biridir. Hac da müslümanlarca kutsal olan Kâbe ziyaret edilir. İslam'da, maddi durumu uygun olan her müslümanın hayatında bir kez hac yapması farzdır. Terim olarak Hac, Zilhicce ayında İhrama girerek belirli bir zamanda yani arefe günü Arafat ta vakfe yapmak, sonra da Kâbe'yi tavaf etmekten ibarettir (Kâbenin etrafında yedi defa dönmek). İnsanlar arasında haccı ilan et ki, gerek yaya olarak, gerek uzak yollardan gelen yorgun develer üzerinde sana gelsinler. (28)Gelsinler ki, kendilerine ait bir takım menfaatlere şahit olsunlar ve Allah'ın kendilerine rızık olarak verdiği (kurbanlık) hayvanlar üzerine belli günlerde (onları kurban ederken) Allah'ın adını ansınlar. Artık onlardan siz de yiyin, yoksula fakire de yedinin."

"Onda apaçık deliller, Makam-ı İbrahim vardır. Oraya kim girerse, güven içinde olur. Yolculuğuna gücü yetenlerin haccetmesi, Allah'ın insanlar üzerinde bir hakkıdır. Kim inkâr ederse (bu hakkı tanımazsa), şüphesiz Allah bütün âlemlerden müstağnidir. (Kimseye muhtaç değildir, her şey ona muhtaçtır)".

İslam'da haccın bir kişiye farz olması için çeşitli şartlar vardır. Bu şartlara uygun olmayan kişinin hac yapması farz değildir. Bu şartlar: Müslüman olmak, ergenlik yaşına ulaşmış olmak,akıllı olmak, hür olmak (özgür olmak), asli ihtiyaçlarına ve evine dönünceye kadar aile fertlerine yetecek, yol ve vasıta masraflarını karşılayacak kadar paraya sahip bulunmak⁴⁸

c)ZEKAT

Zekât, İslam'ın beş emrinden biridir. Kelime olarak; temizlik, artmak, bereketli olmak, iyi ve düzgün olmak anlamına gelir⁴⁹ Dini anlamıyla ise; nisap miktarı zenginliğe sahip olan Müslüman ın Allah'ın hakkı olanlara verilmesini emrettiği belli miktarda malı

⁴⁷ Âbidin,Alâuddin,el-Hediyyetü-l Alaiyye.S.46-48

⁴⁸Âbidin,Alâuddin,Age.S.183

⁴⁹ İbni Manzur,Age.ZKE:Mad

vermesidir. Veren kimseyi cimrilikten, kirlerinden ve günahlardan temizlediği ve malında berekete vesile olduğuna inanıldığı için, kelime manası ile dini manası arasında bir bağ vardır. Kur'an da sadaka kelimesi de zekat manasında kullanılmıştır.(Tevbe 60) Zekat, İslamın beş şartından birisidir. "İman edip iyi işler yapan, namaz kılan ve zekât verenler varya, onların mükâfatları Rableri katındadır. Onlara korku yoktur, onlar üzüntü de çekmezler."(Bakara 2/ 277.) ayetidir. Bu ayette beraber zikredilen namaz ve zekat kelimeleri Kur'an-i Kerim'de aynı ifade ile birçok yerde daha tekrarlanmıştır. Bu ayetlerden bir kısmı sırasıyla: (Bakara 2/177. 271.), Enam 6/141., Tevbe 11. 60., Enbiya /73., Nur /37., Beyine /5. ayetleridir.⁵⁰

d)ORUÇ

"Oruç" sözcüğü Farsça'dan alınmış "rôcik" sözcüğünün Türkçe'deki söylenişidir. Kur'an'da "sawm" olarak geçmektedir. Kur'an'a göre niyetlenip, tan yeri ağarmaya başlamasından günbatımından sonraki alacakaranlığa değin katı-sıvı hiçbir şey yememek, içmemek ve cinsel ilişkide bulunmamak demektir. (Bakara 2/187)

İslam'ın şartlarından ve beş temelinden biri de ramazan ayında oruç tutmaktır. Oruç da namaz gibi bir farz-ı ayındır. Hicret'in ikinci senesinde Medine'de farz kılınmıştır. İslam fıkıhçılara göre Oruç; farz, vacib, nafil, mekruh, olarak dörde ayrılır. Ramazan orucu, ramazan orucunun kazası ve ramazan orucunun kefareti farz oruçtur. Nezir (adak) oruçları vacib oruçtur. Allah rızası için tutulacak oruçlar ise nafil oruçlardır. Sırf cuma günü tutulan oruçlar, peş peşe tüm yıl tutulan oruçlar, hayız ve nifas halinde tutulan oruçlar, ramazan bayramının birinci günü ile kurban bayramının dört günü tutulan oruçta, mekruh oruçlardır⁵¹

e)KELİME-İ ŞHADET

Allah'tan başka ilah olmadığına, Hz Muhammed'in O'nun resulü olduğuna şahadet etmektir. Muhammed'in Resulullah (Allah'ın Resulü) olduğuna şahadet etmek ise; getirdiği haberleri tasdik etmek, emrettiği şeyi yapmak, yasakladığı şeyden kaçınmak, kısacası onun Allah tarafından gönderilmiş bir resul yani kitaplı peygamber olduğunu kabul etmektir. İslam'da Allah'a onun şariat kıldığını dışında hiçbir şekilde ibadet edilmez.⁵²

⁵⁰ Âbidin, Alâuddin, Age.S.171

⁵¹ Âbidin, Alâuddin, Age.S.119

⁵² el-Kari, Nureddin Ali; Age.S.55

II. BÖLÜM

YAHUDİLİK

1. YAHUDİLİĞİN TARİHÇESİ

a) Hz İbrahim'in Doğumu:

İsrailoğullarının tarihini Hz İbrahim ve onun oğlu İshak'tan itibaren ele alacağız. İsrail kelimesi Kuranı Kerim de iki yerde geçer.(Ali İmran 3/93; Meryem 19/58) İsrail Hz İbrahim'in oğlu İshak'tan olma torunu Yakub'un adıdır. Kırk ayette ise *Beni israil* (İsrailoğulları) kelimesi geçmektedir.⁵³

Hız. İbrahim Kur'an-ı Kerim'de bildirilen peygamberlerdendir: *"Kitap'ta İbrahim'i an. Zira o, sıdkı bütün bir peygamberdi. (Meryem19/41)* Kendisine kitap olarak *on suhuf* verilmiştir. Tevrat'ta Abraham olarak anılır. Hz Nuh'un üç oğlundan -Sam, Ham ve Yafes- Sam soyundandır. Babası/amcası put imalatçısı Tarah/Azer dir. Hz İbrahim Mezopotamya'daki Keldâni kavmine gönderilmiştir. Doğum yeri Ur kentidir.⁵⁴

b) Hz İbrahim'in Tevhidi Bulması

Hız İbrahim Allah'ın varlığını bulmada kendi akıl ve mantığını kullanmıştır. Allah'da ona Halil'im (dostum) demiştir.(Nisa 4/125). Bunun için ona "Hâlilürrahman" da denilir. Bu olay Kur'an-ı Kerim'de şöyle açıklanır: *"Böylece biz, kesin iman edenlerden olması için İbrahim'e göklerin ve yerin melekûtunu gösteriyorduk. Gecenin karanlığı onu kaplayınca bir yıldız gördü. Rabbim budur, dedi. Yıldız batınca, batanları sevmem, dedi. Ay'ı doğarken görünce, Rabbim budur, dedi. O da batınca, Rabbim bana doğru yolu göstermezse elbette yoldan sapan topluluklardan olurum, dedi. Güneşi doğarken görünce de, Rabbim budur, zira daha büyük, dedi. O da batınca, dedi ki: Ey kavmim! Ben sizin (Allah'a) ortak koştüğunuz şeylerden uzağım.(Enam 6/76-79)"* dedi. Hz İbrahim

⁵³ M.F.Abdulbaki Mucemil Mufehres İsrail Mad.

⁵⁴ Bkz: Johnson,Paul; Yahudi Tarihi

sonradan olan bir şeyin 'Yaratan' olamayacağını bilincindedir. Çünkü o babasının bir put yapıcı olduğunu görerek büyüyor. Putu yapan babasını, kendisini ve tüm insanları yaratan kim? Bu soruların cevabını Hz İbrahim göklerde arıyor. Hz İbrahim'in gökteki cisimlerle tefekkürüne başlaması bunu gösteriyor. Çünkü o devirde kendilerine 'Sabiun' denilen gök cisimlerine tapan bir topluluk yaşıyordu. Sabiun; Nuh (as), İdris (as) ve Şit (as) ın dini üzerine bulunduklarını söyleyen bir kavimdir. Ancak Kur'an'da "*Şüphesiz İbrahim'de onun (Nuh un) yolunda olanlardandı. Nitekim rabbine temiz bir gönülle geldi.*(Saffat 37/83) Yani Hz İbrahim'in gök cisimlerini seçmesi sıradan bir şey değil. Sabilik, Hindistan'da, Mısır'da az çok farklılıklarla hala devam ediyor. Eski Yunan ve Rumların dinleri de bunların bir yansımasıdır. Bunlar iki mezhebe ayrılırlar. Birincileri 'Heykel Ashabı veya Yıldızlara Tapanlar' diğeri ise 'Eşhas Ashabı veya Puta Tapanlar'.⁵⁵

Hız İbrahim Önce yıldızlara bakıyor bu rabbim olabilir diyor. Yaratan veya Tanrı yerine *Rab* kelimesini kullanıyor. Burada felsefi anlamda 'İlk nedeni' arama yoktur. Çünkü felsefi arayışta ilk sebep aranır.⁵⁶ Hz İbrahim'in arayışında ise metafizik bir ilkeden ziyade, bizi varlıkta tutan, esirgeyen, bağışlayan, rab kelimesinin büyüten, yetiştiren, terbiye eden manasındaki 'O' kaynak aranmaktadır. Yıldız ise somut bir kaynaktır. Yıldız sönünce Hz. İbrahim'in (a.s) bir reaksiyonu oluyor: "*Ben böyle sönüp gidenleri sevmem!*" (Enam 6/76) Yani Tanrı kabul edeceksek sönüp gitmemeli. Aynı zamanda muhabbetle bağlanılan, sevilen, dayanılan, dost olunan bir varlık olmalı. Hanefi-Maturudi gelenekte sevgi, imanın meyveleri arasındadır.⁵⁷ Eğer Allah'a inanıyorsak orada sevgi hâkimdir. Kendi faniliğimizi fark edip Baki olan bir varlıkla bir bağ bir ünsiyet kuruyorsak burada sevgi vardır. Hz İbrahim'in güneş ve aya karşı da tepkisi aynıdır. Hz İbrahim babasının/amcasının yaptığı ve insanların taptığı putlara yaklaşımı da insanları düşünmeye sevk eder. İnsanların şehri terk ettiği bir gün Hz İbrahim putların bulunduğu yere girer."*Hepsini paramparça edip ona başvursunlar diye büyüklerini sağlam bıraktı. kavmi Tanrılarımıza bunu kim yaptı? O zalimlerden biridir. dediler. Bazıları 'İbrahim' denen bir gencin onları diline doladığını duymuştuk deyince o halde tanıklık edebilmeleri için onu halkın gözü önüne getirin dediler. İbrahim*

⁵⁵Karaçelebizade Abdul Aziz Hüsameddin Hüsyin,Ravdatul Ebrar, S.21 Johnson,Paul;Yahudi tarihi; Sarıçioğlu, Ekrem; Age.S.250

⁵⁶Behar,Rabbi Nisim;İbranilerin Öyküsü; Zvi Geyik Yay, İstanbul Tzs

⁵⁷Mehmet Aydın www.diyaret.com.tr Kasım,2006

gelince ona: "Ey İbrahim bunu tanrılarımıza sen mi yaptın? dediler. İbrahim belki onu şu büyükleri yapmıştır Konuşabiliyorlarsa onlara sorun" dediklerinde kendilerine dönüp birbirine doğrusu siz haksızsınız dediler. Sonra bunların konuşmadığını bilsinler diyerek tepe üstü döndürüldüler İbrahim o halde Allah'ı bırakıp da size hiçbir fayda ve zarar veremeyecek olan putlara mı tapıyorsunuz? Size de Allah'ı bırakıp taptıklarınıza da yuh olsun. Aklınızı kullanmıyor musunuz? dedi. (Enbiya 21/58-67) Madem işe yaramıyor, kendini korumaktan dahi aciz, ne faydası ne de zararı olan bu putlara neden tapıyorsunuz? Diye onları düşünmeye sevk eder. Bu yönüyle Hz İbrahim İslam'daki akli tebliğin babası sayılır. Çünkü Hz İbrahim'in rasyonel arayışla başlayıp akıl ve muhabbeti birleştiren bir yönü var.

Bir diğer önemli olay ise Hz İbrahim'in (a.s) Allah'a ölüleri nasıl dirilttiğini sormasıdır: Allah'ın ona inanmıyor musun demesi üzerine "*İnanıyorum ama kalbimin mutmain olmasını istiyorum der. (Bakara 2/260)*" Allah'ın diriltme işini söylemesi inanç için yeterli Fakat kalbim mutmain olsun. Çok derin bir tecrübem olsun, inancım bilgiyle desteklensin demesi oldukça önemlidir. Yıldızları ayı ve güneşi Allah'ı bulma noktasında misal vermesi iç âlemden dışa doğru bir arayışı, ölüleri nasıl dirilttiğini sorması ise dıştaki bir bilginin özümsemesi, içselleştirilmesini gösterir. Yani böylece imanın yakîni iman haline gelmesi var.

Rivayetlere göre Hz İbrahim ilk tebliğini burada yapar. Fakat burada kendisine inanan fazla kimse olmaz. Ur şehrini terk eden Hz İbrahim önce Harran'a daha sonra Şam, Mısır ve sonunda Filistin'e gider. Bu hicret Kur'an-ı Kerim'de: "*Ben rabbim uğrunda sizi bırakıp gidiyorum o beni doğru yola eriştirir (Saffat 37/99-100)*" ifadesiyle yer alır. Hicret ederken de, "*Rabbimiz, biz sadece sana güvenip dayandık sadece sana yöneldik. Dönüşte ancak sanadır.(Mümtehine 60/4)*" diye dua etmiştir. Hz İbrahim'in eşi Sare'den çocuğu olmaz. Sare'nin yaşı da ilerlemiştir. Hz İbrahim Sare'nin de onayını alarak Hacer ile evlenir. Hacer'den oğlu İsmail dünyaya gelir. Hz İbrahim'in Hacer'e ve oğluna sevgisi fazladır. Sare ise bu tablodan pek memnun değildir. Allah'ın emriyle Hz İbrahim Hacer ve İsmail'i alarak bu günkü Mekke şehrine yerleştirir. Kendisi de Filistin ve Mekke arasında gidip gelerek buralarda hem hak dinin yayılmasını sağlar hem de ileriki zamanlarda kurulacak olan büyük medeniyetlerin ilk temellerini atar. Hz İbrahim'in Sare'den ikinci oğlu İshak olmuştur. Beni israil (israil oğulları) Hz. İshak'ın, Arap kavmi ise diğer oğlu Hz. İsmail'in soyundan gelmiştir. İshak'tan olma on iki kabile

on'u ortadan kaybolur. Günümüz Yahudileri kalan iki kavmin torunlarındandır.⁵⁸

Hız İbrahim'in İsmail ve İshak soyundan birçok peygamber geldiği için kendisine Ebü'l enbiya da (Peygamberler babası) denilmiştir. *"Rabbimiz ikimizi de (İsmail) sana teslimiyetle boyun eğenlerden eyle. Soyumuzdan da sana boyun eğen bir ümmet yap. Rabbimiz içlerinden onlara senin ayetlerini okuyacak kitabı ve hikmeti öğretecek onları arındıracak /eğitip yetiştirecek bir elçi gönder."* (Bakara 2/128-129) Hız İbrahim'in yukarıdaki duası gerek Hız İshak'ın soyundan gelen peygamberlerle gerekse Hız İsmail in soyundan gelen Hız Muhammed le kabul edilmiştir. Zira Hız İbrahim'den yıllar sonra gelecek olan Hız Muhammed ve ümmeti için Allah *"Siz insanlar için eğitilip yetiştirilmiş en iyi bir toplumsunuz/ümmetsiniz"*.(Al-i İmran 3/110) *"Böylece sizi aşırılıklardan arındırılmış adil bir toplum / ümmet yaptık."*(Bakara 2/143) diyerek Hız İbrahim'in duasına icabet ettiğini tüm insanlığa göstermiştir.

c) Kâbe ve İslam'ın İnşası

Hız İbrahim'in tevhit akidesini tesis etmesi yanında tevhidin bir nişanı olan Kabe yi inşa etmesi de İslam kültüründe seçkin bir yer ediniş Müslümanların atası olarak anılmasının bir diğer nedenidir.(Bakara 2/135; Ali İmran 3/67,95; Nisa 4/125; Hac 22/78) Allah tarafından Beytullâh'ın yeri bildirildikten sonra (Hac 22/26) Hız İbrahim oğlu İsmail ile birlikte Kabe'nin temellerini yükselterek (Bakara 2/127) bir olan Allah'a adanan ilk mabedi inşa etmişlerdir.(Ali imran 3/96) Kâbe'nin yapılış gerekçesi Hac ibadetinin Hız İbrahim'e daha önce farz kılınması olabilir. Bir rivayete göre Allah Hız İbrahim'e bir Sekine indirerek sekine ye uymasını emreder. Sekine Kâbe'nin yerine gelerek orada halkalanır tıpkı bir bulut gibi oraya çöker. Hız İbrahim ve oğlu orayı kazarak Kabe'yi inşa ederler.⁵⁹ Bu rivayete uygun olarak Kuranda şu ifade yer alır. *"Hani biz İbrahim'e Beytin (Kabe) yerini göstermiş ve bana hiç bir şeyi ortak koşma diye vahyetmiştik"*.(Hac 22/26) Kabe'nin yapılış gerekçelerinden bir neden de insanlara bereket kaynağı olması ve onlara yol göstermesidir: *"Hiç kuşkusuz bereket kaynağı olmak ve Âlemlere yol göstermek maksadıyla insanlar için inşa edilen ilk ev/mâbed, Mekke'deki evdir. Orada apaçık işaretler ve İbrahim'in makamı vardır. Oraya giren kimse güvende olur. Eda*

⁵⁸Bkz. Tabbara, A. Abadulfettah; Kur'an'da Peygamberler ve Peygamberimiz; Yazır Elmalı, M. H. Age. C3 S.408 W. Durant R. Lambelin Tahudi Tarihi ve Siyonist Liderlerin Protokolleri. İnkılap Yay. İstanbul 1992 S.21-34

⁵⁹Mukatıl b. Süleyman; Tefsir-i Kebir, C.1 S.124 ; Tefsir-u İbni Abbas, S.279

etme imkanı bulan kimselere bu evi ziyaret etmek Allahın insanlar üzerindeki bir hakkıdır. Kim de nankörlük ederse bilinmelidir ki Allahın hiç kimseye ihtiyacı yoktu!(Ali İmran 3/96)

Kabe artık bir ibadet yeri ve bereket vesilesidir. *"Biz Beyti şerifi (Kâbe) insanlara sevap kazanmaları için toplantı ve güven yeri kıldık. " Siz de Makamı İbrahim'i namazgâh edininiz." İbrahim ile İsmail'e de: "Tavaf edenler, itikâfa girenler, rükû ve secde edenler için bu evimi tertemiz bulundurun" diye emretmiştik.(Bakara 2 /125)"* Buradan da anlaşılıyor ki Hz İbrahim ve İsmail zamanında yerine getirilen ibadet sadece hac değildir. İtikaf ve namaz da o gün için yapılan bir ibadettir.

Kabe inşa edilirken Hz İbrahim'in yaptığı dua da önemli bir husus göze çarpıyor: Allaha teslimiyetle boyun eğme ve kendi soylarından kendileri gibi teslimiyetle boyun eğen bir ümmet çıkarması isteği. Bu dua da Kuran-ı Kerim'de şöyle yer alır:

"İbrahim ve İsmail Kâbe'nin binasını temelleri üzerinde yükseltirken. Rabbimiz! Bunu bizden kabul buyur. Şüphesiz sen her şeyi işitir, her şeyi bilirsin. Rabbimiz, ikimizi de sana teslimiyetle boyun eğenlerden eyle. Soyumuzdan da sana boyun eğen bir ümmet yap. Haccın ibadet etkinliklerini bize öğret ve tevbemizi kabul buyur!" (Bakara 2/127-128) Ayet de geçen teslimiyet kelimesi SLM kökünden gelip İslam kelimesiyle aynı anlama gelmektedir.⁶⁰ Bir başka ayette *"İbrahim ne bir Yahudi ne de Hiristiyan idi. O hanif bir kul olarak kendisini Allah'a teslim etmiş bir müslümandı. O asla müşriklerden olmamıştır. (Ali İmran 2/67)* Bu ifadeleri birleştirdiğimizde Hz İbrahim'in özellikle islam/gönülden teslim olma, Hac, Kurban, Namaz,gibi ibadetler üzerinde durduğunu görmekteyiz.

Kur'an, Hz İbrahim'in şahsında insan kurban edilme geleneğine son vermiştir. Zira o dönemlerde başta Aztekler olmak üzere dünyanın çeşitli bölgelerinde yaşayan Paganist toplumlarda ve sır dinleri mensupları arasında insan kurbanı törenlerine rastlanmaktadır.⁶¹ Hz İbrahim gördüğü bir rüya üzerine oğlunu kurban etmek ister. İslami terminolojide kurban; İbadet niyetiyle belirli şartları taşıyan hayvanı usulünce

⁶⁰ İbni Manzur; Age.SLM Mad.

⁶¹ Şinasi Gündüz Age. Kurban Mad. Mircea,Eliade, - Dinler Tarihi, Çev. Mustafa Ünal, Serhat Kitap Evi, Konya 2005

kesmektir.⁶² "(İsmail) Onunla beraber yürümeye başlayınca (İbrahim): 'Bak oğlum ben uykumda seni boğazladığımı görüyorum; bir düşün ne dersin? Dedi. (İsmail) babacığım, sana emredileni yap; İnşallah sabredenlerden olduğumu göreceksin dedi. İkisi de (Allah'a) teslimiyet gösterip(babası)onu alnı üzere yatırınca,'Biz iyi davrananları böyle ödüllendiririz' diye seslendik. Ona fidiye olarak büyük bir kurbanlık verdik (Saffat 37/102-107) Aslında bu açık bir vahiy değildi. İnsan kurban etmek İslam fıtratına da tersti. Oysa Allah Hz İbrahim'den (a.s) rüyasında oğlunu kurban etmesini istemiştir. Hz. İbrahim'de emri hiç savsaklamıyor. Allah'ın gösterdiği rüyayı emir kabul ediyor ve Allah'ı ararken kullandığı akıl yürütmeyi burada kullanmıyor. Hz İbrahim verilen emre uyarak Allah'a teslimiyetini gösteriyor. Böylece Hz İbrahim akıl ile teslimiyeti birleştiriyor. İşte sonraki nesiller için bu olay teslimiyette ve itaatte zirve nokta olarak kalıyor."Sonraki nesiller içinde ona da iyi bir nam bıraktık. Oda bütün milletler tarafından şöyle denilmesidir 'Selam olsun İbrahim e işte böyle ödüllendiririz biz iyileri.(Saffat 37/110)

Kuranda geçmeyen ancak hadislerde yer alan bir uygulama da erkek çocukların sünnet olmasıdır⁶³. Rivayetlerde Hz İbrahim'in 80 yaşında sünnet olduğu söylenir. Bu uygulama İslamiyet de ve günümüz Yahudiliğin de halen uygulanmaktadır. Ayrıca ilk misafir ağırlayan ve ilk defa bıyığını kesen kimsede yine Hz İbrahim olmuştur.⁶⁴

Allah Hz İbrahim'in bu özelliklerini saydıktan sonra Hz Muhammed'e hitaben "Doğru yola yönelerek İbrahim'in yoluna uy"(Ali İmran 3/95) demiştir. Başka ayetlerde de Allah Hz Muhammed'i doğru yola, gerçek dine, hakka yönelen ve puta tapanlardan olmayan İbrahim'in dinine ilettiğini bildirmiştir."De ki: Şüphesiz Rabbim beni sıratı müstekime bir hanif olan İbrahim'in dinine sağlam ve sabit bir yola iletmıştır. O,asla ortak koşanlardan değildi." (Enam 6/161) Onun dininden ancak kendini bilmezlerin yüz çevireceği (Bakara 2/130) gerçek iman sahiplerine de müslüman ismini çok önceden Allah'ın verdiği bildirilmiştir. (Hac/22/78) Yani Hz İbrahim'de de bütün peygamberler de olduğu gibi tevhit teslim ve ahlak önemli bir esastır. Bunların ameli hayata yönelik adına ise bir başka ifadeyle İslam denir. Yani insanın ilahi iradeye, bir bakıma kendi fıtratına kendi özüne teslim olmasıdır.

⁶² Zuhayli, Vehbe; İslam Ansiklopedisi, İslam mad.Trç.H. Arslan, A. Efe,B. Eryarsoy,Dr H. İ. Kaplan, N.Yıldız, Risale Yay,2005

⁶³ Hadis Ansk.C.7.Hadis no:2150

⁶⁴ Hadis Ansk.C.7.Hadis no:2151

Allah Hz İbrahim’de Hz Muhammed ve onunla birlikte olan müminler için güzel örnekler olduğunu bildirmiştir. (Mümtehine 60/4) Söz konusu örnekler güzel ahlakın temel ilkeleridir. Güzel ahlak ise *"Mü'minler arasında insanca en kamil olan ahlakça en güzel olanıdır. İyilik güzel ahlaktır. Günahta içini rahatsız eden ve başkasının bilmesinden korktuğun şeydir"* ⁶⁵ diyen Hz Muhammed’in getirdiği dinin temel ilkelerindendir.

d) İsrailoğullarının Mısra Giriş

Hız İshakın iki oğlu olur: Esau ve Yakub. İsrail adı ile anılan Yakub’un da on iki oğlu olur. Beni İsraili, İsrailoğullarını, meydana getiren oniki kol (sıbt –klan) ın türediğı Yakub’un evlatları ise şunlardır: Reven, Şima, Levi, Yahuda, Yisahar, Zevulun, Dan, Naftali, Got, Aşer, Yosef, Bünyamin dir⁶⁶ (Tekvin 35/ 23; 27 / 2 Tekvin 30 / 2-13). Yakub (as) bu on iki oğlundan Yusuf u (as) diğer çocuklarına nazaran daha çok sevmektedir. Bu ise kardeşler arasında kıskançlığa sebep olmaktadır. Yusuf un (as) küçükken gördüğü bir rüya ise bu sevgiyi daha da artırır. *"Bir zamanlar Yusuf, babasına (Ya'kub'a) demişti ki: Babacığım! Ben (rüyamda) on bir yıldızla güneşi ve ayı bana secde ederlerken gördüm.(Yusuf 12/4)* bu rüya ileride Yusufun peygamberliğine işaret eden bir rüyadır.Yakub (as) bunu sezmiş ve oğluna *"Evladım! Sakın bu rüyayı kardeşlerine anlatma, sonra seni kıskandıklarından sana tuzak kurarlar. Çünkü şeytan, insanın besbelli düşmanıdır. (Yusuf 12/5)* Ancak Yusuf 'un kardeşleri bu duruma daha fazla tahammül edemezler kendi aralarında meseleyi ele alırlar. *"Biz bir cemaatiz buna rağmen babamız Yusuf'u ve (öz) kardeşini bizden daha çok seviyor. Bu davranışıyla babamız apaçık bir yanlışlık içindedir. Yusuf'u öldürün yahut onu uzak bir yere atın ki babanızın sevgi ve teveccühü yalnız size kalsın. Ondan sonra da tevbe ederek sâlih kimseler olursunuz, babanızla münasebetleriniz düzelir, işiniz yoluna girer(Yusuf 12/8-9)* Kardeşlerinin Yusuf’a duyduğu bu kıskançlık sonunda Yusuf’a tuzak kurup onu bir kuyuya atmaya döner. *"Yatsı vakti, ağlayarak babalarının yanına dönüp dediler ki: "Aziz babamız, biz yarışmak üzere bulunduğumuz yerden ayrılırken Yusuf'u da eşyalarımızın yanında bıraktık. Bir de döndük ki onu kurt yemiştir! Şimdi biz doğru da söylesek sen bize inanmayacaksın"(Yusuf 12/16-17)*

⁶⁵ Hadis Ans.C.5.Hadis no:1677

⁶⁶ İbni Esir in el_Kamil fi'l Tarih; S.126; Behar,Rabbi Nisim;Age.

Kuyuya atılan Yusuf (as) bir kervan tarafından bulunup Mısır'a götürülür ve burada ucuz bir fiyata satılır. Böylelikle İsrailoğulları Hz İbrahim'den seneler sonra Mısır'a bir kez daha girmiş oldular. *"Nihayet Mısır'a varınca, onu düşük bir fiyata, bir kaç paraya sattılar. "Zaten ona pek kıymet biçmiyorlardı. Mısırda Yusuf'u satın alan vezir hanımına: "Ona güzel bak!" dedi. "Belki bize faydası dokunur.Yahut onu evlat ediniriz!" Böylece Yusuf'un o ülkede yerini sağlamlaştırdık, ona imkân verdik ve bu cümleden olarak, ona rüyaların yorumunu öğrettik.(Yusuf 12/19-21)* Burada dikkat çeken bir ifade de "Mekkenne" kelimesidir. Mısır o zamanlar zengin, medeni ve adaletle yönetilen bir ülke konumunda. Zira Yusuf'un kardeşlerinin oraya erzak almak için gitmeleri kendilerine hırsızlık suçu atıldığında hükümdarın adamlarının suçlunun yerine bir başkasının ceza çekmesinin kanunlarına aykırı olduğunu söylemesi bunu gösteriyor.⁶⁷ *"Eşyamızı yanında bulduğumuz kimseden başkasını yakalamaktan Allah'a sığınırız, o takdirde biz gerçekten zalimler oluruz!(Yusuf 12/79)*

Muhtemelen bu ülkeye dışardan gelmek ve oraya yerleşmek isteyen kimseler olacaktır. Çünkü Mısırda hüküm süren Hiksos kabilesi iktidarı yerli Firavun ailesinden devralmış ve bunu kaybetmek istemiyor.⁶⁸ Bundan dolayı Mısır'a gelen herkesi takip etmek gerekecektir. Mısır hükümdarlarının buna izin vermemesi ülkenin refahını devam ettirmek ve istilaların önüne geçmek için bir önlem olabilir. Yusuf'un evlatlık olarak alınması ise daha sonraları gelecek olan Hz Musa da olduğu gibi (Taha 28/9) günümüzün oturum iznine benzer bir uygulamanın geçerli bir nedeni sayılabilir. Ayette geçen "Mekkenne" ifadesini bu şekilde anlamak ta mümkündür.⁶⁹

Tevrata göre onu satın alan Kraliyet Muhafız Alay Komutanıdır. (Tekvin 38/ 36) Bu kişi Ku'ran'da "aziz" olarak geçer.(Yusuf 12/ 31)

Yusuf'un aileden gelen eğitim ve dindarlığı olmakla birlikte ilahi hikmet, medeniyetin en ileri olduğu bir ülkede, en seçkin bir ailenin evladı olarak, ona iyi bir öğrenim imkânını da vermiştir.

Yusuf (as) daha sonra Mısır'da hükümdarın maliye danışmanı olur. *"Hükümdar: "Onu yanıma getirin, özel danışman edineyim" dedi. Onunla konuştuktan sonra da: "Sen artık*

⁶⁷ Mukatil b. Süleyman;Age.C.2 S. 301-302; Ayıca bak.Kuran Yolu,C.3 S.212.
www. İslamicfreeware.edu .vu.Ocak-2007

⁶⁸ Karaçebezade.Age, S.37; Behar,Rabbi Nisim Age.S.21-25

bundan böyle, nezdinizde yüksek bir makam sahibi, tam itimat edilen bir müsteşarsın" dedi - Yusuf: "Beni ülkenin hazine işlerinden sorumlu bakan olarak görevlendir, dedi. Çünkü ben malları iyi korur, işletme ve yönetimi iyi bilirim dedi." Hz Yusuf tarıma önem verdi. Üretimi artırdı. İhtiyaç fazlasını stok ettirdi. Kıtık yılları gelince stokları yiyip ihraç etmeye gittiler. Civardan herkes tayinat almaya geldiler (Yusuf 12/54-55)" Yusuf'un ailesinin bulunduğu Filistin'de de kıtlık hüküm sürüyordu Yakup un (as) oğulları da Mısır'a erzak almak için geldiler. Yusuf kardeşlerini tanıdı ama kardeşleri Yusuf'u tanımadı. Kardeşlerini affeden Yusuf tüm ailesini Mısır'a getirdi. Böylelikle İsrailoğulları Mısır'a yerleşmiş oldular (Tekvin39/47).*"Yakup ailesi Mısır'a gelip Yusuf'un yanına girdiklerinde Yusuf annesi ile babasını kucakladı ve "Allahın dilemesiyle Mısır'a emin olarak girin" dedi(Yusuf 12/99)"*

Hz Yusuf'un Mısır'a gelişi MÖ 1788 1580 yıllarına rastlamaktadır. Mısırdaki dört asırdan fazla bir süre kalan İsrailoğulları Hiksos döneminin kapanmasından ve arkasından Firavun döneminin başlamasıyla zor günler geçirirler. Firavun, eski Mısır dilinde 'büyük ev' anlamındaki per'ao kelimesinden gelen fir'avn/firavun ibrance veya Süryanice den Arapçaya geçmiştir. Kelime milattan önce kral anlamında kullanılmıştır. Firavun hem kral hem de tanrının oğlu sayılıyordu. Mısırdaki Amalika hükümdarlarının lakabıdır. Hz Musa'nın dünyaya geldiği sırada Mısırdaki hüküm süren Firavun ailesi, İsrailoğullarının dışardan gelecek tehlikelere yardım edecekleri endişesi ile onları sürekli kontrol altında tutmuş ve nüfuslarının çoğalmaması için de erkek çocuklarını öldürüp kız çocuklarını ise sağ bırakmıştır⁷⁰. *Firavun, (Mısır) toprağında gerçekten azmış, halkını çeşitli zümrelere bölmüştü. Onlardan bir zümreyi güçsüz buluyor, bunların oğullarını boğazlıyor, kızlarını ise sağ bırakıyordu. Çünkü o bozgunculardandı. (Kasas 2 8/4)* Yeni imparatorluk devrinde (MÖ:1580-1085) 19. sülale Firavunlarından II. Ramses zamanında büyük bir milliyetçilik hareketi başladığından İsrailoğulları oldukça ağır bir kölelik hayatı yaşamıştır (M.Ö. 1298-1232) Hz Musa Mısırdaki İbrani adıyla anılan topluluklardan Levioğullarına bağlı bir kimsedir. Hz Musa İbranileri serbest bırakmasını istemiş fakat Firavun bu isteğe daha fazla baskı yaparak karşılık vermiştir. Bunun arkasında Mısır bir dizi felaketlerle karşılaşır.⁷¹

⁶⁹ Kuran Yolu,C.3 S.212.

⁷⁰ Behar,Rabbi Nisim;Age Sabuni M.A.Muhtasar Tefsir-i İbni Kesir.S.65

⁷¹ İbni Esir in el_Kamil fi'l Tarih; S.169; Meydan Larousse Musa Mad. C 9; Dinler Tarihi Ans.Musa Mad.;

“Biz de kudretimizin ayrı ayrı alâmetleri olmak üzere başlarına tufan, çekirge, haşereler, kurbağalar ve kan gönderdik, yine inat edip direndiler ve çok mücrim (suçlu) bir kavim oldular. Ne zaman ki, azap üzerlerine çöktü, dediler ki, "Ey Musa! Bizim için Rabbine dua et, sana olan ahdi hürmetine eğer bizden bu azabı kaldırır uzaklaştırırsan, yemin olsun ki, sana kesinlikle iman edeceğiz. Ve İsrailoğullarını seninle birlikte göndereceğiz." Ne zaman ki, belli bir süreye kadar onlardan azabı kaldırdık, derhal yeminlerini bozdular.(Araf7/133-135)

Bu felaketler Hz Musa'nın dokuz mucizesi olarak da bilinir. Asa'nın büyük bir yılanla dönüşmesi, Hz Musa elini koynuna soktuğunda beyaz el olarak çıkması, tufan, çekirge istilası, bit salgını, kurbağaların her yeri talan etmesi, kan, kuraklık ve denizin yarılması. *"Andolsun ki biz Musa'ya: Kullarımla birlikte geceleyin yola çık da (size) yetişilmesinden korkmaksızın ve (boğulmaktan) endişe etmeksizin onlara denizde kuru bir yol aç, diye vahyetmiştik. Bu emir üzerine Hz. Musa, akşam karanlığında yola çıktı. Firavun bunu öğrenmişti. Bunun üzerine o, askerleri ile birlikte onların peşine düştü. Deniz onları gömüp boğuverdi".(Ta-ha20/77-78)* Ayette de ifade edildiği gibi Hz Musa ve tüm İbraniler Mısır'dan Allah'ın bir mucizesi olarak kurtulmuşlardır.

e) Mısırdan Çıktıktan Sonra İsrailoğulları

“İsrailoğulları Mısır'dan Hz Musa önderliğinde çıktıktan sonra çölde yıllarca bir rivayete göre kırk yıl kaldılar. Bu süre içinde İbranilerin bir kısmı Hz Musa ya karşı çıktılar. Gerek çöldeki hayat şartları gerek Hz Musa'nın getirdiği yeni dini emirler İbrani toplum için katlanılması zor bir hayattı. Hz Musa Filistin'e giderken Allah'ın emriyle İbranilerden bir süreliğine ayrıldı. “Ve bir vakit Musa'ya kırk gecelik bir süre ayırmıştık. Ama siz Musa'nın ayrılmasından az sonra, buzağıyı ilah edinip öz canınıza kıymıştınız (Bakara2/51)” İbranilerin bir kısmı geçen kırk günlük süre zarfında Hz Musa'nın şeriatını tekrar terk ederler. Elleriyle yapmış oldukları altın buzağı heykeline taparlar. Tevrat ta bu putu Hz. Harun'un yaptığı yazılıdır. Ancak bir peygamberin böyle bir günahı işlemesi İslam inancına terstir. “Allah: "Sen öyle biliyorsun amma onlar senin izinde değiller, Zirâ Biz senin ayrılmandan sonra halkını sınadık ve Samirî onları yoldan çıkardı. (Taha 20/85) Ey kavmim! Sizler danaya tutulmakla kendinize çok yazık ettiniz. Derhal yaradanınıza tevbe edin. Nefsinizin kötü arzularını kesin. Allah yolunda kendinizi öldürün. Böyle yapmanız sizi yaratan nezdinde daha hayırlıdır (Bakara2/54) .

Bu ölümün nasıl gerçekleştiği üzerine birçok görüş ortaya atılmıştır. Henüz büyük bir mucize eseri denizi geçmiş bu insanlar neden şimdi Allah'a inanmıyorlar? Neden bir put yapma ihtiyacı hissediyorlar? Neden Hz Musa'ya: *“Ey Musa! Biz Allah'ı açıkça görmedikçe sana inanmayız”* (Bakara 2/55) diyorlar? Bu soruların cevabını bulmak çok kolay olmayacak. İlkel çoktanrıcılıkta meleklerle azizlere ve putlara tapınma olduğu gibi büyüye de önem verilirdi.⁷² Hz Musa'dan (as) Allah'ı açıkça göstermesini, kendilerine kutret helvası ve bildircin eti getirmesini istemeleri, Yahudilerin tabiatüstü harikulade olaylara çok önem vermelerini ve onların materyalist bir toplum olduğunu gösterir. Büyücülüğün revaçta olduğu Mısır'dan çıkmış olan bu insanların Hz Musa'nın gösterdiği bu harikulade olayları mucize olarak değilde bir sihir olarak algıladıkları söylenebilir. Ayrıca Tevrat'ta altın buzağıyı yapan Hz Harun dur İslam esaslarına göre Allah'a şirk koşturmak en büyük günahlardandır. Hz Harun ise bundan beridir: *“Üzerinize bulutları gölge yaptık. Size kısmet ettiğimiz helal hoş rızıklardan yiyesiniz diye kudret helvası ve bildircin indirdik. Fakat nankörlük etmekle onlar bize değil, kendilerine yazık ediyorlardı.* (Bakara 2/57)

Tevrata göre tanrı Yahova İsrailoğullarına Mısır'dan çıkarken Mısırlıların eşyalarını çalmalarını emreder onlarda bu emre uyarak yanlarına çalabildikleri mücevherleri alırlar. (Çıkış 3/22) Kur'an-ı Kerim de böyle bir çalma işinin olduğuna atıf vardır Ama bunun Allahın emriyle olması mümkün değildir. *“Hummilne evzeran min zinetil kavm”* (Taha 20/87) İfadesi bu olayın doğruluğunu gösterir. Ancak bunun Allahın emriyle olması ve bu mücevherlerin niçin ateşe atıldığını anlamak güçtür. Benim kanaatim bu altın ve gümüşlerin ateşte eriyeceği ve böylelikle kolayca şekil alacağı doğrultusundadır. *“Biz dediler, kendi güç ve irademizle sana olan vaadimizden dönmedik. Fakat biz o halkın, Mısırlıların zinet eşyalarından birtakım ağırlıklar yüklenmiştik. Onları ateşe attık. Samiri de kendi mücevheratını atıverdi”* (Taha 20/87) Ayeti kerime de bir husus daha dikkat çekiyor: Buzağıya tapanlar bu işi kendi iradeleriyle yapmadıkları ve Samiriye tabi oldukları. Kanatimce Samiri onların başında yetkili bir kimse. İsrailoğulları da emre itaat ettiklerini ifade etmiş olabilirler. Zaten Hz Musa Tur dağında Allahın kendisine bildirdiği durumu karşısında görünce (Ta-Ha 20/85) *“Musa derhal son derece kızgın ve üzgün olarak halkına döndü: "Ey milletim, Rabbiniz size güzel bir vaad de bulunmadı mı? Verilen sözün üzerinden çok uzun süre*

⁷² Sarıkçıoğlu, Ekrem; Age.S.43-46

mi geçti, yoksa Rabbinizin gazabının tepenize inmesini mi istiyorsunuz ki bana olan vaadinizden caydınız? (Taha 20/85-86) diye kızgınlığını dile getirir.

Allah buzağıya tapan bu insanları yine bir sığırla imtihan eder.”*Hani siz bir adam öldürmüştünüz de peşinden katilin kim olduğu hakkında birbirinizle kavgaya tutuşup suçu üzerinizden atmıştınız. Halbuki Allah sizin gizlediğinizi meydana çıkaracaktı.(Bakara 2/72).* Bunun üzerine Allah bu kimselere bir sığır kesmesini emreder. Kesilecek sığır yine bir mucizenin sebebi olacaktır.”*Allah, bir sığır kesmenizi emrediyor” demiş, onlar da: "Ay! Sen bizimle alay mı ediyorsun" diye cevap vermişlerdi. Musa da "Öyle cahillere katılmaktan Allaha sığınırım" demişti. (Bakara2/67)* Allah Teala inek kesme emri ile onların içlerine yerleşmiş sığıra tapma geleneğini kesmek ve taptıkları nesnenin âcizliğini göstermek ayrıca onun parçalarından biri ile ölüye vurulmasını emredip bir ölüyü dirilterek öldüren ve diriltten tek varlığın Allah olduğunu öğretmek istiyordu. Bu olayın topluca görülmesi için bir merasim düzenlendiği anlaşıyor. Bu emri yerine getirmek istemeselerde sonunda söyleneni yapıyorlar. Buna benzer bir kıssa Tevrat ta da yer alır⁷³. (Tesniye, 21,1-9) *Bunun üzerine dedik ki: "Kestiğiniz sığırın bir parçasıyla o maktûlün cesedine vurun" (Vurulunca da o diriliverdi) İşte Allah bunu nasıl dirilttiyse ölüleri de öyle diriltir. Aklınızı iyice kullanasınız diye ayetlerini size gösterir.(Bakara 2/73)*

Çölde yolculuk yapan bu insanlar acaba ne yiyip içeceklerdi? *hummilne evzeran (Ta ha 20/87)* sözünde yiyecek ve içeceklerin de olabileceğini söylemek mümkün. Ama bu yolculuk yıllarca sürünce Hz Musa yine onların bu ihtiyaçlarını bir mucizeyle yerine getirir. Hz Musa asasını taşa vurup on iki tane pınar çıkartır. Bu pınarların on iki olması Yakup un (as) on iki oğlundan türemiş on iki kabilenin her birerlerinin içecekleri pınarların ayrı ayrı olması. Allah Hz Musa'nın bu duasına da cevap verir. *Bir zaman da Musa kavmi için su arayıp Allaha yalvarmıştı. Biz de: "Asanı taşa vur!" demiştik. Bunun üzerine o taştan on iki pınar fışkırmış, her bölük kendine mahsus pınarı bilmişti. "Allahın rızkindan yiyin için, fakat sakın yeryüzünde fesat çıkararak taşkınlık yapmayı demiştik.” (Bakara 2/60).*

Diğer bir mucize ise Hz Musa'nın İsrailoğulları için kudret helvası ve bildircin etinden oluşan sofralar indirmesi.(Bakara 2/58) Ancak israiloğulları kısa bir zaman sonra “*Musa!*

⁷³ Zemahşeri, el Keşşaf an Hakâiki-t Tenzil ve Uyuni'l Akavil fi Vucuhi-t Te'vil trhs

*Biz bir çeşit yemeği artık istemiyoruz. O halde bizim için Rabbine yalvar da yerin bitirdiği sebzelerinden, kabağından, sarımsağından, mercimeğinden, soğanından çıkarsın demiştiniz. Musa da: Siz, en değerli besinleri daha aşağısıyla değiştirmek mi istiyorsunuz? öyleyse, gidin şehre, işte istediklerinizi orada bulursunuz. (Bakara2/61) diyerek Filistini hedef gösterir.*⁷⁴

Hız Musa kavmini buradan alarak Filistin yolunu tuttu. Çünkü Mısır'dan çıkış gayesi dedesi Hz İbrahim'in yaşadığı ve Allahın kendilerine vaat ettiği yerlerde hür olarak yaşamaktı. *"Şu şehre girin ve orada bulunanlardan istediğiniz şekilde bol bol yiyip için. Şehrin kapısından secde ederek, saygılı bir tavırla girin ve "hatta (başlıca dileğimiz affedilmektir) deyin ki suçlarınızı affedelim; İyilere lütfumuzu daha da artıralım (Bakara 2/58) Ama onların bir kısmı bu emrede karşı çıkmış ve Allahın azabına davetiye çıkarmışlar. "Ya Musa, dediler, orada zorba ve güçlü bir millet var. Onlar oradan çıkmadıkça biz asla giremeyiz. Eğer çıkarlarsa, ancak o zaman gireriz. Allahın buyruğuna uymamaktan korkan ve Allahın kendilerine iman ve yakın nimeti ihsan ettiği iki yiğit çıkıp dediler ki: "Üzerlerine hücum edin, kapıyı tutun. Kapıyı tutup da dışarıda savaş meydanına çıkmalarını önlediniz mi muhakkak siz galipsinizdir. İmanınızda sadık iseniz yalnız Allaha dayanın. Yine dediler ki: "Ya Musa, o zorbalar orada oldukları müddetçe biz asla giremeyiz. Haydi sen Rabbinle git, ikiniz onlarla savaşın, biz işte burada otururuz." (Maide 5/20-24)*

İsrailoğulları bütün bu söylenenlere kulak asmayıp bildiklerini yapmaya devam ederler. Hz Musa (as) artık söz dinlemeyecek olan bu insanları Allaha havale eder. *"Ya Rabbi, dedi, ben kendi nefsimden ve kardeşimden başkasına söz geçiremiyorum. Artık bizimle bu itaatsiz, bu yoldan çıkmış topluluk arasında Sen hükmünü ver!" (Maide5/25)* Musa (as) tıpkı atası İbrahim (as) gibi onlar hakkında hükmü Allahın vermesini ister. Hz. İbrahim (a.s) de doğru yolda gidenler için dua edip nimet ve bereket ister. Fakat isyan edenler için ceza istemeyip Allahın mağfiret ve merhametine havale eder. Bu davranış tüm peygamberlerin ümmetine karşı şefkatinin tezahürüdür. Benzeri bir duayı Hz. İsa (a.s) ve Hz Muhammed de yapmıştır. (Maide 5/118)

Hız Musa'dan sonra çok az bir insanın hak dinde sebat ettiklerini görmekteyiz. *"Ya Rabbenâ, üstümüze gürül gürül sabır yağdır. Ayaklarımıza sebat ver ve kâfir topluluğa*

⁷⁴ Emalı, Muhammed Hamdi; Age C.3 S.213; KuranYolu, C.1 S.

karşı bizi muzaffer eyle.” (Bakara 2/250) Duasını yapan bir topluluk her zaman bulunmuştur.

Hz Musa’dan sonra Yuşa b. Nun kabilenin liderliğini ele aldı. Yuşa b. Nun Ürdün nehrini geçip Filistin’i ele geçirdi.(Sayılar 28/15 -20)⁷⁵

f)Birleşik İbrani Kırallığı:

Yahudilerin Filistini ele geçirmelerinin ardından burada Birleşik İbrani Devleti kuruldu. Bu devletin tarihi üç farklı devreye ayrılır.⁷⁶

1)Hakimler devri:

Hakimler ileri görüşlü din bilginlerinden halk tarafından seçilirdi. Bu kimseler halkın işlerini gözetir ve haksızlığa meydan vermezlerdi. Yine bu dönemde halkın yaşayışı yavaş yavaş değişmiş israiloğulları göçebelikten yerleşik hayata geçmişler. Çadır hayatından da küçük köyler oluşturmaya başlamışlardır. Çobanlıktan da ziraat devrine geçmişlerdir. İsrail oğulları birbirinden ayrı on iki boy halinde yaşamlarını devam ettirdiler⁷⁷

2)Krallar devri:

Devamlı savaşlar ve saldırılar hakimler dönemini kısa sürdürmüş ve adaleti gözetmeyen kırallar dönemi başlamıştır. Bu dönemde Filistinlilerin kaybettiği toprakların bir kısmını geri almışlardır. Bu dönemin göze çarpan kralı Samuel dir. Samuel Tevrat ta anılan bir peygamberdir. Muhtemelen Kuranda geçen Musa’dan sonra İsrailoğulları (Bakara2/246; Çıkış 24/1,9) diye bahsedilen kimseler Samuel peygamber ve beraberindekilerdir.⁷⁸

“Musa'dan sonra İsrailoğullarının önderlerine dikkat ettin mi? O vakit onlar aralarındaki bir Peygambere: "ne olur, bize bir hükümdar tayin et de biz de Allah yolunda cihad edelim" demişlerdi. O cevaben: "Ya savaşma emri size farz kılınır, siz de savaşmazsanız?" deyince Onlar: "Ne diye Allah yolunda cihad etmeyelim ki vatanlarından çıkarılan biz, çoluk çocuğundan ayrı düşenler yine biziz." Fakat

⁷⁵ Sarıkçioğlu, Ekrem; Age.S.256

⁷⁶ Sarıkçioğlu, Ekrem; Age.S.256

⁷⁷ Sarıkçioğlu, Ekrem; Age.S.257

⁷⁸ İbni Esir Age. S.200; Sarıkçioğlu, Ekrem; Age.S.259

savaşma kendilerine farz kılınca içlerinden pek azı hariç, hepsi dönüverdiler. Allah o zalimleri pek iyi bilir (Bakara2/246). Bu olay, müminlere cihada çıkmanın insana zor geldiğini anlatmak, dolayısıyla onları bu işi omuzlamaya hazırlamak için anlatılmaktadır. M.Ö. 1000 yıllarında Amalika'lılar İsrailoğullarına saldırıp ülkelerinin bir kısmını işgal etmişlerdi. Halk Samuel'e başvurmuş kendilerinin savaşmak istediklerini, kendilerine bir komutan tayin etmelerini istemişler. Allah ta kendilerine Talut'u göndermişti. (Eski Ahid, I. Samuel, 7,8 ve 12. bölümler)⁷⁹

"Peygamberleri onlara dedi ki: "Allah size hükümdar olarak Talut'u tayin etti." Onlar ise: "Biz hükümdarlığa ondan daha layık iken nasıl olur da o bize hükmedebilir ki! Üstelik servetten de nasibi fazla değil" dediler. Peygamber şöyle cevap verdi: "Allah onu size üstün kıldı, ona geniş ilim ve sağlam bir vücut verdi. Allah hakimiyeti dilediğine verir. Allah vâsi' ve Alîmdir: Dilediğini zenginleştirir, İstidat ve liyakatleri bilir".(Bakara2/247)

Talut Filistin kralı Calut'ı (elebat golyat) yenmiştir.⁸⁰ Bu olay Kur'anı kerimde şöyle geçmektedir. *"Talut ordusunu harekete geçirip sefere çıkınca askerlerine şöyle dedi: "Allah sizi, bir ırmakla imtihan edecektir. İmdi onun suyundan içen benden sayılmayacak; Sadece avucuyla aldığı miktar muaf olmak üzere, kim onun suyunu tatmazsa o da benden sayılacaktır." Derken onların pek azı hariç, varır varmaz ondan içtiler. Talut ile yanındaki müminler ırmağı geçince o vakit beri yanda kalanlar "Bugün bizim Calut ve ordusuna karşı duracak takatimiz yoktur" dediler. Ölümünden sonra dirilitilip Allahın huzuruna çıkacaklarını bilenler ise şöyle dediler: "Nice küçük topluluklar vardır ki, Allahın izniyle, büyük cemaatlere galip gelmiştir. Doğrusu Allah sabredenlerle beraberdir." (Bakara2/249)*

Talut'un beraberindeki müminler ise Calut ile ordusuna karşı çıkınca dediler ki: *"Ya Rabbenâ, üstümüze gürül gürül sabır yağdır, Ayaklarımıza sebat ver ve kâfir topluluğa karşı bizi muzaffer eyle! Derken Allahın izniyle onları bozguna uğrattılar. Davud Calut'u öldürdü, Allah ona hükümdarlık ve hikmet verdi ve dilediği birçok şey öğretti. Eğer Allah bazı insanların şerrini bazıları ile önlemeseydi dünyadaki nizam bozulurdu. Lakin Allah âlemlere büyük bir lütuf ve inayet sahibidir. Allah insanları*

⁷⁹ İslam Ans. Ahid Sandığı mad. Abdurrahman Küçük

⁸⁰ Gündüz, Şinasi; Age. Ahit sandığı. Mad

irade sahibi olarak yaratmıştır ve böyle yaratması sırf rahmet ve hikmettir. Fakat bu iradeler serbest bırakılır da birbirleriyle ölçülü hale getirilmez ve hiçbir direnişle karşılaşmazlarsa, çalışma zahmetine katlanmaz, önüne geleni çiğnemeye çalışır. Savunma ve karşı koyma olmayınca da saldırı, yolların en kısıası ve doğru yol olmuş olur. O zaman da insan adına bir şey kalmaz, yeryüzünün nizamı bozulur. Ama Allah bu bozulmaya razı olmaz. Düzenin, bozukluğu ortadan kaldırması için, hayırlı insanların bozgunculuk çıkaranları defetmeleri lazımdır.” (Bakara 2/249-251)

Talut’tan sonra komutanlığı Davud (as) devraldı M.Ö 1029-974. Davud yönetiminde İsrailoğulları Amman’a kadar ilerlemiştir. Yaruşelam’ı (Kudüs) kendine başkent yapmıştır. Tabut-u Sekine yi Filistinlilerin elinden alarak Kudüs’e getirmiştir⁸¹. (Tesniye 10/8-33; Çıkış 26/33-34; Sayılar 10/33; 14/44) *“Peygamberleri devamla şöyle dedi: "Onun hükümdarlığının alameti, size içinde Rabbinizden bir sekine ile Musa ve Harun'un manevi mirasından bir bakiyyenin bulunduğu ve meleklerce taşınan bir sandığın gelmesidir. Eğer iman etmeye niyetli iseniz bunda, elbette sizin için delil vardır.(Bakara 2/248)"* Hz Davud’dan sonra Hz Süleyman geçmiştir M.Ö 974 -933 bu dönemde İsrailoğulları bir daha göremeyecekleri bir ihtişama kavuşmuşlardır. Süleyman (as) Kutsal mabedi yapmıştır. Bu mabed Tanrı Yahve’ye oturacağı bir ev, Yahudilerin ruhani merkezi ve israil devletinin başşehri olmuştur. Hz Musa’dan kalma Ahid Sandığı da Kutsal Mabede yerleştirilmiştir.⁸²

Biz Davud’a ve Süleyman’a ilim verdik. Onlar da: *"Bizi mümin kullarının çoğuna üstün kılan Allaha hamd olsun dediler. Süleyman Davud’a varis oldu ve "Ey insanlar, bize kuşların dili öğretildi ve daha her şeyden bolca nasip verildi. Gerçekten bunlar âşikâr lütuflardır."(Neml 27/15-16)*

Bu veraset, nübüvvet ve hakimiyet te yerine geçmektir ki, Davud’dan (a.s) Süleyman'a (a.s) nasip olmuştur. Süleyman'ın (a.s) 965-926 arasında 40 yıl kadar hükümdarlık yaptığı söylenmektedir. Filistin, Ürdün ve Doğu Suriye de hüküm sürmüştür. Süleyman'ın (a.s) kuşdili bildiği Tevrat’ta yer almasa da Kur’an’da ve İsrailoğulları’nın geleneklerinde yer almıştır. Süleyman’ın (as) hükümdarlığına Kur’an geniş yer verir. O’nun Yemen dahil geniş bir bölgeyi ele geçirdiği anlaşılır. Kur’an’ı Kerim burayı

⁸¹ İbni Esir, Age.S.242, İbni Kesir’in, Age.C.2 s.9

⁸² İbni Esir, Age; S.242 ;İbni Abbas, Age.S.35.

‘Sebe’ halkı olarak zikreder. Sebe halkı Güney Arabistanda ticaretle uğraşan bir millet idi. Başkentleri, Yemen’in San'a şehrinin 55 mil, 88.51 km, kuzey doğusundaki Marib idi. Sebeliler, M.Ö. 1100-115 arasında bin yıl kadar bütün Arap yarımadasına hakim olmuşlardı. Hayvanlara dahi hükmetme gücü verilen Süleyman (as) Hüdhüd kuşunu bir ara göremez. İzinsiz ayrılmanın geçerli bir mazereti olmazsa ona ceza vereceğini söyler.⁸³

Derken, çok geçmeden Hüdhüd geldi: *"Ben, dedi, senin bilmediğin bir şeyi öğrendim ve sana Sebe den önemli ve kesin bir haber getirdim. Sebe halkını bir kadın hükümdarın yönettiğini gördüm. Kendisine her türlü imkân verilmiş. Onun güçlü bir yönetimi olduğu gibi pek büyük bir tahtı da varNe var ki onun da halkının da Allahtan başka Güneşe ibadet ettiklerini gördüm. Anlaşılan Şeytan yaptıkları bu kötü işleri kendilerine güzel göstermiş ve yoldan çıkarmış, bu yüzden de hak yolu bulamıyorlar(Neml27/22-24)*

Yemen Melikesi Belkıs ve halkı güneşe tapan kimselerdir. Bunu haber alan Süleyman (as) ona bir mektup gönderir.

“Mektup Süleyman’dandır. Rahman, Rahim olan Allahın adıyla diye başlayıp: *"Bana karşı kibirlenmeyin, itaat ve teslimiyet göstererek(Müslimin) bana gelin!"* diye devam etmektedir.

Müslimîn kelimesi ‘Slm’ kökünden gelmektedir; İtaat ve iman etme anlamında hal olarak kullanılmıştır. "İtaat ve iman etmiş olarak yanıma gelin." Yahudi rivayetlerinde malesef Hz Süleyman, değil bir Peygambere, hatta iyi bir mümine bile yakışmayan gurur, şehvet, putperestlik irtikâp etmekle itham bile edilir ve sadece bir kral olarak tanıtılır. (I. Krallar, 10,1-29; II. Tarihler, 9,1 - 12; Matta, 12,43; Luka, 11,31)⁸⁴

Hız Süleymandan sonra İsrail krallığına oğlu Rehoboam geçmiştir. Bu dönemde Yahudi devleti ikiye ayrılmış: İsrailiye ve Yahuda. Bu iki devlet te Filistinlerin, Mısırlıların ve Asurların saldırılarına fazla dayanamamış ve yıkılmıştır. M.Ö 587.⁸⁵

⁸³ İbni Esir; Age.S.242; Taberi,Ebu Cafer Muhammed b. Cerir; Camiu'l-Beyan An Te'vil-i Âyeti-l Kur'an Şahahak,İsrail, İsrail hahak-Yahudi Tarihi,Yahudi dini (Çev.Ahmet Emin Dağ) İstanbul 1998

⁸⁴ İbni Manzur, Age.SLM. Mad.

⁸⁵ Aydemir,Abdullah;İslami Kaynaklara Göre Peygamberler.TDV

3) Birleşik İbrani Krallığının Parçalanması

MÖ. 722 de Asurlar ın saldırılarına dayanamayan Yahudi krallığı sonunda dağılma sürecine girdi. Babil kralı Buhtunnasır önce vergiye bağlamış sonra da Kudüs'ü işgal ederek haneden mensuplarından birçok kişi öldürmüş büyük bir kısmını da Babile götürmüştür M.Ö 587.Babil esareti yarım asır sürmüş M.Ö 539 da Güçlenen İran hükümdarı Keyhüsrev (Kurus) de daha sonra Babili fethetmiş ve kendilerine yardım eden Yahudileride serbest bırakmıştır. Böylelikle Yahudilerde İran'ın egemenliğine girmiş oldular. Bu tarihi olaya atıfta bulunan ayet ise şudur: *"Yahut görmedin mi o kimseyi ki, evlerinin duvarları çatıları üzerine çökmüş (alt üst olmuş) bir kasabaya uğradı; "Ölümünden sonra Allah bunları nasıl diriltir acaba!" dedi. Bunun üzerine Allah onu öldürüp yüz sene bıraktı; sonra tekrar diriltti. Ne kadar kaldın? dedi. "Bir gün yahut daha az" dedi. Allah ona: Hayır, yüz sene kaldın. Yiyeceğine ve içeceğine bak, henüz bozulmamıştır. Eşeğine de bak. Seni insanlara bir ibret kılalım diye (yüz sene ölü tuttuk, sonra tekrar dirilttik). Şimdi sen kemiklere bak, onları nasıl düzenliyor, sonra ona nasıl et giydiriyoruz, dedi. Durum kendisince anlaşılınca: Şimdi iyice biliyorum ki, Allah her şeye kadirdir, dedi."* (Bakara 2/259)

Ayette geçen şahsın kimliği üzerinde müfessirler çeşitli görüşler ileri sürmüşlerdir. Bu şahsın Üzeyir (as) veya Ermiya (as) olduğu da söylenmiştir.⁸⁶ İran hükümdarı Yahuda halkına Yahud adını vermiştir. Onlarda kendi inançlarına Yahudilik demişlerdir. Yahudilik büyük ölçüde İran, Asur geleneklerinden etkilenmiştir. Çünkü yıllarca süren esaret dönemi Yahudileri dinlerinden ve geleneklerinden uzaklaştırmıştır. Yahudilik israiloğullarından olmasa da Yahudileri sevenlerin hepsine isim olarak verilmiştir. Yahudilik burada bir mezhep halini alarak daha sonraları Yahudi milletin dini halini gelmiştir. İbrani, İsrailoğulları veya Yahudi bu milletin tarih içinde geçirdikleri evrelere göre aldıkları isimlerindendir. İbraniler Hz İbrahim'in torunu Hz Yakub'dan itibaren İsrail oğulları diye anılmıştır. Hz Musa'ya nispetle Musevi denilmiştir. Yukarıda bahsettiğimiz Babil sürgününden itibaren geriye kalan iki sıbt tan (boy) itibaren Yahudi adını almıştır⁸⁷. Esaretin arkasından Yahudilerin bir kısmı Arz-ı Mevud da yaşamak için geri dönmüştür. Fakat döndüklerinde Kudüsteki Yahudilerin Putperest ahaliyle

⁸⁶ İbni Kesir, C.2 S.42 Bkz. Köksal,M.Asım;Peygamberler Tarihi

kaynaştıklarını gördüler. Bu dönemde kral Ezra Kudüs te Yahudileri diğer insanlardan ayırmak ve Tevratı ortaya koymak için uğraşmıştır. Bir rivayette Ezra'nın dışında Tevrat'ı bilen hiç kimse kalmamıştır. Ezra Bâbil dönüşü Tevrat'ı sakladığı yerden çıkarmış sayfaları dökülen Tevratı kendisine inen M.Ö 63 de Kudüs Romalılar tarafından işgal edilmiş Romalılara başkaldıran Yahudiler Roma kralı Titus tarafından ağır bir şekilde cezalandırılmış birçok Yahudi kesilmiş bir kısmı da Roma ya götürülmüştür. M.S 70 de artık bu yörede Yahudilerden hiç bir iz kalmamıştır⁸⁸

2)YAHUDİLİKTEKİ İNANÇ ESASLARI

a)Tanrı İnancı

Yahudiler de İslam da olduğu gibi inanç esaslarının başında tanrı inancı gelir. Tanrı 'Yahova' kelimesiyle karşılanır. Yahova ismi hayat (yaşamak) kelimesinden gelir. Arapça da gaib de bulunan bir kimseye 'ey o kişi' anlamına gelen yahu olma ihtimali de vardır. Hz. Musa tanrıya duyulan saygıdan dolayı bu ismi çok fazla kullanmamalarını istemiştir.⁸⁹

İbranicede Iort kelimesinin karşılığı Yahve dir. Bu kelime zaman içerisinde değişerek yahuva veya yahofa şekline dönüşmüştür. Anlamı ise efendi ilahtır.⁹⁰

Her dilin Tanrıya verdikleri isim farklı farklıdır. İngilizler god derken Endonezyaca'da tanrı 'tuhan'kelimesi ile ifade edilir. Arapçada ise Allah lafzı hiçbir varlığa verilmeyen özel bir isimdir. İbranicede ki Yahova kelimesi ise sıfatlar itibariyle farklı ve Allah lafzını asla karşılamayan bir kelimedir. Öyleki Yahova ya verilen sıfatlar bazen hata yapan, bazen verdiği emirlerden pişman olan, bazen de Hz Yakub ile güreş tutan bir tanrıyı ifade eder⁹¹.

1931 de Kenan da yapılan kazılarda M.Ö 3000 yıllarına ait tuğla kalıntıları bulunmuştur. Bulunan tuğla parçalarının üzerinde yah veya yahova denilen bir Kenan

⁸⁷ Gündüz,Şinasi;Age.Yahve Md.; Şahahak,İsrael, İsraile hahak-Yahudi Tarihi,Yahudi dini (Çev.Ahmet Emin Dağ) İstanbul 1998

⁸⁸ İbni Kesir;C.2 S.42

⁸⁹ Besalel,Yusuf; Yahudi Ans. Yahve mad.Gözlem Gaz Ve Yay. Aş. İstanbul 2002

⁹⁰ Gündüz,Şinasi;Age.Yahve Md. Besalel,Yusuf;Age.Yahve Mad.

⁹¹ Besalel,Yusuf;Age.Yahve Mad; Gündüz,Şinasi;Age.Yahve Md.

tanrısının isminin yazılı olduğu tespit edilmiştir Yahova isminin Hz.Musa dan, Hz. Yakuptan çok önceleri var olan bir tanrının ismi de olabilir.⁹²

“Başlangıçta Allah gökleri ve yeri yarattı. (Tekvin, Bap 1, 1)” Yahova İsrail oğullarına bazen hiçbir şey emretmez, aksine onların emirlerine boyun eğer. Bazen de Yahudi kadınlarına Mısırdan çıkarken komşularının mallarını çalmayı emreder. (çıkış 3,22) On emirde bulunan Tanrı Yahova hisle de kavranamaz “Benden başka ilah edinmeyeceksin (Çıkış 20,3)” derken burada tanrının birliği değil başka tanrıların yanında Yahve’nin önemli olduğu zımnen ifade ediliyor. ”Kendin için yontulmuş put, yukarda göklerde olanın yahut aşağıda yerde bulunanın yahut yerin altında sularda olanın hiç suretini yapmayacaksın (çıkış 20/4)” derken diğer taraftan Tevrat ın beş kitabında ilah için beşeri bir suret çizilmiştir. Mesela; Tanrı, İsrailoğullarının önünde bulut sütunu halinde yürümüştür. Peygamberlerde diğer ilahların farkındadır ve tek mücadelesi İsrailoğullarını başka tanrılardan kurtarmaktır. “Ve Saukkottan göç edip Etamda gölün kenarında kondular ve gündüzün ve geceleyin yürüsünler diye yol göstermek için gündüzün bulut direğinde ve geceleyin onlara ışık vermek için ateş direğinde önlerinde gidiyordu(Çıkış 13/20-21)

Hz.Musa ile Harun İsrailoğullarından 70 kişiyi seçer. Bu kişiler Yahovayı görürler Yahova’nın ayakları altında gök yakuttan tuğla döşeme gibi bir şey vardır ve Yahova israiloğullarının asıl zadelerine dokunmaz “aralarında oturayım diye benim için maktis yapsınlar” emrini verir.(1.Kıralar 6/1-2)

Yine Tivratta geçen bir ayet ‘ve Rap kavmine edeceği kötülüğe pişman olur’ (çıkış 32,14) ‘ve samuel’e rabbin şu sözü geldi saül’ü kral seçtiğime pişman oldum çünkü artık sözünden döndü sözlerimi tutmadı (I.Samuel 15,10)

Yahova evrensel bir tanrı değil bir kavmin veya ırkın tanrısıdır. Allah'ınız Rab'den korkacaksınız; O'na kulluk edecek ve O'nun adıyla ant içeceksiniz. Başka ilahların, çevrenizdeki ulusların taptığı hiçbir ilahın ardınca gitmeyeceksiniz (Tesniye, Bap 6, 13-14)

Bu dönemde Ammanlara (umman) ait milton, Moabidlere ait Gemoş,Ekron kavminin ilahı ise Baalzebuk tur.Tanrı Yehova bu ilahların kullarına savaş ilan etmektedir. ‘İlahın Rab mülk olarak almak için gitmekte olduğun diyara seni götüreceği ve senin önünde

⁹² Will Durant Roger Age S. ‘20-25

bir çok milletlere Hittileri, Gırğaşileri, Amorileri, Kenanlıları, Perizlileri ve Hivileri senden daha büyük ve daha kuvvetli yedi milleti kovacağı İlahın rab, onları senin önünde ele vereceği ve sen onları vuracağın zaman onları tamamen yok edeceksin onlarla ahdedmeyeceksin ve onlara acımayacaksın (Tesniye 7/1-2)

“Siz ise Beni bıraktınız ve başka ilahlara kulluk ettiniz...” (Hakimler 10/ 13-14)

“İsrailliler Rabbin gözünde kötü olanı yaptılar, Baallara taptılar... Çünkü Rabbi terk edip Baala ve Aştoretlere taptılar.” (Hakimler2/11-13)

Yahova tüm milletleri İsrailoğullarının kölesi kabul eder ve miras olarak tüm milletlerin malını ele geçirmelerini ve üzerindeki insanları öldürmeyi emreder (Tesniye 20/10-12) Rab Yahova bazen kızar azab eder. Bazende azab vermekten vazgeçer. (Tesniye 28/16; İşaya 5/25) Hz İsa ya kadar Yahudiler Yahova yı tüm Yahudilerin ilahı olarak ta kabul etmezler. İsrail devleti ikiye ayrıldığında başkentleri Yaruşelam olan Yahuda nın kuzeydeki devlete karşı savaşmaları ve tanrının kendi önlerinde savaştığını söylemeleri bunu göstermektedir. Daha bir çok örnek verilebilir tüm bunlarda gösteriyor ki Rab Yahova inandığımız Allah ı ifade etmekten çok uzaktır.

Tevrat'ta ise, "Rab korkusu hikmetin başlangıcıdır" denir (Mezmurlar/111, 10) ve insanın ancak Allah'tan korkmakla doğru yolu bulacağı haber verilir. Tevrat'ta Allah korkusu ile ilgili yer alan diğer bazı açıklamalar ise şu şekildedir:

Rab korkusu temizdir; ebediyen durur. Rabbin hükümleri haktır; hepsi doğrudur. (Mezmurlar 19/9)

Rabbe korkuyla hizmet edin, Titreyerek sevinin. (Mezmurlar 2/ 11)

Ne mutlu Rab'den korkana, O'nun yolunda yürüyene! (Mezmurlar 128/ 1)

b) Melek inancı

Yahudilikte melek inancı vardır. (Tekvin 16/7-8-9-10-19) Melekler de saygı duyulması gerekli varlıklardır. Meleklerle Allaha hitab edildiği gibi hitab edilir. Yahudiliğin bir mezhebi olan Sadukilerde ise melek inancı yoktur. Ancak Meleklerin Allahın kızları, Allahın ise cinlerle evli olduğu inancı Yahudilerde bazı kimseler tarafından inanılan

sapık bir düşüncedir⁹³.

c) Kitab inancı

Yeter ki, güçlü ve yürekli ol. Kulum Musa'nın sana buyurduğu Kutsal Yasa'nın tümünü yerine getirmeye dikkat et. Gittiğin her yerde başarılı olmak için bu yasadan ayrılma, sağa sola sapma. (Yeşu 1/ 7)

Yahudiliğin kutsal kitabı ahdi atik veya eski ahid adı altında toplanmış mecmuadan ibarettir “*Ey israil'in evlatları! Hatırlayın ve düşünün size ihsan ettiğim nimetimi. Bana verdiğiniz sözü yerine getirin ki Ben de size karşı ahdimi yerine getireyim ve yalnız Benden korkun! (Bakara 2/40).* Ahid sözü misak ve ant kelimesinin karşılığı olarak kullanılmıştır. Ahid den maksat beni İsrail ile tanrı yahova arasında yapılan bir antlaşmadır. Tanrı Yehova kendi öz milleti israiloğullarını her zaman koruyacak buna karşılık İsrail oğulları da her zaman onun kanunlarına bağlı kalacaktır⁹⁴.

Bu mecmuaya tora ve kanun denir. Ahdi atik adı altında toplanan kitaplar iki kısımdır. Yahudilerin ve Hristiyanların müştereken kutsal tanıdıkları kitabın sayısı otuz dokuz dur.⁹⁵

Ahd-i Atik in esfarı hamse (Efsar sıfrın çoğuludur sıfır Arapça da beş kitaptan her birine verilen addır. Bu itibarla tevat için esfar-ı hamse denilir.) denilen ilk beş kitabı Musa'ya nisbet edilir. Asıl tora ve kanun bunlardır. Kitabı mukaddeste yer alan eski ahid Yahudi ve Hristiyanlarca kutsal sayılan ilk otuz dokuz kitaptır. Bugünde ahdi atik denilen kitap da budur.⁹⁶

Tevrata göre Musa (as) Mısır'a giderken Sina dağında çalılıklar arasında tanrı yahova görünerek Musa'ya şöyle hitap etmiştir “Şimdi firavunun yanına git kavmini israiloğullarını mısırdan çıkaracaksın.” (Çıkış 3/8-9-10) Musa bu emir gereğince israiloğullarını mısırdan çıkarmak için gayret gösterdi Firavun bu talebi reddetti bir rivayete göre Firavun israiloğulların da görülen birçok hastalık yüzünden Mısırdan çıkmalarına izin vermiş ancak daha sonra pişman olarak bundan vazgeçmiş ve

⁹³ Sarıkçıoğlu, Ekrem;Age. S.270 ;G.Scholem;Zohar İhtişamın Kitabı Kabalanın Temel Öğretileri Çev.Ebru Yetiş Dharma Yay.İstanbul,1994

⁹⁴ Besalel,Yusuf; Age.Yahova Mad.

⁹⁵ Gündüz,Şinasi;Age.Torah Mad.

askerleriyle takip etmiş ama sonu kızıl denizde boğulmak olmuş. Hz Musa halkını Mısır da çıkardıktan sonra halkını eğitmek için gayret gösterir bunun için Tur dağına çıkar bu olay Tevrat ta şöyle geçer. Musa tur dağında iken İsrailoğulları turun eteklerine gelir üç gün temizlenip dağın eteğine toplanır. Dağın üzerine bir bulut kaplamış şimşekler çakmış gök gürlemeye başlamış ve duman içinde kalmış birden bire bulutların içinden nurani bir sütun belirmiş bütün dağ titremeye başlamış. Bunu gören İsrail oğulları yerlere kapanmışlar. Fakat Musa bu dumanın içine girerek tanrı Yahova ile vasıtasız konuşmuş ve on emri içeren levhaları burada almış⁹⁷. Bu on emir ise şunlardır:

“Seni esaret evi olan mısırdan çıkaran Tanrı Yahova benim.”(Çıkış 20/2)

1-Huzurumda başka tanrıların olmasın

2-Kendin için put yapmayasın ne yukarıda ne aşağıda nede yerin altında ve sularda bulunan şeylerde hiçbirinin suretini yapmayasın.onlara secde etmeyesin.zira ben senin rabbin yahova bana buğz edenlerden pederlerin günahını oğullarda üçüncü ve dördüncü nesle arayan gayretli Yahovayım.beni seven emirlerimi hıfzedenlere bin nesle kadar inayet ederim.

3-Rabbin yehova'nın ismini boş yere anmayacaksın.

4- Cumaertesi günü taktis etmek için onu hatırında tutasın.altı gün çalışıp her işini işleyesin.fakat yedinci gün senin rabbin olan Yehova'nın rahat günüdür.ne sen ne oğlun ne kızın ne kulun ne cariyen ne hayvanın nede misafirlerin hiçbir iş işlemesin.zira Yehova altı günde semayı yeri denizi ve ormanlarda bulunanların hepsini yaratıp yedinci günde istirahat etti. Bu sebeble Yehoova rahat günü mübarek kılıp taktis etti.

5-Babana anana hürmet edesin ta ki senin rabbin olan Yahova'nın sana verdiği diyar üzerinde ömrü uzun olsun.

6-İnsan öldürmeyesin

7-Zina etmeyesin

8-Hırsızlık etmeyesin.

⁹⁶ Gündüz,Şinasi;Age.Eski Ahit Mad.

⁹⁷ Mukatil b.Süleyman Age C.1 S. 94

9-Komşunun aleyhinde yalan şahadette bulunmayasın.

10-Komşunun hanesine tamah etmeyesin, Komşunun zevcesine yahut kölesine cariyesine ve merkebine ve komşunun hiçbir şeyine tamah etmeyesin(Çıkış 20/3-17)

Bu on emir İsrail milleti ile tanrı Yahova arasında bir ahittir bir mukaveledir. Yahova bu emirleri uyguladıkça milletini koruyacak aksi halde onları cezalandıracak. İsrailoğulları da Tanrıya Hz Musa'nın şahsında söz vermişlerdir. Hepsi birden dini siyasi medeni ve cezai bir kanun hükmünde olduğundan bu mecmuaya 'Kanun' denmiştir. Ancak bir müddet sonra İsrail oğulları Hz Musa'ya düşman kesilmişti. Zira Musa (as) bunları zengin Mısır'dan çıkarmış ıssız çöllere getirmişti. Filistin'e girin emrine ise İsrailoğulları "*sen git rabbinle savaş biz burada oturuyoruz*" (Maide 5/22) diye karşılık vermişler. Musa (as) da ruhları köleliğe alışmış bu insanlarla Arz-ı Mevud'u fethedemeyeceğini biliyordu. Bu neslin gidip arkasından gelecek nesli bekliyordu ama buna Musa'nın (as) ömrü yetmeyecektir.

Hz Musa'ya indiği söylenen Eski Ahid üç bölümden oluşur. Tevrat, Kütübim, Nebim

1)Tevrat

1-Tekvin 2-Huruç 3-Levililer 4-Sayılar 5-Tesniye

2) Kütübim (Tarih ve hikmetler) 0505 694 79 97

1-Hakimler 2-Rut 3-Samuel-I 4-Samuel-II 5-I.Krallar 6-II.Krallar 7-Ezra 8-Tarihler 9-Nehemya 10-Ester 11-Eyyup 12-Mezmurlar 13-Süleymanın Meselleri 14-Vâiz 15-Neşideler Neşidesi

3) Nebim (Peygamberlerin eserleri)

1-İşaya 2-Yeremiya 3-II.Eşiya 4-Hezekiel 5-Daniel 6-Hoşea 7-Amos 8-Yoel 9-Obadya 10-Yunus 11-Mika 12-Nahum 13-Habakkuk 14-Tsefanya 15-Malaki 16-Zekeriya 17-Haggay

Yahudilerin Tevrat'tan başka sosyal ve dini hayatlarını düzenleyen Talmut adlı bir kitapları daha vardır. Talmud, nizam ve düzen demektir. Tevrat'ın şerh ve izahı olan bu kitap Ahd-i Atik'in özel yorumu ve tamamlayıcısıdır. MS II. yüzyılda Mişna bu

tefsirlerin en mükemmelini yazmıştır. Talmut biri Kudüs diğeri Babil Talmut'u olmak üzer iki kısımdır. Kudüs Talmut'u IV. asırda tamamlanmış fakat anlaşılamadığı için terkedilmiştir. Babil Talmud'u ise V. yy da ortaya konularak Mişna Talmud'u esas alınmıştır. Babil Talmud'u iki kısma ayrılır. Mişna asıl metin olup Guemera ise Babil diliyle karışık İbranice yazılmıştır.⁹⁸

Talmut şuan ki İsrail dini hayatının temelini teşkil eder. Yahudiler Talmut'u Hz Musa'nın getirdiği ahkama tercih ederler⁹⁹

d) Peygamberlere İman

Yahudi inancına göre peygamberlik milli bir karakter taşır. “Ve Rab bana dedi: Onlar için kardeşleri arasından senin gibi bir peygamber çıkaracağım ve sözlerimi onun ağzına koyacağım ve ona emredeceğim her şeyi onlara söyleyecek.” (Tesniye 18/ 17-18) Çünkü Yahudiliğe göre Yahudi olmayan bir peygamberin olması söz konusu olamaz. Bunun gereği olarak da birçok peygamber öldürmüşlerdir. Hz İsa gibi Hz Muhammed'i de peygamber olarak kabul etmemişlerdir. Yahudilikte peygamberlik telakkisi değişiktir. Mesela kahinlik te peygamberlik gibi anlaşılmış bazen de peygamberlerden üstün kabul edilmiştir. Bir Yahudi'nin mümin olabilmesi için tüm peygamberlere inanması gerekmez peygamberlerde diğer insanlar gibi hata işleyebilirler kötülük yapabilirler. Mesela Nuh (as) sarhoş ve ahlaksızdır. Lut (as) iki kızı ile zina yapmıştır. Hz Süleyman putlara tapmıştır. Hz Harun ise kendisi put yapmıştır.(Çıkış 32/21,25)¹⁰⁰

e) Ahirete İman

Yahudilikte ahiret inancının varlığı net olarak ortaya konulmamıştır. Ahiret inancı daha çok Babil esaretinden sonra kabul edilmeye başlanmıştır. Bunda da çekilen sıkıntının insanları bu inancı kabul etmeye zorladığı söylenebilir. Bazı Yahudi mezhepleri *Sadukiler* bu inancı kesinlikle kabul etmezler. Bazılarında ise tenâsuh yani ruh göçü inancı vardır. Yine bir Yahudi mezhebi olan *Esseniler* de insanların ruhlarının başka bir âlem de dünyadaki makam ve mevkilerine göre hayat sürdükleri inancı vardır. II. yy da hâkim olan görüş ise iyiliğin mükafatı bu dünyada uzun süre yaşamak şeklinde

⁹⁸ Gündüz,Şinasi;Age.Talmud Mad. Killoğlu,İsmail; Kitâb-ı Mukaddes Eski ve Yeni Ahit.İstanbul Matbacılık,1974;

⁹⁹ Besalel,Yusuf; Age, Yahve Mad.

¹⁰⁰ Besalel, Yusuf; Age.Yahova Mad

yorumlanmıştır.¹⁰¹ “Yaşayan bir köpek ölmüş bir aslandan üstündür çünkü yaşayanlar öleceklerini bilirler. Ölüler ise hiçbir şey bilmezler.(Vaiz 9/45) Bunun tersine aşağıdaki Tevrat ayetleri bize bu inancın varlığını gösterir.

“Ve yerin altında uyuyanların birçoğu kimisi ebedi hayata kimisi utanç ve rahmete uyanmak üzere tekrar uyanacaklardır”.(Daniel 12/2)

“Doğru kişiye iyilik göreceğini söyleyin. Çünkü iyiliklerinin meyvesini yiyecek. Vay kötülerin haline! Kötülük görecek, yaptıklarının karşılığını alacaklar”. (İşaya 3/ 10-11)

“... Dinsizleri titreme aldı: "Herşeyi yiyip bitiren ateşin yanında hangimiz oturabilir? Sonsuza dek sönmeyecek alevin yanında hangimiz yaşayabilir?" diye soruyorlar.” (İşaya 33/ 14)

“Senin önünde garibiz atalarımız gibi. Yeryüzündeki günlerimiz bir gölge gibidir, kalıcı değildir”. (I. Tarihler 29/ 15)

“Rabbin gazap gününde gümüşleri de altınları da onları kurtaramayacak...” (Tsefanya, 1/ 18)

Taha süresindeki Hz Musa’ya ait ifade ise Tüm peygamberlerde olduğu gibi Hz Musa’da ahiret inancını ümmetine tebliğ etmiştir. “*Onu adeta kendimden bile gizliyorsam da herkesin yapıp ettiğinin karşılığını görmesi için kıyamet mutlaka gelecektir.*”(Ta ha 20/15)

f) Kaza ve Kader inancı

Tevrat ta Adem’in şeytana uyması, Habil ile Kabil kıssası bu inancın varlığına işaret eder.”Rabbe hamd ediniz. Zira o emretti ve her şey halk oldu. Onları ebediyen sabit kıldı ve öyle bir kanun koydu ki asla anlaşılamaz.(Tekvin 4/6-7) Ancak Allahın gelecek tüm olayları bilmesi ve bildiğini yazması şeklinde bir inanc yoktur.¹⁰²

¹⁰¹ Besalel, Yusuf; Age. Ahiret Mad

¹⁰² Sarıkçıoğlu, Ekrem; Age. S.294

3) YAHUDİLİKTE İBADET ANLAYIŞI

Her dini kültürün kendi terminolojisinde ibadet fenomenini ifade etmek üzere seçtiği kelimelere ait anlamların ortak noktasının acziyet, sığınma, yüceltme, sevgi ve korku gibi duygularla bir tanrıya veya tabiatüstü varlıklara yönelmek, bu varlık ve varlıklara saygı ifadesi olmak üzere belli davranışları yerine getirmek olduğu söylenebilir. İnsanlar dünyevi menfat elde etme, zarar ve sıkıntılardan kaçınma ve kurtuluşa erme gibi duygu ve etkenlerle pek çok yetenek ve kabiliyetle donatılmış olmasına rağmen yine de iç ve dış sebeplerle acziyet sığınma ve yardım dileme duygularını devamlı hissetmiştir. Bu durum göz önünde tutularak İnsanlar başlangıçtan beri bir yüce varlığa veya çeşitli varlıklara inanmış ve inandıklarına uygun bazı söz ve davranışlarla kulluklarının gereğini yerine getirmiş yani ibadet edegelmişlerdir.¹⁰³ *“Dağlar gibi dalgalar onları kuşattığı zaman, dini tamamen Allah'a has kılarak (ihlâsla) O'na yalvarırlar. Allah onları karaya çıkararak kurtardığı vakit içlerinden bir kısmı orta yolu tutar. Zaten bizim âyetlerimizi, ancak nankör hâinler bilerek inkâr eder.”*(Lokman 31/32)

İbranice de ‘avd’ kökünden türeyen ‘avodah’ terimi “çalışmak, hizmet etmek” anlamına gelmektedir ‘avodah elohim’ terkihi ise Allaha ibadet anlamına gelmektedir Hristiyanlıkta ise ibadet ve ayinleri ifade etmek için ‘umuma ait faaliyet’ anlamına gelen “liturgy” kelimesi kullanılmaktadır. Ayrıca ‘sacrament’ kelimeside ayin anlamında kullanılmaktadır. Batı dillerinde din anlamında kullanılan ‘religion’ kelimesi” Allahın yolu” tabiri ile karşılanır¹⁰⁴.(Markos12/14) Anropolog ve dinler tarihçisi araştırmacılar bütün dinlerde görülen her şeye kadir yüce bir varlık inancı tarihi kültürel değişmeler neticesinde daha sonraları politeizm, animizm, totemizm gibi değişik inançlara dönüşmesine rağmen hala tanrı inancının olması İslam dinindeki dinin kurucusu Allah’tır.*Allah katında din İslam dır* tezini doğrulamakta ve Allah’ın insanlara bildirdiği dinin tevhit dini olduğu insanların bu dini kabul etmeye yatkın bir fıtratta yaratıldığını belirtmişlerdir¹⁰⁵

“Allah'ın Rabbin verdiği görevleri yerine getir. O'nun yollarında yürü ve Musa'nın

¹⁰³ Hançeroğlu.İbadet Mad.

¹⁰⁴ Golden Dictioanry,Religion Mad.Altın Kitapları

¹⁰⁵ Besalel,Yusuf;Age,Avodah mad.

yasasında yazıldığı gibi Allah'ın kurallarına, buyruklarına, ilkelerine ve öğütlerine uy ki, yaptığın her şeyde ve gittiğin her yerde başarılı olasın.” (I.Krallar 2/ 3)

Allah'ınız Rab'den korkacaksınız; O'na kulluk edecek ve O'nun adıyla ant içeceksiniz. Başka ilahların, çevrenizdeki ulusların taptığı hiçbir ilahın ardınca gitmeyeceksiniz (Tesniye 6/ 13-14)

Yahudilikteki ibadet anlayışının özünde Rab Yahova ile İsrailoğulları arasında Rabbin sözünü dinlemeleri ve ahdini tutmaları durumunda onunda İsrail oğullarını seçkin ve mukaddes millet kılacağı şeklindeki ahid üzerine temellendirilmesi yatmaktadır. (Çıkış 19 /20) Kurtuluşun özü ilahi iradeye uygun hareket etmekten geçer. Bunun için de İlahi ahdin sembolü sayılan kutsal sandığın taktisi önemlidir. Hz Süleyman tarafından yapılan kutsal mabed dinin merkezi ve kutsal sandığın koyulduğu yerd. Bu mabed Romalıların istilaları ile yok olmuş yerini ise sinagoglar almıştır. Yahudi mabedindeki ibadet esnasında meydana gelen gürültü nedeniyle sinagoglara havra adı da verilir Senede bir defa baş haham buraya girer ve sandığı taktis eder.¹⁰⁶

Kutsal sandığa gösterilen saygının dışında ibadetleri günlük, haftalık ve yıllık ibadetler olarak üçe ayırabiliriz. Yahudilikte ibadet olarak yapılan uygulamaların başında dua, oruç, hac ve bir türlü zekat gelir. Yahudi kutsal kitabı Tanah'ta ibadetlerin büyük bir kısmı mabeddeki Kurban ve taktimelerine hasredilmiştir. Mabede bağlı olmayan ibadetler Babil esaretinden sonra ortaya çıkmıştır. Bugün için Yahudiler mabedden geriye kalan Batı Duvarı “Ağlama Duvarı” olarak görülmüş ve ziyaret edilmiştir. Yahudiler Ağlama Duvarının karşısında 17 Temmuz akşamından 19 Ağustos akşamına kadar yirmi üç gün devamlı olarak toplanmakta ve senelik ibadeti yerine getirmektedirler.¹⁰⁷

Haftalık şabat ibadeti on üç yaşına girmiş en az on kişinin bulunmasıyla icra edilir. Sinogokların Kudüs e bakan yönünde mihraba benzeyen bölümde özel Tevrat ruloları bulunur sinogokta sıra ve sandelyeler vardır ibadeti erkekler yaparken kadınlar başlarını örtterek kendilerine ayrılan bölümde otururlar. Tevrat ruloları bohçalardan çıkarılarak okunur bu esnada baş takkeyle örtülür. Tevrat yılda bir kere hatmedilecek şekilde

¹⁰⁶ Sarıkçıoğlu, Ekrem;Age.S.279-282

¹⁰⁷ Ateş, Ali Osman; İslama Göre Cahiliye Örf ve Adetleri,S.54.İstanbul. 1996

okunur. Şabat günü hiçbir iş yapılmaz. Şabat gününü başlangıcına işaretle evin hanımı taktis dualarını okuyarak şabat kandillerini yakar bütün aile ayakta durur ve aileden onüç yaşından büyük erkekler sağ ellerine bir kase şarap alırlar, ailenin reisi taktis duasını “kiddus”u okur ve arkasından şaraplar yudumlanır. Arkasından törenle eller yıkanır ekmekler kutsanır ve aile arasında pay edilir¹⁰⁸

Günlük ibadet evde ferdi veya mabetde cemaat halinde sabah öğleden sonra ve güneş battıktan sonra dua etmekten ibarettir. Tanrı huzurunda başın örtülmesi gerekmektedir sabah duasında ayrıca dua atkısı ve sol pazuya içinde Tevrattan yazılar bulunan bir çeşit muska bağlanır duada Kudüs e dönülür ayaklar bitişik olarak ayakta durulur eller semaya doğru uzatılır baş öne eğilerek dua edilir. Dua eden kişi şükür ve tazim esnasında rukuya varır ve dua okuyarak kalkar üç adım geriye giderek sağa sola eğilir bu ibadette tanahtan bazı kısımlar okunur¹⁰⁹

Yahudilerin evlerinin girişinde “mezuya” denilen uzun bir boru içinde Tevrat ruloları bulunur. Eve giriş çıkışlarda ona dokunup parmaklarını öperler

Yahudilikte bir çeşit abdest uydulaması da vardır. Eller taktis edilmiş suya batırılarak veya bileğe kadar yıkanarak bir nevi abdest alınır. Gerekli durumlarda vücut tamamen suya daldırılarak gusledilir.

Oruç ibadeti Hz Adem den Hz Muhammed e kadar farz kılına gelen bir ibadettir. Tanah ta nefsin alçaltılması ona azap verilmesi şeklinde nitelenen oruç ibadeti vardır (levililer 16/29-31;23/26/28;sayılar29/7) Oruç şafağın sökmesinden ilk yıldızın doğmasına kadar devam eder oruçlar belirli günlerde tutulur bir çok dini bayramdan özellikle yom kipor dan önce oruç tutulur ayrıca önemli tarihi olayların anısına da oruç tutulur

Yahudilikte bugün Zekat ibadeti olmamasına rağmen geçmişte Yahudilerin kutsal mabed de zekatlarını bu sandıkta topladıklarını din tarihçileri söylemektedir. Yahudi takviminin yılbaşı olan Roş Ha Şana ve Yom Kippur yanında yıl içinde çeşitli dini bayramlar vardır¹¹⁰

Sarıkcıoğlu, Ekrem;Age.S.267

¹⁰⁸ Ateş, Ali Osman; Age.S. 61

Sarıkcıoğlu, Ekrem;Age.279-282

¹⁰⁹ Sarıkcıoğlu, Ekrem;Age.279-282

¹¹⁰ Sarıkcıoğlu, Ekrem; Age.279-282 Ateş, Ali Osman; Age,S.27-114 İstanbul. 1996

III. BÖLÜM

HİRİSTİYANLIK

1) HİRİSTİYANLIĞIN TARİHÇESİ

a) Hz İsa'nın Doğumu

Hız İsa İmran ailesinden Hız Meryem'in oğludur. Babasız dünyaya gelmiştir. Hız Meryem'in annesi Beyt-i Maktis'te kendisini ibadete adayan temiz bir insandır. Eğer bir kızı olursa onu mabede adayacağına dair Allah'a söz verir. Kız doğunca adını Meryem koydu. Oradakilerin her biri Meryem'i himayesine almak istiyordu. Bu görev Hız Zekeriya'ya nasip oldu. Hız Zekeriya aynı zamanda Meryem'in teyzesini kocasıydı. Meryem, Hız Zekeriya'nın himayesinde yetismeye başladı. Hız Zekeriya Meryem'in yanına her girdiğinde onun yanında kendisini hayrete düşürecek yiyecekler buldu. Hız Zekeriya ey Meryem bunlar sana nereden geliyor? Diye sorduğunda "bunlar bana Allah katındandır diye cevap veriyordu. Hız Meryem bir gün karşısında birini gördü. İrkildi ve kim olduğunu sordu. Bu gelen kimse kendisini Allah'ın bir elçisi olarak tanıttı. Gelen melek Allah tarafından gönderildiğini kendisine zeki bir çocuk vereceğini söyledi. Hız Meryem kendisine hiçbir erkeğin dokunmadığını bu halde nasıl bir çocuk doğuracağını sorması üzerine görevli melek "*Cenab-ı hak insanlara alamet ve rahmet olmak üzere tıpkı Adem'i anasız yarattığı gibi senin oğlunu da babasız yaratacaktır bu onun için çok kolay dedi.*(Al-i İmran 3/37-47,59; Mu'minun 23/50;Meryem 19/16-34)

Doğumu yaklaşan Hız Meryem şehrin dışına kuru bir ağacın altına gitti. Orada Hız İsa'yı dünyaya getiren Meryem insanların kendisini yanlış anlamasından korkarak "*Keşke daha önce ölseydim de unutulup gitseydim.* (Meryem 19/23)dedi. Bu üzüntüsü esnasında alt tarafından suyun aktığını ve kuru ağacın yeşererek hurma verdiğini gördü. Allah bu esnada "*ye iç gözüün aydın olsun*" (Meryem 19/26) diye nida etti. Hız Meryem bu çocuğu insanlara nasıl anlatacağını düşünürken Allah ona kendisinin susmasını ve çocuğu işaret

etmesini ilham etti. “Meryem, (bana değil, çocuğa sorun dercesine) çocuğu gösterdi: "Nasıl olur da, dediler, beşikteki bebekle konuşuruz?" Derken bebek: "Ben Allahın kuluyum, dedi, O bana kitap verdi, beni peygamber olarak görevlendirdi. -"Nerede olursam olayım beni kutlu, mübarek kıldı, yaşadığım müddetçe bana namazı ve zekâtı farz kıldı." -"Anneme saygılı, hayırlı evlat kılıp, asla zorba, bedbaht ve hayırsız biri eylemedi Doğduğum gün, öleceğim gün de, kabirden kalkıp dirileceğim gün de selam üzerime olsun!" (Meryem19/29-33)

Bu mucize karşısında bazılarının imanını artarken bazıları da bunun bir sihir olduğunu söyleyerek küfürde daha da ileri gitti.

Hız İsa otuz yaşına geldiğinde Allah onu İsrailoğullarına Peygamber olarak gönderdi. Hız İsa insanlara dinini anlatırken birtakım mucizeler gösterdi.

(Melekler Hız. İsa hakkında Meryem ile konuşurken onun şu sıfatlarını da ilave ettiler:)
 "Allah ona kitabı (yazmayı), hikmeti, Tevrat ve İncil'i öğretecektir. Onu İsrailoğullarına Resûl olarak gönderecek, o da onlara şöyle diyecektir: Size Rabbiniz tarafından bir mûcizeyle gönderildim: Ben size çamurdan kuş şekline benzer bir şey yapar içine üflerim, o da Allahın izniyle hemen kuş oluverir. Keza ben anadan doğma körü ve abraşı iyileştirir, hatta Allahın izniyle ölüleri diriltirim. Evlerinizde ne yediğinizi ve biriktirip sakladıklarınızı da bilirim. Eğer inanmaya niyetiniz varsa, elbette bunlarda sizin için alacak dersler vardır. Keza ben, benden önceki Tevratı tasdik etmek ve size Musa Şeriatin de haram kılınan bazı şeyleri mübah kılmak için geldim. Doğrusu ben size Rabbiniz tarafından bir mûcize getirdim. Öyleyse Allaha karşı gelmekten sakının da bana itaat edin. Şüphe yok ki Allah hem sizin, hem de benim Rabbidir, öyleyse, yalnız Ona ibadet edin. İşte doğru yol budur. Ne zaman ki İsa onların inkârlarında ısrar ettiklerini hissetti, Allaha giden yolda bana yardım edecek kim var? Dedi. Havariler: Allah yolunda yardımcılar biziz. Biz Allaha iman ettik. Ey İsa, bizim müslüman olup Allaha itaat ettiğimize sen de şahid ol!"(Al- i İmran 3/49-52)

“İşte sözleşmelerini bozmaları, Allahın ayetlerini inkâr etmeleri, peygamberleri nâhak yere öldürmeleri ve "kalblerimiz perdelidir" demeleri ki kalbleri perdeli yaratılmış olmayıp, Allah inkârcılıkları sebebiyle kalblerini mühürledi de artık onlar pek az inanırlar- yine inkârları ve Meryem aleyhinde müthiş bir iftira atmaları ve "Biz Allahın Resûlü Meryem oğlu Mesih İsa yı katlettik" demeleri yüzünden, onların başlarına

belalar vererek cezalandırdık. Kalblerini mühürledik. Oysa onlar İsa'yı öldüremediler, asamadılar da; öldürülen başkası idi, lakin kendilerine ona benzer gösterildi. İsa hakkında ihtilafa düşenler de bu hususta şüphe içindedirler. Bu konuda kesin bilgileri yoktur, zanna tabi olmaktan başka bir şeye dayanmazlar. Onu kesinlikle öldüremediler. Doğrusu Allah onu kendi katına yükseltti. Allah Aziz ve Hakimdir: mutlak galibdir, tam hüküm ve hikmet sahibidir.(Nisa 4/157-158;41,5; 3,55; 19,30; 3,49; 2,88)”

Yahudiler işkence ve hakaret ettikleri, astırdıkları şahsın İsa olduğunu sanıyorlardı. Hiristiyanlar ve Müslümanlar ise göre çarmıha gerilen Hz. İsa değil, ona çok benzeyen bir adamdı.¹¹¹ Onun mukaddes ruh olarak göğe yükseldiğine, veya insan vücudu içinde göğe yükseldiğine olan inanılır. Tabiatta cereyan eden kanun gereği Hz İsa da diğer peygamberler gibi ölmüştür. “*Ya Rabbî! Ben aralarında olduğum müddetçe onları kolladım. Fakat vakta ki Sen beni aralarından tutup aldın,-teveffeyeni- onları görüp denetleyen yalnız Sen kaldın. Sen gerçekten her zaman, her şeye hakkıyla Şahidsin. Eğer onları cezalandırırsan, şüphe yok ki onlar Senin kullarıdır. Onları affedersen, Aziz-u Hakim: Üstün kudret, tam hüküm ve hikmet sahibi ancak Sensin (Maide 5/118).*” Zira İsa’nın (as) ölümü de doğumu gibi bir imtihan vesilesidir. O zaman Allah şöyle buyurmuştu: “*İsa! seni öldürecek olan, onlar değil Benim. Seni kendi nezdime yükseltecek, seni inkârcıların içinden kurtarıp temize çıkaracak ve Sana tâbi olanları ta kıyamete kadar kâfirlere üstün kılacak olan da Benim. Sonra hepinizin dönüşü Bana olacak. Ben de aranızda ihtilaf ettiğiniz konularda hükmümü vereceğim(Al i İmran 3/55)*

b) Hiristiyanlığın Kuruluşu:

Romalı tarihçi Tacitus 110 da kaleme aldığı annaleste (yıllıklar) christianus –Hiristiyan- adının imparator Tiberius döneminde vali Pantius Piliatusun idam ettirdiği Christu tan kaynaklandığını bildirir.Genç Pilinius MS.111. yılında imparator traianus’a gönderdiği bir mektupta mesihe bir tanrı gibi ilahiler adayan hurafecilerden bahseder. Tarihçi Suetonius Mesih’in kışkırtıcılığı yüzünden huzursuzluk çıkaran Yahudilerden söz eder. Daha bu tarihlerde Mesih sözcüğünün Hz İsa için kullanılan özel bir sözcüğe dönüştüğünü anlatmaktadır. İmparator Domitianus un sarayında görevli Yahudi tarihçi Flaviosiosephos Yahudilerin tarihi adlı eserde MS 62 de Mesih denen İsa’nın kardeşi

¹¹¹ Mukatil b. Süleyman;Age.S.425; Razi,Fahredin, Tefsiri Kebir,Akçağ Yay Trc:Suat Yıldırım,

Yakub un taşlandığını yazar. Talmud da ise hahamların aktardığı bilgiye göre MS 1-2 yy da Panther adlı Romalı bir askerin gayri meşru oğlu olan İsa büyücülükle uğraşmış bilgilerle alay etmiş halkı saptırarak karışıklıklar çıkarmış çevresine bir çok mürit toplamış Pesah (hamursuz) bayramında asılarak idam edilmiştir. Bu bilgilerin dışındaki bilgiler Hristiyan kaynaklı bilgilerdir. Hristiyan kaynakları da matta markos luka yuhanna ya dayanır. Hz İsa ölümünden üç gün sonra kırk gün süreyle havarilerine gözükmüş ardından da göğe yükselmiştir.¹¹²

Hız İsa nın çarmıhta can vermesinden veya göğe yükselişinden sonra Havariler Kudüs'e dönerler. Memleketlerine nisbetle Nasrani adıyla anılan bu kişiler Kudüs ve çevresinde yeni dini yaymaya başladılar. Ancak bu dönemlerde havariler birçok zorlukla karşılaştılar. Hristiyanlığı Kudüs dışında yayan ve ona mahalli ve milli vasfını kazandıran kimse Tarsuslu Aziz Pavlos tur. Pavlos bir Yahudi dir. Hristiyanlara zulüm etmek için Şam'a giderken yolda Hz İsa kendisine temessül eder ve orada Hristiyan olur¹¹³. (M.S 37)

Pavlos la birlikte Hristiyanlığa Hz İsa'nın Allah'ın oğlu olduğu fikri yerleşir. (Matta 16-16 Yuhanna 1/4 , 3/6, Galatyalılar 2/20, Markos 1/1)

Pavlos Hz İsa ile hiç görüşmediği halde Dinin bütün salâhiyetini ele alarak Kilisenin talimlerini vazetmiştir. Kilise; Hristiyan cematine verilen addır. Bu cemaat daha sonraları kurumlaşan müesseseleriyle şuan ki halini almıştır bugünkü Kilise Pavlos'un fikirleri üzerine kurulmuştur.¹¹⁴

Pavlos zamanın bütün dini hareketlerini bildiği gibi zamanın felsefi akımlarını da bilirdi. Bundan dolayıdır ki Hristiyanlığa birçok fikir ve tabirler naklolmuştur. Hz İsa'nın beklenen Mesih olmadığını onun Allahın oğlu olduğunu ve insanlığın günahına kefarete olması için asıldığını ileri süren de yine Pavlos tur. Pavlos gerçek Hristiyanlığın kurucusudur.¹¹⁵ Yunanlıların sempatisini kazanmak için Grek felsefesinden fikirler almıştır. Yunan felsefesinde, logos-kelime, fikrini Allah'ın logos yolu ile arza bağlandığını ileri sürmüştür. logos Allahın yeryüzündeki temsilcisidir. O da Ruhul-Kudüs tür. Buna göre Allah yeryüzü ile irtibat kuramayacak kadar yüksektir. Bu yüzden

¹¹² Meydan Larousse Hristiyanlık Mad. C9 İsa mad.; Dinler Tarihi Ans. İsa Mad.; Ana Britannica .İsa .Mad.

¹¹³ İbni Kesir;C.2 S.85 Şehristani,Muhammed b. Abdilkerim; el Mîl el ve'n -Nihal

¹¹⁴ Gündüz,Şinasi;Age .Pavlus. Mad.

¹¹⁵ Gündüz,Şinasi;Age .Pavlus. Mad; Sarıkçıoğlu, Ekrem;Age.293

kendini logos denilen vasıta ile belli etmiştir. Tanrıya kavuşmak için logos ta yok olmak lazımdır Roma halkı arasında var olan inanışa göre insanlar kurban adak dualar ve efsunlar vasıtasıyla fanilikten kurtulup ölümsüzlüğe erer¹¹⁶.

Pavlos daha sonra şu esaslar üzerine Hristiyanlığı tesis eder:

- 1- Hristiyanlık sadece Yahudilere mahsus din değil, bilakis bütün insanlığa hitap eden bir dindir.
- 2- Teslis (baba-oğul-kutsal-ruh) inancı gereği olarak İsa ile Ruhul Kudus ün aynı derecede Tanrı oldukları olduklarına inanılır.
- 3- Hz İsa Allah'ın oğlu ve yeryüzüne insanlığın günahına kefareti olması için kurban verilmiştir.
- 4- İsa ölümler arasından diriltilip göğe yükseltilmiştir.

Pavlos tevhidi teslise çevirmiştir. Sünnet olma, kurban kesme, domuz eti yememe, gibi bazı uygulamaları kaldırmıştır. Gerçek İncil bu zamanın baskısı ve havarilerin takip edilmesi yüzünden kaybolmuş gerçek dinin içine birçok hurafe girmiştir. İçten ve dıştan gelen tahribatlara karşı varlığını koruyamayan gerçek din Pavlos'un şekillendirdiği aslından oldukça uzak bir din haline almıştır.¹¹⁷

c) Milan Fermanı ve Kostantin Çağı (M.S 313-380)

Hristiyanlık doğduğu günlerde iki sert müdahale ile karşılaşmıştır. Bunlardan birincisi Yahudi muhalefeti; ikincisi ise Roma imparatorluğunun sert müdahalesiydi. Roma imparatoru Kostantin in yayınladığı Milan fermanı ile Hristiyanlık artık Roma imparatoru vatandaşlarının serbestçe kabul edecekleri bir din haline geldi. (M.S 313) Hristiyanlık bundan itibaren hızla yayılarak MS 380 yılında imparator Theodos zamanında devlet dini haline geldi. Bu tarihten itibaren Hristiyanlık artık gizlice evlerde değil belli mabedlerde yapılacaktır. Tarihin ilk kilise ve manastırları da bu devirde yapılmaya başlamış buna bağlı olarak ta dini mimaride gelişmeler olmuştur. Hristiyan cemaatine sunulan bu hürriyetten sonra Hristiyan grupları arasında görüş ayrılıkları baş göstermeye başladı. İskenderiyeli rahip Arius geleneksel kilise öğretisine

¹¹⁶ Gündüz,Şinasi;Age.Logos. Mad

karşı çıkmış oğlu babaya bağlayarak dolayısıyla isa ya da Allah denileceğini ileri sürmüştür.bu tartışmalar büyüyünce imparator Konstantin İznik te tarihi ilk konsülü topladı M.S 325 başkanlığını kendisinin yürüttüğü bu konsülde tanrının ve oğulun tabiatı tartışılmıştır.Bu konsülden Baba ile oğlun aynı tabiatı paylaştıkları sonucuna varılmıştır. Artık bundan yapılan konsüllerde Hiristiyan imanının ilkeleri tartışılmış çıkan problemler bu konsüllerde çözüme kavuşturulmuştur. İznik konsülüyle başlayan konsüllerin sonuncusu ise 1962-1965 tarihlerinde Vatikan da yapılmıştır.¹¹⁸

Kilise 325 yılında yapılan İznik konsülüyle devletin desteğini almış olup bundan sonra devlet Kiliseye daima müdahalelerde bulunmuştur. Roma devletin desteğine karşı Kilise de halkı devlete karşı itaat etmeye çağırmıştır. Bu yardımlaşmanın en bariz örneği Hiristiyan dünyasının İslam dünyasına karşı başlattığı Haçlı seferlerinde olmuştur. Kavimler göçüyle başlayan dalgalanmaların sonucunda Roma imparatorluğu ikiye ayrılmıştır. Doğu Roma İmparatorunun merkezi İstanbul Doğu Hiristiyanlığının; Batı Roma İmparatorluğunun merkezi Roma ise Batı Hiristiyanlığının merkezi olmuştur.¹¹⁹

d) Doğu-Batı Hiristiyanlığının Ayrılması:

İstanbul merkezli doğu kilisesi ile Roma merkezli Batı kiliseleri arasında ki görüş farklılığı ilk olarak kavimler göçünün etkisiyle Batı Roma imparatorluğunun yıkılmasının arkasından kendini göstermiştir.Böylece Bizans Kilisesi Ortodoks (gerçek imanı muhafaza eden) vasfını elde edecek kendine Rum Ortadoks kilisesi ünvanını verecektir. Roma kilisesi ise Katolik (birlik içinde evrensellik) vasfını kendine layık görerek kendine Latin Katolik adını verecektir. İstanbul Ortodoks kilisesi ile Roma Katolik kilisesi arsında XI.yy dan XIII yy la kadar süren uzun bir uzaklaşma baş göstermiştir.Bu ayrılık 1204 yılında yapılan dördüncü haçlı seferi ile İstanbul a saldıran batı devletler topluluğu İstanbul u yağma ederler.Bu yağma esnasında rahipler asılmış İstanbul patriğinin tahtı üzerinde fahişeler oynatılmıştır.tüm bu olaylar iki kilise arasında derin uçurumlara varan görüş ayrılığını beraberinde getirmiştir.Aslında iki kilise arasındaki ayrılığın nedenini iki maddede toplayabiliriz: Birincisi kilise içinde

¹¹⁷ Gündüz,Şinasi;Age .Pavlos. Mad; Sarıkçıoğlu, Ekrem;Age.293

¹¹⁸ Gündüz,Şinasi;Age Milan Fermanı.Mad

¹¹⁹ Gündüz,Şinasi;Age .Milan Fermanı Mad; Sarıkçıoğlu, Ekrem;Age.293; Aydın,Mehmet;Hiristiyan Kaynaklarına Göre Hiristiyanlık

papanın rolü; ikincisi ise Kutsal Ruhun ve oğulun mahiyeti ile ilgilidir. Batı kilisesinde papa yeryüzündeki tüm kiliselerin sadece manevi değil cismani olarak ta yetkili tek otoritesi olarak görülürken doğu kilisesi bunu hiçbir zaman kabul etmemiştir. Roma kilisesi Kutsal Ruhun Baba ve oğuldan çıktığını söylerken Doğu kilisesi Kutsal Ruhun sadece babadan çıktığını kabul edecektir. 1962-1965 yıllarında yapılan II Vatikan konsülünde iki kilise arasında yakınlaşmalar olmuş karşılıklı ziyaretleşmeler başlamıştır. Ancak tam bir birleşme söz konusu değildir.¹²⁰

e) Katolik Kilisesi ve Reform

XVI. yy da Katolik kilisesi kendi arasında bir bölünme daha yaşamıştır. Sanayi devriminin de etkisiyle bu asırda batı dünyası gittikçe dinden uzaklaşmıştır. Bu zamanda kilisede İncillerin okunup yorumlamasının yerini azizlerin hatırası ve Endüljans vaazları almıştır. İdari sistem karşısında verilen tavizlerde kilisenin kredisini tüketmiştir. Kiliseye para yardımı karşılığında günahlardan kurtulmanın mümkün olduğunu söyleyen vaizlerde vardı. papa X. Leon Roma Saint Pierre kilisesinin mali finansmanı için büyük para yardımında bulunan bağışçılara bir Endüljans verilmesine karar vermiştir. İlahiyatçı Martin Luther (Ö:1546) papanın bu din sömürüsüne karşı çıkmış bir kilise kapısına 95 maddelik tezini asmıştır. Lutherin bildirisi özetle:

Kurtuluş ancak imanla olacaktır.

Hristiyan inancında tek otorite kutsal kitaptır.

Dini tarikat ve keşişlik müessesesi gereksizdir.

İbadette ve yönetimde Laiklere daha fazla imkanlar tanınmalıdır.

Romanın merkezîyetçiliğine son verilmelidir.

Kutsal yer ziyaretleri, perhiz, günah itirafı, gibi muhtelif Katolik faaliyetler kaldırılmalıdır.

Endüljans ticaretindeki suistimaller yok edilmelidir.

Martin Luther in başlattığı bu başkaldırı yeni bir mezhebin doğmasıyla son bulmuştur.

¹²⁰ Yıldırım, Suat. Age.

Protestanlık bugün Hristiyanlığın üç büyük mezhebinden biri haline gelmiştir.¹²¹

2) HİRİSTİYANLIĞIN İNANÇ ESASLARI

Hristiyan inancı esas itibarıyla teslisten ibarettir. Buna “ekânîm-i selâse” denir.

a) Teslis (ekânîm-i selâse) İnancı:

Hristiyanlıkta başta gelen iman esası teslistir: Baba, Oğul, Ruhü'l Kudüs tür. Üçlü bir tanrı inancı vardır. Teslisi meydana getiren her bir esas Hristiyan mezhepler arasında görüş ayrılığına neden olmuştur.¹²²

1) Baba (Tanrı)

Gökleri ve yeryüzünü yaratan her şeyi yoktan var eden cihanı elinde tutan bir varlıktır. Bu varlığa inanma imanının ilk şartıdır.

... Göğü, yeryüzünü, denizi ve onlarda bulunan her şeyi yaratan O'dur. (Habercilerin İşleri, Bap 14, 15)

Allah'ın olan Rabbe tap, yalnız O'na kulluk et." (Matta, Bap 4,10)

...Allah'ımız olan Rab tek Rab'dir. Allah'ın olan Rabbi bütün yüreğinle, bütün canınla, bütün aklınla ve bütün gücünle seveceksin... (Markos, Bap 12, 29-30)

... 'Allah tektir ve O'ndan başkası yoktur.' (Markos, Bap 12, 32)

İncildeki ayetlerde görüldüğü gibi aslında Rab olan tanrı tektir eşi ve benzeri yoktur.

Buradaki baba kelimesinin aramice “abba” sözcüğünün peder diye tercüme edilmesinden kaynaklandığı söylenmiştir.¹²³

2) Oğul (İsa)

Hristiyanlıkta ikinci unsur oğul, rab, İsa, Mesih tir. İsa Mesih hem insan olarak insanlar arasında bulunmuş ve yine insanlar için kendini feda ederek çarmıha gerilmiş baba tanrının yanındaki yerini almıştır. İsa'nın rab olup olmadığı tartışılmış ve İznikte

¹²¹ Gündüz, Şinasi; Age. Katolik Kilisesi. Mad; Sarıçioğlu, Ekrem; Age. 327

¹²² Yıldırım, Suat; Age. S. 100 Aydın, Mehmet. Age.

yapılan ilk konsülde baba ilk olan Tanrı, Oğul ise onun cevherini taşıyan bir varlıktır fikri kabul edilmiştir.İncillerde Allahın oğlu tabiri çeşitli şekilde geçmektedir. “Sevgili oğlum” (Matta 3/17,Markos 1/11,Luka 9/35);Hayy olan Allahın oğlu Mesih”(Markos 3/15); “Babanın kucağında biricik oğul.”(Yuhanna 1/18)

Hiristiyan ilahiyatında İsa söz ve hareketleriyle Allah olarak davrandı. Allah görünüşüyle de tüm günahları affetti. Kendi ilahi varlığını mucizelerle ispat etti. Ben ve babam biriz dedi. Yahudiler bunu küfür sayarak onu taşlamak istediler. Platos’un mahkemesinde kudretle ve açıkça “ben Allahın oğluyum” dedi. Bu açık ve doğru söz yüzünden Haç’a gerdiler. Böylece ölümü ile kendi Allahlığına şahitlik etti.¹²⁴

“ben ve baba biriz”(Yuhanna 10:30)

“Ve baş kahin: hay olan Allah hakkı için sana ant ettiririm. Eğer Allahın oğlu Mesih isen bize söyle İsa da ona dedi: Evet ben oyum”(Matta 26:63)

İncilde Hz İsa’nın tabiatüstü doğumu ölümleri diriltten körleri gördüren hastaları iyi eden mucizeleri öldükten sonra dirilişi onun uluhiyetine ispat için kullanılmıştır. O bedenleşmiş tanrıdır. Hiristiyan inanışa göre ilk insan Adem yasak meyveyi yediği için günahkar olmuştur. Tanrı ise insanoğlunu adaleti gereği cezasız bırakmamak ve aynı zamanda rahmeti gereği günahlarını bağışlamak istemiş bunun için de oğlu İsa yı kurban etmiştir. “Zira insanoğlu da (İsa) kendisine hizmet edilmeğe değil, ancak hizmet etmeğe ve bir çokları için canını fide vermeye gelmiştir¹²⁵.”(Markos 10:45)

İncilde anlatılan bu durum peygamberlerin getirdiği tevhit inancına tamamen terstir. Çünkü Kur’an-ı Kerimde meselenin geçişi bunun böyle olmadığını gösterdiği gibi bunun dinin evrenselliğine de aykırı olduğunu gösteriyor. Bu olay Kur’an ı Kerimde ise şöyle ele alınır:

“Hem Allah Teala: "Ey Meryem oğlu İsa!" Sen mi insanlara "Beni ve annemi Allahtan gayrı iki tanrı edinin" diye sorguladığı vakit o şöyle dedi:" Haşa! Sen şerikden ve her noksandan münezzehsin Ya Rabbi! Hakkım olmayan bir şeyi söylemem doğru olmaz, bana yakışmaz. Hem söylediysem malumdur elbet. Benim varlığımda olan her şeyi

¹²³İslam Ansiklopedisi, İsa Mad. Ö.Faruk Harman. Sarıkçıoğlu, Ekrem;Age.338

¹²⁴İslam Ansiklopedisi, İsa Mad. Ö.Faruk Harman Sarıkçıoğlu, Ekrem;Age.338

¹²⁵İslam Ansiklopedisi, İsa Mad. Ö.Faruk Harman Sarıkçıoğlu, Ekrem;Age.339

Sen bilirsin, ama ben Senin Zatında olanı bilemem. Bütün gaybleri hakkıyla bilen ancak Sensin." "Sen ne emrettinse ben onlara, bundan başka bir şey söylemedim. Dediğim hep şu idi: "Rabbim ve Rabbiniz olan Allaha kulluk edin." "Ya Rabbî! Ben aralarında olduğum müddetçe onları kolladım. Fakat vakta ki Sen beni aralarından tutup aldın, onları görüp denetleyen yalnız Sen kaldın. Sen gerçekten her zaman, her şeye hakkıyla Şahidsin. Eğer onları cezalandırırsan, şüphe yok ki onlar Senin kullarıdır. Onları affedersen, Aziz-u Hakim: Üstün kudret, tam hüküm ve hikmet sahibi ancak Sensin." (Maide 5/116-118)

3) Kutsal Ruh

Teslisin üçüncü unsurunu “Ruhul Kudüs” meydana getirmektedir. M.S 325 yılında yapılan İznik konsülünde Allahın yeryüzüne kendisi vasıtasıyla hükmettiği “Ruhu’l Kudüs” Baba ve Oğulla aynı cevherden ve aynı seviyede bir ilah olduğu kabul edilmiştir. Ruhu’l Kudüs ün çıktığı yer konusunda tartışmalar olsa da Kilise tarafında resmen üç ilahtan biri olarak kabul edilmiştir. Batı Roma kilisesi Ruhul Kudüs ün çıktığı yer olarak Baba ve oğlu işaret ederken Doğu Rum Ortadoks Kilisesi Ruhu’l Kudüs ün sadece baba dan çıktığını söylemişlerdir.¹²⁶

Böylece Baba, Oğul ve Ruhu’l Kudüs tek cevherde toplanmış üç ilahtır. Hepsisi de ebedidir. Tanrılıkta eşittir.

b) Meleklerle inanma

Hristiyanlık ta melek inancı vardır. Melekler Allah ın buyruklarını insanlara getiren varlıklardır. Melekler insanlar gibi günah işlemiş varlıklar değildir.

Ancak Hristiyan kültüründe meleklerin resimleri çizilmiş hem resim, heykeltıraşlık, plastik sanatlar gibi sanat alanında hem de din eğitiminde önemli bir eğitim aracı olarak kullanılmıştır¹²⁷.

c) Peygamberlere inanma

Hristiyanlıkta ilk insan ve ilk peygamber olarak Hz Adem’in varlığı kabul edilir.

¹²⁶ Sarıkçıoğlu, Ekrem;Age.342.Aydın, Mehmet.Age

¹²⁷ Sarıkçıoğlu, Ekrem;Age.347.Aydın, Mehmet.Age

Ayrıca Kitabı mukaddeste geçen tüm peygamberlere de inanılır. Peygamberler Allahtan vahiy getiren elçiler olmakla beraber din büyükleri olan azizler ve havariler de Allah tan vahiy ve ilham almışlardır.

d) Ahiret inancı

Ahiret inancı da Hristiyanlık ta önemli bir yer tutar. Hz İsa'nın (Mesih) yeryüzüne yeniden gelmesiyle ölümler yeniden dirilecek son yargılama günü başlayacaktır. Mesih tanrının tüm düşmanlarını yok edinceye kadar savaştan egemenliğini yeniden sağlayacaktır¹²⁸. Ahiret inancı ile ilgili İncilde bir çok ayet göstermek mümkündür.

“Buna şaşmayın. Tüm mezarda yatanların O'nun sesini işiteceği vakit geliyor... İyilik yapanlar yaşamak için, kötülük yapanlarsa yargılanmak için dirilecekler. (Yuhanna, Bap 5, 28-29)

“Ama o günlerde, o sıkıntıdan sonra, Güneş kararacak, Ay ışığını vermez olacak, yıldızlar gökten düşecek ve göksel güçler sarsılacak.” (Markos 13/ 24-25)

“Siz dostlarıma söylüyorum, bedeni öldüren, ama ondan sonra başka bir şey yapamayanlardan korkmayın. Kimden korkmanız gerektiğini size açıklayayım: Kişiyi öldürdükten sonra cehenneme atma yetkisine sahip olan Allah'tan korkun. Evet, size söylüyorum, O'ndan korkun.” (Luka 12/ 4-5)

“Allah'ın görmediği hiçbir yaratık yoktur. Kendisine hesap vereceğimiz Allah'ın gözleri önünde her şey çıplak ve açıktır.” (İbranilere Mektup 4/ 13)

“Allah, herkese, yaptıklarının karşılığını verecektir. Durmadan iyilik ederek yücelik, saygınlık ve ölümsüzlüğü arayanlara sonsuz yaşamı verecek. Ama bencil olanların, gerçeğe uymayıp haksızlığın peşinden gidenlerin üzerine gazap ve öfke yağdıracak.” (Romalılara Mektup 2/ 6-8)

e) Kaza ve Kadere iman

Hristiyan dininde kaza ve kader konusu belirsizdir. Kader konusu insanın hürriyetini engelleyen bir mesele olarak görülmüştür. Hz Adem'in yasak meyveden doğan günahının tüm insanlara sirayet etmesi böyle bir anlayışın varlığını gösterir bir

örnektir.¹²⁹(Matta 20/28)

f) Kefaret ve kurtuluş

Hız İsa'nın insanlığın günahlarına kefarete olarak geldiği inancı da Hristiyanlık'ta önemli bir yer tutar.

“Nitekim insanoğlu kendisine hizmet edilmeğe değil ancak hizmet etmeğe ve birçokları için canını fide vermeğe geldi.”(Matta 20/28)

“Zira insanoğlu da kendisine hizmet edilmeğe değil, ancak hizmet etmeğe ve birçokları için canını fide olarak vermeğe geldi.”(Markos 10/45)

Hristiyan itikadına göre insanlık ezeli bir günahın baskısı altındadır. Bu günah Adem vasıtasıyla kendi nesline geçmiştir. Şeytan ise bu günah vasıtasıyla insanları köleleştirmiştir. Allah ise insanlığı bu gınahtan ve kölelikten kurtarmak için kendi oğlunu feda etmiştir. İnsanların bu durumda iyilik yapma istekleri boşunaydı. Beşeriyetin bu yükten kurtulması için Allah Davud neslinden kendi oğlunu göndermiş, onun şahsında beşerin sırtındaki günahı kaldırmıştır¹³⁰.(Nisa 4/49)

3) HİRİSTİYANLIKTA İBADET ANLAYIŞI

“İffetini koruyana (Meryeme) rıhumuzdan üflemiş onu ve oğlunu dünyalar için bir mucize kılmıştık.İşte sizin bu dininiz İslam tek bir dindir.ve bende rabbinizim,artık bana kulluk edin.”(Enbiya 21/91)

“onlar iyi işlerde yarışıyorlardı çekinerek ve umarak bize yakarıyorlar ve bize karşı gönülden saygı duyuyorlardı”(Enbiya 21/89)

“Rabbini çokça an ve akşam sabah onu tespih et”(Al-i İmran 3/41)

“Zekeriya mabedden çıkıp kavmine: sabah akşam Allah ı yüceltin diye işaret etti.”(Meryem 19/11)

¹²⁸ Sarıkçıoğlu, Ekrem;Age.346. Aydın, Mehmet.Age

¹²⁹ Sarıkçıoğlu, Ekrem;Age.Aydın, Mehmet.Age

¹³⁰ Gündüz,Şinasi;Age .Asli Günah. Mad; Sarıkçıoğlu, Ekrem;Age.293 Aydın,Mehmet;Age.

“(Çocuk) Ben Allahın kuluyum bana kitabı verdi ve beni peygamber yaptı.Nerede olursam olayım beni mübarek kıldı ve ben sağ oldukça ban a namazı zekatı ve anneme iyi davranmamı emretti”(*Meryem 19/33*)

“melekler ey Meryem! Allah seni seçti arıttı ve seni bütün kadınlara üstün tuttu Ey Meryem rabbine gönülden boyun eğ, secdeye var. Ruku edenlerle beraber ruku et!demişlerdi.”(*Ali imran 3/42-43*)

Hiristiyanlık'ta ibadetin özünü Mesih vasıtasıyla Allaha yaklaşma vesilesi olarak kabul edilen “dua” oluşturur.Dua kilisede cemat veya ferdi olarak yapılır.İki şartı vardır:İlincisi mesihin adıyla başlamaktır.Çünkü insan günaha düşmüştür ve dolayısıyla Allahın rızasından uzaklaşmıştır.bu uzaklığı kişi onun sayesinde aşar.İkinci şart ise tam bir inanç ve itimat ile yapılmasıdır.”Doğrusu size derim :kim bu dağa ‘kalk denize atıl’der ve yüreğinde kuşku duymadan dediğinin olacağına inanırsa dileği yerine gelecektir.bunun için size diyorum ki duayla daha şimdiden dilediğiniz her şeyi almış olduğunuza inanın.dileğiniz yerine gelecektir.¹³¹(*Markos 11/24-25*)

Hiristiyanlıkta ibadetler kilisede yapılır kilisenin sembolü “haç”tır ve çeşitli Vesilelerle haç çıkarılır

İbadetler

- 1) günlük ibadetler
- 2) haftalık ibadetlere
- 3) yıllık ibadetler
- 4) sakramentler,

Hiristiyanlık başlangıçta Yahudiliğin bir mezhebi gibi görülmüştür ilk hiristiyanlar Yahudi mabet ve ibadetlerine devam etmişlerdir Ancak hiristiyanlığa katılmak ancak isa Mesih adına vaftiz olmakla mümkün olmuştur. Hz isa nın yahudiler tarafından öldürülmesinden sonra iki din birbirinden ayrılmıştır. Hz isa nın havarileriyle son

¹³¹ Erbaş,Ali; Hiristiyanlıkta İbadet .S.160;Ayışığı Kitapları,İstanbul 2003, Şeraiti,Ali; Dinler Tarihi, Çev.Erdoğan Vatansever, Gözde Yay. Trhs

yemeği anısına düzenlediği ‘Evharistiya’ ayini iki dini birbirinden ayıran en önemli ibadet olmuştur Hz isa havarilerine daima dua yı telkin etmiştir. MS. 325 yılında yapılan İznik Konsilinde ibadetler biraz daha belirgin hale gelmiştir Baba (Tanrı) Oğul (İsa) Kutsal Ruh a yapılan dualar tanrıya ulaşmada en önemli ibadet sayılmıştır¹³².

a) Günlük ibadetler

Hiristiyanlıkta günde kaç defa ibadet edileceği belli değildir. Ama Yahudilerde olduğu gibi Hiristiyanlarda da sabah ve akşam ibadetleri vardır. Bu vakitlerde dua edilerek ibadet yerin getirilir. Sadece pazar günü insanlar dua için kiliseye çağrılır. Bunun yanında din adamlarının kilisede yaptıkları sürekli dualar vardır. Bu dualar sabah gün doğarken ve ikinci gün batımında yapılır. Günlük ibadetler her mezhebe göre değişiklik arz eder.¹³³

b) Haftalık İbadetler

Hiz isa nın yeniden dirilişi anısına Pazar günleri kilisede yapılan haftalık ibadet Hiristiyanlıkta önemli bir yere sahiptir. “Haftanın ilk günü erkenden ortalık daha karanlıkken mecdelli Meryem mezara gitti. Taşın mezarın girişinden kaldırılmış olduğunu gördü.”(Yuhanna 20/1)

“İsa haftanın ilk günü sabah erkenden dirildiği zaman meryeme görüldü.”(Markos 16/9)

Hiristiyan inancına göre Hiz İsa haftanın ilk gününde dirilmiştir. ilk gün de cumartesiye takip eden gündür. Dolayısıyla bu gün çok önemlidir. Pazar günü her Hiristiyan kiliseye temiz olarak gelmeye çalışır. Kiliseye gelmek mecburidir. bu günde yapılan ayinle İsa nın manevi bedenine iştirak edilir. Bu günde ayrıca İncilden ayetler okunur, ilahiler söylenir, dualar edilir, vaazlar verilir.¹³⁴

c) Yıllık İbadetler

Yıl içinde kutlanan Noel ve Paskalya olmak üzere iki çeşit bayram yıllık kutlanan önemli iki ibadettir. Bu iki kutsal günden başka kiliselerin kendi anlayışlarına göre Hiz

¹³² Erbaş, Ali; Age. Gündüz,Şinasi;Age.Hiristiyanlık Mad.;Kahraman, Ahmet; Mukayeseli Dinler Tarihi, Marifet yayınları, İstanbul 1999.

¹³³ Erbaş, Ali; Age. Gündüz, Şinasi; Age. Hiristiyanlık Mad. Ateş, Ali Osman; Age. S.59.

¹³⁴ Erbaş, Ali; Age. Gündüz,Şinasi;Age.Hiristiyanlık Mad. Ateş, Ali Osman;Age. s.63

İsa'nın semaya çıkışı, şekil değiştirmesi, Haçın bulunması, Hz Meryem ve bazı azizlerle ilgili kutsal günler de kutlanmaktadır.

Hristiyanlıkta bir başka tür ibadette Oruç tur. Hz İsa'nın çölde kırk gün tuttuğuna inanılan bu oruç 4 yy dan itibaren tutulmaya başlanmıştır ilk dönemlerde katı kurallara bağlanan bu oruç daha sonraları bazı yiyeceklerden uzak kalmaktan ibaret olan bir tür perhize dönüşmüştür. oruç kırk gün olarak tutulur. Oruç esnasında norma yiyeceğin üçte ikisi yenir. Balık dışında et yenmez. orucun günü ise yıl içinde değişiklik gösterir.

Hristiyanlıktaki bir diğer ibadet şekli ise kutsal yerleri ziyaretidir. Bu kutsal yerler Hz İsa'nın doğduğu yer kabul edilen 'Beytlehem' 'Kudüs' ve onun yaşadığı yerler önemli 'Hac' yerleridir

Hristiyanlıktaki Hz İsa tarafından tesis edilen kurumlara ve onun yaşadığı tecrübelerle kilise aracılığıyla katılmak anlamına gelen 'Sakrement' ler de önemli bir yer tutar. Sakrementler inancın göstergesi olarak yapılan düzenli ritüellerdir. İnsanı takdis eden kutsal sayan işaretlerdir. otuz çeşit sakrementler vardır. evharistler, günah çıkarma, nikah akdi, rahip taktisi, ölüm esnasında kutsal son yağlama önemli sakrementlerdendir¹³⁵

d) Sakramentler,

Sakrament, "Hristiyanların, kendi kurtuluşları için İsa'nın acı çekişi (passion), ölümü ve dirilişini ifade eden paskalya sırrına iştirak etmeleri amacıyla İsa Mesih tarafından kurulan bir alamettir" diye tarif edilmektedir. Sakramentler II. Lyon Konsilünden (1274) itibaren Katolik imanının bir parçası olarak resmen tanınmıştır. Sakramentlerin sayısı ve değerlendirilmesi Hristiyan mezhepleri arasında bazı farklılıklar ihtiva etmektedir. Mesela Katolikler ve Ortodokslara göre Hristiyan sakramentlerinin sayısı yedidir ve bunlar sırasıyla, vaftiz, evharistiya, konfirmasyon, tevbe, evlilik, hastaların yağlanması ve rahip takdisidir.¹³⁶

e) Vaftiz

Vaftiz, Grekçe "baptisma" veya baptisimos" kelimelerinden gelmektedir. Kök itibariyle

¹³⁵ Erbaş, Ali; Age. Gündüz, Şinasi; Age. Hristiyanlık Mad. Ateş, Ali Osman; Age. s. 66

¹³⁶ Erbaş, Ali; Age. Gündüz, Şinasi; Age. Hristiyanlık Mad. Ateş, Ali Osman; Age. S. 100.

“suya daldırmak” manasına gelen “ bapto “dan türetilmiştir.Buradan “baptizo” şeklini almıştır. Bu haliyle Yeni ahidde çok kullanılmaktadır. Ancak Yeni Ahidde “suya daldırma”dan ziyade “yıkama, arıtıp temizleme anlamını taşımaktadır.¹³⁷

f) Evharistiya

Grekçe “eucharistia” kelimesiyle ifade edilen ve “komünyon”,(kutsal sofrası) ismiyle de anılan evharistiya, “Tanrıya şükür duasında bulunma” manasına gelmektedir ve Mesih’in havarilerle birlikte yediği son yemeğin hatırasına kutlanmaktadır Mesih’in vücudunun ve kanının ekmek ve şarap olduğunu,vücut ve kanın aynı zamanda imanlarını ve aşklarını doyurup,böylece bir değişime uğramalarını sağlamak için inananlara takdim edildiğini itiraf etmekten ve bu sakramente katılmaktan ibarettir.Bu sakrament insanların kurtuluşu için ölen ve dirilen Oğul İsa Mesih’in fedakarlığı yoluyla gerçekleştirilmiş,hiçbir karşılık beklemeden Tanrı için yapılır.Bu fedakarlık Mesih tarafından herkes için gerçekleştirilmiştir ve tüm insanlığın lehine gerçekleştirilmeye devam etmektedir¹³⁸.

g) Konfirmasyon

Doğrulama gerçekleştirme onaylama teyit etme tasdik etme manalarına gelir.”Vaftizi pekiştirme ayini” anlamına da gelir. Bu da imanın kuvvetlendirmesi ve bir Hristiyanın Hristiyanlığının sorumluluğunun farkına varması demek olur. Konfirmasyon daha önce vaftiz edilmiş ve Hristiyanlığı kabul ettiğini kilisede cemaat huzurunda ilan eden ergin kişilerin imanda devam ettiklerini imtihanlara rağmen sabit olduklarını söylemeleri ve bunun da papaz tarafından onaylanması demektir.vaftiz günahıtan kurtulmayı Konfirmasyon ise tanrının İsa Mesih aracılığıyla insan soyu için yaptıklarına şahitliği sembolize eder.¹³⁹

h) Hastaları yağlama

Hastaları kutsal yağ ile yağlamak rahiplerin duasıyla onların acısını dindirmek ve hastalıktan kurtarmak için oluşturulmuş bir sakramenttir.

Bu sakrament İncildeki şu ifadeye ayanır. “İçinizden biri hastamıdır o cemaatin

¹³⁷Bkz.Erbaş,Ali; Age. Gündüz,Şinasi;Age.Hristiyanlık Mad. Ateş, Ali Osman;Age.108

¹³⁸ Bkz.Erbaş,Ali; Age. Gündüz,Şinasi;Age.Hristiyanlık Mad. Ateş, Ali Osman;Age.S.70

büyüklerini çağırtsın onlarda rab adına onları zeytin yağı ile ovarak dua etsinler. İman duası hastayı kurtaracaktır ve şayet günahı varsa bağışlanacaktır.(Yakubun Mektubu 5/14)”

Bu sakramentten gaye ilk önceleri sadece hastaların iyileşmesi iken daha sonraları bu insanların ölüme hazırlanmaları gerektiğini hastayı psikolojik olarak ölüme hazırlamak veya hastalıkları yenerek iyileşeceğini söyleyerek onu motive etmektir.¹⁴⁰

ı) Tevbe

Latince de Paenitentia olan bu kelime İngilizce de Penitence kelimesiyle ifade edilir.sıkıntı içinde olmak , pişman olmak, manalarına gelir.Tevbe sakramenti biri tevbe eden biride tevbeyi idare eden olmak üzere iki özellik içerir.bunun için reconciliation- uzlaşma, kavramıda kullanılır. İncil de Tevbeyi teşfik eden bir çok ayet vardır.¹⁴¹

“Tevbe edin göklerin egemenliği yaklaşmıştır.”(Matta 3/1)

“Tevbe edin müjdeye inanın.”(Luka 11/32)

“Tevbe etmezseniz hepiniz böyle mahvolacaksınız.(Luka 13/5)

k) Evlilik

Evlilik Katoliklerde kutsal bir işlem olarak kabul edilmiştir. Tanrı, Hz Adem ve Hz Havayı evlendirerek bu sakramentin temelini atmıştır. Ancak evlilik Hristiyanlık ta rağbet görmez. Burada Aziz Pavlus’un görüşü hakimdir. Kişinin evliliğine engel olmamakla birlikte evlenmemelerinin daha iyi olacağını söyler. “Erkeğin evlenmemesi iyidir ama cinsel ahlaksızlık yayılacaksa her erkeğin bir karısı, her kadının bir kocası olsun¹⁴².(Korientlilere 1.mektup 7/2-5)

l) Rahip taktisi

Hristiyanlara göre hem peygamber, hem hükümdar hem de bir din adamı olan Mesih havarilerine Kutsal adamlığı görevini de vermiştir. Bu görev, ibadeti idare etme,

¹³⁹ Erbaş, Ali; Age. Gündüz, Şinasi; Age. Hristiyanlık Mad. Ateş, Ali Osman; Age. S.40

¹⁴⁰ Erbaş, Ali; Age. Gündüz, Şinasi; Age. Hristiyanlık Mad. Ateş, Ali Osman; Age. S.43

¹⁴¹ Bkz. Erbaş, Ali; Age.

imanlıları taktis etme, tevbe ile insanları rabbe götürmedir. Bu sakrament papaz tarafından şöyle yapılır. Papaz taktis edilecek şahsın üzerine ellerini koyar. Bu esnada sakramente ait dualar okunur sözler söylenir.¹⁴³

¹⁴² Erbaş, Ali; Age. Gündüz, Şinasi; Age.Hiristiyanlık Mad. Ateş, Ali Osman;Age

¹⁴³ Erbaş, Ali; Age. Gündüz, Şinasi; Age.Hiristiyanlık Mad. Ateş, Ali Osman;Age

SONUÇ

Hız. İbrahim'den doğan Hız ismail ve Hız İshak iki ayrı hattı temsil eder. Bunlardan birincisi: Hız. İbrahim-Hız. İshak-İsrailoğulları (cismanî İsrail)- Hız. İsa-Kilise (ruhanî İsrail) hattı olup, ikincisi: Hız. İbrahim-Hız. İsmail-Araplar (cismanî İsmail) -Hız. Muhammed (s.a.s.)- İslâmiyet (ruhanî İsmail) hattıdır. Hız. Muhammed (s.a.s.), Allah Teâlâ'ya verdikleri ahidden dönen Yahudiler ile Hız. İsa'ya sadık kalmamış olan Hristiyanlara karşı, Hız. İbrahim'in tevhit akidesini tekrar canlandırır. Bundan ötürü yönünü (kıbleyi), oğlu Hız. İsmail'in yardımıyla Hız. İbrahim'in inşa ettiği Kâbe'ye doğru çevirir ve İslâm erkânının zirvesini teşkil eden ve Paskalya yortusunda olduğu gibi bir kurban boğazlamayı da ihtiva eden hac ibadetini tesis eder. Hız. Muhammed (s.a.s.), Allah Teâlâ'nın, zatının ne olduğunu bildirmemiş. Fakat O'nun, selbî sıfatlarını açıklamak suretiyle, nelerden münezzeh olduğunu bildirmiştir. Bundan dolayı ona Allah'ı Zâtına yaraşmayan hususlardan tenzih etmiş olması mânâsına "selbî peygamber" yani tenzih peygamberi denmiştir. Allah hakkındaki, asılsız Hristiyanlık hurafelerini, Necran'dan gelen Hristiyan heyetinin huzurunda, Allah'a yönelip O'na yakararak ve Allah'ın lânetinin yalancılara üzerine inmesini isteyerek, inkâr eder.¹⁴⁴

Hız. Muhammed döneminde Kutsal Kitap ihtimal günümüzdeki halinden daha doğrudur. Kur'ân'a göre Ehl-i Kitap'ın tamamı Kutsal Kitap-ı yanlış yorumlamıyordu. Mesela: "*Kitap ehlinden öylesi vardır ki, ona yüklerle emanet bıraksan, onu sana öder.* (Al-i İmrân 3:75)"

Ayeti bunu gösteren delillerden birisidir. Diğer taraftan Kitap Ehli içindeki gerçek müminleri zikrederek, onları en güzel sıfatlar ve en iyi amellerle tavsif etmiştir. Kitap ehlinden öyle bir cemaat vardır ki, bunlar, hakka yönelip adaletle sarılmış kimselerdir. Dinin hiçbir emrine aykırı davranmazlar ve hiç kimseye zulmetmezler. Bu sıfatlarıyla onlar, büyük çoğunluğu fâsık olan kitap ehlinin tamamıyla karşısındadırlar. (Kasas 28/52-55 Maide 5/85) Ehli kitap'ın hepsinin aynı olmadığını, içlerinden bir grubun gece-gündüz Allah'ın ayetlerini okuyup ibadet ettiğini, Allah'a, âhirete, inanıp iyiliğe çağırdığını vs. anlattıktan sonra-onları salihler diye anmaktadır.¹⁴⁵ "*Kitâb Ehlinden öyleleri var ki,*

¹⁴⁴ Güner, Osman; Rasulullahın Ehl-i Kitapla Münasebeti, Fecr Yayınları, Ankara, 1992; Bayraktar, Bayraklı; Yeni Bir Anlayışın Işığında Kuran Tefsiri, İşaret Yay. 2001

¹⁴⁵ Bilmen, Ömer Nasuhi; Kuranı Kerimin Türkçe Meali Alisi Ve Tefsiri, İstanbul; Duman Zeki, Age, C.3, S.535

Allâh'a, size indirilene ve kendilerine indirilene korkarak inanırlar; Allâhun âyetlerini birkaç paraya satmazlar. Onların mükâfatı da Rab'leri katındadır. Şüphesiz Allah, hesâbı çabuk görendir". (Al-i İmrân 3/199) "Fakat içlerinden ilimde ileri gitmiş olanlar ve müminler, sana indirilene ve senden önce indirilene inanırlar. O namazı kılanlar, zekâtı verenler Allâha ve âhiret gününe inananlar... İşte onlara büyük bir mükâfat vereceğiz." (Nisâ 4/162-163) Allah onları iyilerden saydığına göre, onlar Allahın vahyettiği orijinal Kutsal Kitab'ı kullanmaktaydılar.

Kadı Beydavi'nin "*Mûsâ kavminden bir topluluk var ki gerçeğe götürürler ve onunla adalet yaparlar. (A'râf 7/59)*" ayeti üzerindeki yorumu şöyle: "Ehl-i Kitab'tan bir topluluk hakkı uygulayarak, ya da hakkın sözüyle insanları doğru yola iletir, hak ile aralarında adilce hükmederler. Kastedilenler, Hz Muhammed'in imanda sabit, hakkı yerine getiren çağdaşları ya da Ehl-i Kitab'ın imanlılarıdır." Kur'ân, Kitap ehli içinde Hristiyanlığı Müslümanlığa en yakın olarak belirtmektedir. Bu hususu şu âyet açıkça vurgulamaktadır.¹⁴⁶ Bu da başka tecrübelerle bağlı olarak Müslümanların Hristiyanları kardeş telakki ettikleri günler de olmuştu. Burada söylenmesi uygun düşecektir ki, bütün insanları bu yeni dine (diğer bir ifadeyle ezelî ve ebedî dine) yani İslâm'a girmeye davet ederken Kur'ânı Kerim, şayet Allah inancına sahip bir dine mensuplarsa, bu davetine icap etmeyip İslâm olmayanları kendi dinlerine karşı ihmalkâr davranmaya asla çağırmamaktadır. Aksine Kur'ânı Kerim, gayet açık ve seçik bir biçimde, bu gibi kimselerin kendi dinlerinin icaplarını yerine getirmeleri için ısrarlı bile davranmaktadır: Mesela Kurân, İsa'ya İncil verenin Allah olduğunu kabul ve ifade eder. Burada hidayet ve ışık vardır.'der¹⁴⁷. "*O peygamberlerin ardından, yanlarındaki Tevrat'ı doğrulayıcı olarak Meryemoğlu İsa'yı gönderdik ve ona içinde hidayet ve nur olan, kendinden önceki Tevrat'ı tasdik eden ve Allah'tan korkanlar için bir hidayet rehberi ve bir öğüt olan İncil'i verdik. (Maide 5/46)* Benzer bir ifade Tevrat için de söylenir: "*De ki: Musa'nın insanlara aydınlık ve hidayet olmak üzere getirdiği, sizin parça parça kâğıtlara çevirdiğiniz, bir kısmını belli ettiğiniz, birçoğunu gizlediğiniz; sizinle babalarınızın, sayesinde bilmediğiniz birçok şeyleri öğrendiğiniz Kitab'ı kim gönderdi? (Enam 6/91)* Ayette geçen 'Hidaye' dalaletten kurtulma 'Nur' da recm cezasını uygulama olarak tefsir edilmiştir. Ayrıca Hristiyanların sâdikane ve mü'minâne,

¹⁴⁶ Şeyh Zade Mehmet Efendi, Haşiyeti Şeyh Zade, alel Beydavi; Zeydan, Corci; Medeniyeti İslamiye Tarihi, Dersaadet İstanbul, Trhs

¹⁴⁷ İbni Abbas, age, S.95

İncil'deki esaslara uymaları ve bunları yaşamaları mecburiyetini ısrarlı bir şekilde tekrar eder durur. İncile inananlar Allah'ın bu kitapta vahyedip indirdiklerine göre hükmetmelerini söyler. Aynı şekilde: *“De ki: Ey Ehl-i Kitap! Siz Tevratı, İncili ve Rabbinizden size indirilen Kur'anı tatbik etmedikçe, hiçbir temele dayanmış sayılmazsanız, hiçbir dayanağınız yoktu. İman edenler, Yahudiler, Sabiûler, Hristiyanlar Bunlar içinden her kim Allaha ve ahiret gününe iman edip makbul ve güzel işler yaparsa, onlara hiçbir korku yoktur ve onlar asla üzülmezler”*. (Mâide 5/68-69) *“Şüphesiz iman edenler; Yahudiler, Hristiyanlar ve Sabiûler, bunlardan kim ki, Allâh'a ve ahiret gününe inanır, iyi bir iş yaparsa elbette onlara, Rab'leri katında mükafat vardır; onlara korku yoktur ve onlar üzülmeyeceklerdir.”* (Bakara 2/62)

Yukarıdaki ayetlere göre birtakım Yahudi ve Hristiyanlar Tanrı'nın doğru yolundan sapmış değildi ve bu mü'minler Tanrı'nın Sözü olan Kutsal Kitab'ı okuyarak devamlı Tanrı'ya ibadet ediyorlardı. Tabii ki, bu ayetler Tanrı'nın Sözü'nün sapasağlam ve değişmemiş halde olduğunu varsayıyor. Bu mü'minler kesinlikle, ellerindeki Kutsal Kitab'ı tahrif edemez ya da bir para karşılığı ayetleri satmazlardı.¹⁴⁸ *“Allâh'tan korkarak inanırlar; Allâh âyetlerini birkaç paraya satmazlar.”* (Al-i İmrân 3/199) Yahudiler Tevratı severler. Mesih İnancılıları da Kutsal Kitabı severler. Onlar da ellerindeki Kutsal Kitap metinlerinin tahrif edilmesine kesinlikle izin vermezlerdi. Şu bir gerçek ki, her zaman ve her devirde Tanrı'nın gerçek mü'minleri vardır. Gerçek mü'minler insanlardan korkmazlar. *“Tanrı'nın korkusu içinde varsa, anlayacaksınız ki, mü'minler, Tanrı'nın Kutsal Kitabında her hangi bir “tahrif”e izin vermezler. “Rabbin sırrı kendisinden korkanlarındır; ve ahidini onlara bildir.”* (Mezmun 25:14)

Yeni Ahit diye adlandırılan İncil, M.S 80-170 aralığında yazıldığı kabul edilirse ve eldeki İncillere Aziz Pavlus'un etkisi o zamanda bilinen bir gerçekse daha önceki ayetlerde de görüldüğü gibi, bir kısım Yahudiler, Tevrat'ın ayetlerini inkâr etmekle suçlanırken, yukarıdaki ayetlerde bazı Yahudiler Tevrat'a sadık kalmış oldukları açıkça bellidir. Eğer Tevrat tahrif edilmiş olsaydı, Tanrı'ya bağlılığını sürdüren böyle bir grubun bulunması söz konusu olamazdı. Kolaylıkla görülebilir ki, bazı Yahudilerin, ayetleri kendi çıkarlarına uygun olarak yorumlamaları ayeti kerimenin itabına maruz kalmalarına sebep olmuştur. Buna rağmen, Tanrı'nın Sözü'nün hiç bir insan tarafından

¹⁴⁸ El-Kadı Abdulfettah; Esbabın Nuzul Fecr Yay. Ankara 1995; Maurice, Bucaille, Kitab-ı Mukaddes, Kur'an ve Bilim (Çev. Suat Yıldırım) İzmir, trhs

değiştirilemeyeceği Kur'ân da açıkça belirtilse de(Enam 6/34) yapılan ikazlar Kitabın değiştirildiğini gösteriyor.¹⁴⁹ Bu konuda, Tevrât ve İncîl'de de Yahudilerin bazı vefasızlıklarından bahsedilmiştir. *“Ama onlar Antlaşma Yasa’sını sadakatle korumadılar. “Onların güvenilmezliği Tanrı’nın güvenilirliğini ortadan kaldırır mı? Kesinlikle hayır!” Tanrı dürüsttür, sözleri gerçek olup evrenin esasıdır. İnsanların yalancılığı, ihanetleri karşısında Rabbin lütfunun sonsuza dek sürecektir güvenilirliliği daha da belirginleşir. “Tanrı haksız mıdır? Kesinlikle hayır! Öyle olsa Tanrı nasıl dünyayı yargılayacak?” (Romalılar 3:5-6)*

Tezimizde ele aldığımız konu Kuranda üç semavi din Yahudilik Hristiyanlık ve İslamiyet ti. Konuyu ele alırken takip ettiğimiz yol önce bu dinler hakkında kuran ne söylüyor bunları tespit etmek ve arkasından tarihi süreçte Yahudilik ve Hristiyanlık nasıl bir değişime uğramış bunları ortaya çıkarmaktı. Konuyu sadece inanç ve ibadet ekseninde ele aldık.ve gördük ki Din olarak Allah İslam dan başka bir din den razı değildir.Tüm peygamberlerin getirdiği din özü itibariyle aynı şeyi vurgulamaktadır. Hz İbrahim den itibaren ele aldığımız İsrailoğulları dünyanın her tarafına yayılmış örf, âdet ve din olarak ta çeşitli farklılıklara sahip olmuşlardır. Zaten bunun olması da kaçınılmazdır. Tarih boyunca olan savaşlar, yangınlar, sürgünler, yağmalama olayları, sel ve depremle... tarihi gerçekleri aynen günümüze taşımaya engel olmuşlardır. Bu tür olaylar aynı zamanda insanların hayatında derin tesirler uyandırmıştır. Kuranı Kerim’in kitap haline getirilmesinde ortaya çıkan görüş farklılığı göz önüne alınırsa Tevrat ve İncilin muhafazasında çekilen zorluğun farkına varabiliriz. Kanatımce Hz Musa dan Hz İsa’ya kadar gelen tüm peygamberler Tevrat la amel etmişlerse peygamber gözetiminde olan bir kitap bir takım yanlış bilgilerden uzak kalacaktır. Kuranda Ehli kitaba yönelik itaplar daha çok kitabı yorumlama ve uygulamaya yöneliktir. Hz Muhammed’e getirilen zina yapmış bir kimseye recm cezasını uygulaması bunu gösteriyor olmalı. Zira Kur’an-ı Kerim de Recm cezası yoktur.¹⁵⁰ Bu hükmü peygamber Tevrat a göre vermiştir.

Hz Muhammed’in İslam dinini anlatırken Hz İbrahim’i nazara vermesi ruh ve mana itibariyle aynı köke bağlı bir dini ortaya koyuyor. Hz İbrahim’in dinindeki birtakım uygulamaların aynen kabul edilmesi buna karşı Yahudi ve Hristiyanların uygulamalarından yüz çevrilmesi ve onların da İbrahim’i dine çağırılması *“De ki: Ey kitap ehli! Sizinle bizim aramızda ortak olan bir söze geliniz. Allah’tan başkasına kulluk etmeyelim, O’na hiçbir şeyi eş tutmayalım ve Allah’t bırakıp da kimimiz kimimizi ilâhlaştırmayalım. Eğer onlar yine yüz çevirirlerse, deyin ki: "Şahit olun biz müslümanlarız".*

¹⁴⁹ Kuzgun, Şaban; Dört İncil Farklılıkları ve Çelişkileri, Ankara 1996

¹⁵⁰ İslam Hukuk Tarihi, Karaman, Hayreddin S.82. İz Yay.İst.2001

(Al-i İmran /64) Gösteriyor ki temelde bir olan din zaman içinde bir takım farklılıklara uğramış ve bu farklılıklar daha sonraları gerçek dinin yerini almıştır. Kuranı Kerimin ifade ettiği gerçeklerin bir kısmının Kutsal Kitaplar da geçmesi bunu gösteriyor. O halde Semavi din birdir. Kuralları insanlığın gelişimine paralel olarak değişmiş olsa da ruh ve mana olarak değişmemiştir. Günümüzde ilahi iradeye uygun din İslamiyet tir. Gerek Yahudilik gerek Hirstiyanlık aslından uzaklaşmış bir çok kuralı sonradan ortaya çıkmış dinlerdir.

KAYNAKÇA

- ALUSÎ, Şihabuddin Seyyid Mahmud, Ruhu'l- Meani fi't-Tefsiri'l Kur'ani'l-Azim ve's-Sebi'l-Mesâni, Dârul fikr, Beyrut 1997
- ATEŞ, Ali Osman, İslama Göre Cahiliye Örf ve Adetleri ,İstanbul 1996.
- ATEŞ, Süleyman, Kuran Ansiklopedisi, kaba Yay, İstanbul, Trhs
- Yüce Kur'an'ın Çağdaş Tefsiri, Yeni Ufuklar Neşriyat, İstanbul, 1988.
- AYDEMİR, Abdullah;İslami Kaynaklara Göre Peygamberler.TDV
- AYDIN, Mehmet, Hristiyan genel Konsülleri ve 2. Vatikan Konsülü, Konya,1991
- Hiristiyan Kaynaklarına Göre Hiristiyanlık
- BAYRAKLI, Bayraktar; Yeni Bir Anlayışın Işığında Kuran Tefsiri,İşret Yay. 2001
- BEHAR, Rabbi Nisim; İbranaların Öyküsü; Zvi Geyik Yay, İstsnbul Trhs
- BESALEL, Yusuf; Yahudi Ans. gözlem Gazetecilik basım Ve Yay. Aş. İstanbul 2002
- BİLMEN, Ömer Nasuhi; Kuranı Kerimin Türkçe Meali Alisi Ve Tefsiri, İstanbul
- CANAN, İbrahim, Hadis Ansiklopedisi, Kütüb-ü Sitte Akçağ Yayınları
- CEVDET Paşa, Kısas-ı Enbiya (Peygamberler Tarihi), İstanbul, trhs
- DAMAGANİ, el Hüseyin b.Muhaammed,Kamusu-l Kuran,Beyrut.
- DİHLEVİ,Şah Velıyullah; Hücetullâhi'l Bâliğa, İz Yay.Çev. Mehmet Erdoğan, İstanbul. 1994
- DURANT, Will; LAMBELİN, Roger, Tahudi tarihi ve Siyonist liderlerin protokolleri. İnkılap Yayınları İstanbul 1992
- el-KADI, Abdulfettah; Esbabın Nuzul Fecr Yay.Ankara 1995

ELMALILI, Muhammed Hamdi Yazır, Hak Dini Kur'an Dili, İstanbul, 1982

ERBAŞ, Ali, Hristiyanlıkta ibadet; Ayışığı Kitapları, İstanbul 2003

EL-FİRUZABADİ, el-Kamus'ı-Muhit, Beyrut 1987.

G.SCHOLEM, Zohar İhtişamın Kitabı Kabalanın Temel Öğretileri Çev.Ebru Yetiş Dharma Yay.İstanbul,1994

GÜNDÜZ, Şinasi, Din ve İnanç Sözlüğü, Ankara,1998

GÜNER, Osman, Rasulullahın Ehl-i Kitapla Münasebeti, Fecr Yayınları, Ankara, 1992

HAMİDULLAH, Muhammed, İslama Giriş, (cev.Cemal Aydın), Ankara, 1996

İBNİ ABBAS, Tefsiri İbni Abbas. Beyrut Thz.

İBNİ KESİR, İsmail b. Kesir, Tefsiru'l-Kur'ani'l-Azîm, İstanbul, 1984

- Kesir el-Bidaye vel Nihaye,

İBNİ MANZUR, Ebul Fadl Cemaluddin Muhammed b. Abdilkerim; Lisanul Arab.

İBNİ Esir; el-Kamil fi'l Tarih Thz.

-en-Nihaye fi-Garibi'l-Hadis Thz.

İSFEHANİ, Râgıp el-Müfredat fi Garibi'l-Kur'an Kahire 1961

İSRAEL, Shahak, İsrail hahak-Yahudi Tarihi, Yahudi dini (Çev.Ahmet Emin Dağ) İstanbul 1998

İ.Mustafa, A.H.Ziyat, H.Abdulkadir, M. A.Neccar. Mu'cemul Vasit

El-KADI Abdulfettah; Esbabın Nuzul Fecr Yay. Ankara 1995

KARAÇELEBİZADE, Abdul Aziz Hüsameddin Hüsyin, Ravdatul Ebrar,

KAHRAMAN, Ahmet, Mukayeseli dinler tarihi Marifet yayınları İstanbul 1999

KARAMAN, Hayreddin, İslam Hukuk Tarihi, İz Yay.İst.2001

EL-KARİ, Nureddin Ali, Şerh-ul Emali, Dersaadet, İstanbul;

KILLIOĞLU, İsmail, Kitâb-ı Mukaddes Eski ve Yeni Ahit, 1974

KUTUP, Seyyid; Fi Zilalil Kuran,Hikmet Neş M emin Saraç, İ. Hakkı Şengüler, Bekir Karlığa İstanbul Trhs

KUZGUN, Şaban, Dört İncil Farklılıkları ve Çelişkileri, Ankara 1996.

M.F.ABDULBAKİ, Mucemil mufehres İstanbul,1986

MAURİCE Bucaille, Kitab -ı Mukaddes, Kur'an ve Bilim (Çev. Suat Yıldırım) İzmir, trhs.

MEVDUDİ, Ebul A'la, Kurana Göre Dört Terim;Din Bahsi, Tarih Boyunca Tevhit Mücadelesi Çev. Dr N. Ahmed, Asar,.Ankara 1983

MİCHEAL, Thomas, Hiristiyan Tanrı Bilimine Giriş, İstanbul,1992

MİRCEA, Eliade, Dinler Tarihi, Çev. Mustafa Ünal, Serhat Kitap Evi, Konya 2005

MUKATİL b. Süleyman;Tefair-i Kebir,Çev.M.Beşir Eryarsoy.İşaret Yay.İstanbul,2006

NESEFİ, Ebu'l Mu'in Meymun. Tabsıratu'l Edlle Fi Usuli'd-Din Haz.Hüseyin Atay

NİŞABURİ, Ahmed el Vahidi; - Esbabın Nuzul, Kahire, 1968

ÖZTÜRK,Yaşar Nuri; Kur'ân'ın Temel Kavramları,

RAZİ, Fahredin, - Tefsiri Kebir,Akçağ Yay Trc:Suat Yıldırım,

SABUNİ, Muhammed Ali; - Revai'ül Beyan Tefsiru Âyel Ahkam Dimeşk, 1980

-Saffetüt Tefasir Beyrut,1976

-Maturidiyye Akaidi çev. Bekir Topaloğlu DİB Yay.Thz

SARIKÇIOĞLU, Ekrem;-Başlangıçtan Günümüze İslam Tarihi.Fakülte Kitapevi,İsparta.2002

SERİNSU, Ahmed Nedim; - Kuranın Anlaşılmasında Esbabı Nuzulun Rolü, İstanbul,1994

SUYUTÎ, Abdurrahman b.ebi bekr. - el İtkan fi Ulumil Kur'an,Beyrut,1987

SUYUTÎ, Abdurrahman b.ebi bekr. - İcazül Kuran,Darül fikr, Trhs

SÜLEYMAN, Mukatil b.Tefsiri Kebir,işaret Yay.İstanbul 2006

ŞEHRİSTANÎ, Muhammed b. Abdilkerim; el Milel ve'n -Nihal

ŞERİATÎ, Ali; - Dinler Tarihi, Çev.Erdoğan Vatansever, Gözde Yay. Trhs

ŞEYH ZADE, Mehmet Efendi, Haşiyeti Şeyh Zade,alel Beydavi

TABERÎ, Ebu Cafer Muhammed b. Cerir, - Camiu'l-Beyan An Te'vil-i Âyeti-l Kur'an Beyrut,1998

TUNÇ, Cihat , Sistematik Kelam ,Erciyes üniv. yay.1994 Kayseri

YILDIRIM, Suat, - Mevcut Kaynaklara Göre Hristiyanlık, Ankara, 1992

ZEBİDÎ, Muhammed Murtaza Tacul Arus Seyyid Thz

ZEMAHŞERÎ - el Keşşaf an Hakâiki-t Tenzil ve Uyuni'l Akavil fi Vucuhi-t Te'vil trhs

ZEYDAN, Corci; - Medeniyeti İslamiye Tarihi,Dersaadet İstanbul, Trhs

ZUHAYLÎ, Vehbe; - İslam Fıkıh Ansiklopedisi; Trc. Hamdi Arslan, Ahmed Efe, Beşir Eryarsoy, H.İbrahim Kaplan, Nurettin Yıldız, Risale Yay, 2005 İstanbul

Golden Dictioanry,.,Altın Kitapları,

Ana Britannica, Ana yayıncılık A.Ş., İstanbul, 1988.

Dinler Tarihi Ansiklopedisi, İletişim Yayınları, İstanbul, 1987.

Meydan Laraouse, Meydan Yayınları, Thz.

İslam Ansiklopedisi; Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları

Erhan Altunay, (<http://www.hermetics.org/>)Kasım 2006

www. İslamicfreeware.edu .vu.Ocak-2007

Mehmet Aydın [www.diyamet](http://www.diyamet.com.tr). com tr Kasım,2006

ÖZGEÇMİŞ

1974 Yılında Kahramanmaraş Göksun'da doğdu. İlk ve Orta Öğrenimini burada Tamamladı Lise eğitimini Kayseri Merkez İmam Hatip Lisesi'nde bitirdi. 1993 yılında Erciyes Üniversitesi İlahiyat Fakültesi'ni Kazandı 1998 yılında tamamladı. 2002 yılında Erciyes üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Temel İslam Bilimleri Anabilim Dalı Tefsir bilim Dalı'nda yüksek lisansa başladı.

İLETİŞİM BİLGİLERİ

Adres: Melikgazi Mah. Mustafa Şimşek Bulvarı

Arıburnu Apt. No:132 9/27

Melikgazi/ KAYSERİ

Tel: 0352 224 55 75

Cep: 0505 284 06 89

Email: a-bugdaycia1974@hotmail.com